

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

КАФЕДРА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА
І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

**Проблеми міжнародної
міграції: оцінка
та перспективи вирішення**
ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

16 травня 2020 року

Конференцію організовано у межах проекту ЕРАЗМУС+
611599-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-MODULE
«Соціальне та економічне включення біженців та мігрантів
до Європейського Союзу: виклики для України»,
який фінансується з боку Європейського Союзу

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Одеса
2020

Організаційний комітет:

Горняк О. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та підприємництва ОНУ імені І. І. Мечникова.

Якубовський С. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Ломачинська І. А. – кандидат економічних наук, доцент, заступник декана економіко-правового факультету ОНУ імені І. І. Мечникова.

Ніколаєв Ю. О. – кандидат економічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Родіонова Т. А. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Кифак А. О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Цевух Ю. О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Відповідальний за випуск:

Якубовський Сергій Олексійович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Проблеми міжнародної міграції: оцінка та перспективи Є24 вирішення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 16 травня 2020 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2020. – 128 с.

ISBN 978-617-7326-50-1

Викладено тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми міжнародної міграції: оцінка та перспективи вирішення», яка відбулася у м. Одеса 16 травня 2020 року.

325(063)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Дикань О. В., Білецька Д. О. ОГЛЯД ТЕНДЕНЦІЙ ДЕФОРМАЦІЇ ЧИННИКІВ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ	6
Іринчина І. Б. ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ФОРМ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПОРЯДКУВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ.....	9
Кошова Л. М. ОРГАНІЧНИЙ БІЗНЕС НА ПОЛТАВЩИНІ	13
Онопрієнко Ю. В. ІНВЕСТИЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КИТАЄМ	17
Патока А. Г. ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НА ДИНАМІКУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	20
Примаченко І. Ф. МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ: ВИПРОБУВАННЯ ПАНДЕМІСІЮ КОРОНАВІРУСУ COVID-19	24
Родіна О. Г., Коровчук Ю. І. ОГЛЯД СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	27
Терентьєва А. С. МІГРАЦІЙНИ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	30
Yurdanova K. G. JAPAN'S INVESTMENT CLIMATE FEATURES.....	35
Яценко В. О. ВАЛЮТНІ РИЗИКИ ПРОЕКТУ АН-188 ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА «АНТОНОВ»	38

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Гражевская Н. И., Сыздыкбеков Е. С. РЕГУЛИРОВАНИЕ ВНЕШНЕЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ В УСЛОВИЯХ УСИЛЕНИЯ НЕУСТОЙЧИВОСТИ ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	42
--	----

СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Багорка М. О. ЕКОЛОГІЧНО СПРЯМОВАНІ ІННОВАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	46
--	----

Вівчар О. І., Михайлишин Л. І., Гевко В. Л. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ ІМПЕРАТИВІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР У ФОКУСІ ВИКЛИКІВ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ	50
Кухта К. О. ВИВЧАЄМО ЗМІНИ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ІСТОРІЮ ВИНИКНЕННЯ.....	55
Мищенко В. А., Домнина И. И., Другова Е. С. БОРТОВОЙ ЖУРНАЛ – ОСНОВНОЙ УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗИСНОГО КОНТРОЛЛИНГА	58
Ostapenko T. H., Lebid I. I. STRATEGIC PLANNING ON THE EXAMPLE OF THE WORK OF LLC NESTLE UKRAINE	61
Pidlubnyi D. O. FEATURES OF PERSONNEL MOTIVATION AT THE ENTERPRISE.....	64
Чичирко О. В. ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ, ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В ЕКОСИСТЕМІ ПОЛІГРАФІЧНОГО БІЗНЕСУ	66
СЕКЦІЯ 4. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА	
Гарашук О. В., Куценко В. І. МЕХАНІЗМ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	71
Жаховська В. Л. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ ЯК СПОСІБ ІНТЕГРАЦІЇ ТА РЕІНТЕГРАЦІЇ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ.....	75
Пікуль Г. О. МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ.....	77
Цибульська Е. І. ВПЛИВ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ НА ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ.....	80
СЕКЦІЯ 5. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ	
Канєва Т. В. БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	84
Кміть В. М., Глутковський М. О. ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	87
Марчук В. Ю., Алтинцев О. С., Беззуб Р. Ю. АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ КЛІЄНТІВ ДО НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ	92

Потапенко М. М. ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	96
Решетнікова Я. В., Бойко Т. Ю. СТРУКТУРА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	99
Савіна М. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	102
Чернега В.В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	106
 СЕКЦІЯ 6. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ	
Фоміна О. В., Ромашко О. М. РИЗИКИ ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	110
 СЕКЦІЯ 7. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ	
Дзюбановська Н. В. ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ БАГАТОФАКТОРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ КРАЇН	113
Дунаєвський М. С. ОЦІНКА ГОТОВНОСТІ ОДЕЩИНИ ДО ПОМ'ЯКШЕННЯ КАРАНТИННИХ АНТИCOVID-19 ЗАХОДІВ.....	115
Макаренко О. І., Кудієвська К. К. МОДЕЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКА АПТЕЧНОЇ МЕРЕЖІ НА ОСНОВІ ПРАВИЛА НЕЧІТКОГО ВИСНОВКУ	120

СЕКЦІЯ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Дикань О. В.

*доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту і адміністрування
Українського державного університету залізничного транспорту*

Білецька Д. О.

*аспірант кафедри менеджменту і адміністрування
Українського державного університету залізничного транспорту
м. Харків, Україна*

ОГЛЯД ТЕНДЕНЦІЙ ДЕФОРМАЦІЇ ЧИННИКІВ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ

Які були основні тенденції та рушії міжнародної міграції протягом останнього століття? Чи ефективні держави в питанні регулювання міграції?

Ці питання лежать в основі сучасних дискусій про міграцію.

Питання щодо ефективності міграційної політики страждає від двох основних недоліків: По-перше, твердження про нібито невдачу міграційної політики ґрунтуються на двох припущеннях, які рідко підлягають жорсткій емпіричній перевірці, а саме: міжнародна міграція прискорилась; і що міграційна політика стала більш обмежувальною. По-друге, твердження про ефективність міграційної політики часто ґрунтуються на статистичних асоціаціях між міграційною політикою та міграційними тенденціями, які не підтверджують причинного зв'язку.

Спостереження про те, що міжнародна міграція триває чи збільшується, незважаючи на обмеження політики, не є доказом того, що політика не була ефективною, не кажучи вже про те, що вона не відбулася. Можна стверджувати, що імміграція була б навіть вищою без міграційних обмежень. І навпаки, зменшення міграції не є свідченням успішності політичних обмежень, оскільки це також може бути наслідком економічного спаду в країнах призначення або припинення конфлікту в країнах походження.

Наприклад, оспорується, чи зменшення міграції в Мексиці до США після 2008 року було наслідком посиленого контролю кордонів у США, чи спричинене скороченням попиту на робочу силу в США, а також покращенням економічних умов та уповільненням зростання населення в Мексиці.

Ймовірно, і політичні, і економічні фактори відіграють певну роль, і тому важливо одночасно оцінювати вагу всіх відповідних факторів.

Крім перетворення Західної Європи з глобального джерела на глобальне призначення мігрантів, характеристики мігрантів також зазнали змін. Зокрема, рівень кваліфікації іммігрантів підвищився. Це відображає загальне зростання рівня освіти в усьому світі, а також зростаючий попит на кваліфіковану робочу силу на високоспеціалізованих та сегментованих ринках праці країн середнього та високого доходу. Однак паралельно попит на мігрантську робочу силу з низьким рівнем кваліфікації в сільському господарстві, будівництві, громадському харчуванні та домашній роботі та догляді підтримується на сталому рівні.

Популярна думка, що міграція з півдня на північ, по суті, зумовлена бідністю в країнах походження, ігнорує докази того, що більшість міграцій не відбувається ні з найбідніших країн, ні з боку найбідніших верств населення.

Насправді навпаки: країни з середнім рівнем доходу, як правило, є найбільш міграційними, а міжнародні мігранти переважно походять із відносно більш віддалених верств населення походження.

Відповідно до теорії міграційного переходу, демографічні зрушення, економічний розвиток та державотворення спочатку збільшують внутрішню (сільську-міську) та міжнародну еміграцію. Тільки коли країни досягають більш високого рівня розвитку, еміграція зменшується разом із збільшенням імміграції, що призводить до їх трансформації з чистої еміграції в чисту імміграційну країну.

Згідно з традиційними неокласичними моделями та моделями «push-pull», міжнародні економічні нерівності, такі як розриви у заробітній платі, є найбільш поширеним поясненням міграції.

Однак, дані більшості досліджень свідчать про те, що економічна нерівність не є ні необхідною, ні достатньою умовою для значної міжнародної міграції. Це відбувається тому, що людям потрібні ресурси для переїзду і, як правило, навряд чи можуть мігрувати без конкретних можливостей та перспектив у країнах призначення, таких як робочі місця та сім'я чи допомога в мережі.

Проте, найважливішим зауваженням є те, що хоча вони, очевидно, можуть мотивувати людей до міграції, міжнародні та національні економічні нерівності мають обмежену пояснювальну силу порівняно з нерівностями на рівні громади.

З'ясовано, що вплив нерівності доходів між країнами походження на відносну чисельність населення емігрантів невеликий і досить неоднозначний. Це тому, що люди мають більше шансів порівнювати та налаштовувати власні прагнення до рівня життя в соціальних мережах, з якими вони ототожнюються, а не у міських еліт чи іноземного населення.

Це перегукується з теорією «нової економіки трудової міграції» (NELM) (Старк, 1978; 1991), яка стверджує, що відносна депривація в

громадах походження є головним мотивуючим фактором міграції, оскільки це рівень, на якому люди роблять значущі соціальні порівняння. (Bhandari 2004; Stark and Taylor 1989; Quinn 2006; Stark et al. 2009).

Аналіз даних великої кількості розвинених країн та країн, що розвиваються, показав, що високий рівень горизонтальної нерівності між різними етнічними групами пов'язаний із меншою еміграцією, тоді як вищий рівень вертикальної нерівності в межах етнічних груп пов'язаний із вищою еміграцією. Це підтверджує думку про те, що почуття відносної депривації та, отже, міграційні прагнення, насамперед, виникають усередині, а не між соціальними групами. Однак за певних обставин страх перед дискримінацією з боку більшості може створити міграційні устремління серед меншин.

Наприклад, в Суринамі напруженість між різними етнічними групами у поєднанні з загальною політичною невизначеністю, що виникає внаслідок наближення незалежності від Нідерландів у 1975 р., посилила міграцію до незалежності, особливо з боку меншин.

Нерівність також може мати різний вплив на міграцію на короткі та далекі відстані. Наприклад, в Індонезії бідність або інші обмеження ресурсів, як правило, не дозволяють бідним людям брати участь у міжміській та міжнародній міграції. Дані глобальних даних про економічну нерівність між етнічними групами свідчать про те, що позитивний вплив нерівності в межах групи на еміграцію зростає з рівнем кваліфікації.

Це підтримує ідею, що освіта збільшує прагнення особистого життя, таким чином, міграційні прагнення, і що вищі кваліфіковані фахівці мають більшу здатність реалізовувати такі прагнення через їх кращий доступ до грошей, знань та соціальних зв'язків. Це дає додаткові пояснення для парадоксального явища еміграційних походів, орієнтованих на розвиток.

Іринчина І. Б.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу
ВДНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ФОРМ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПОРЯДКУВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ

Сучасні умови непередбачуваності розвитку взаємодії держав у межах Глобального торговельно-економічного середовища, загострюють проблематику міжнародної міграції. Держави й надалі у власному добробуті залежать від конкурентоспроможності й прибуткового функціонування їх бізнес суб'єктів на міжнародних ринках товарів, послуг, ідей та ресурсів. Проте пандемія ускладнює, й більш того унеможлиблює у багатьох сферах міжнародні торговельно-економічні відносини. Особливого занепокоєння викликає ускладнення міграції робочої сили, яка викликана різним рівнем розвитку продуктивних сил, різним рівнем індустріалізації, технологічного та технічного забезпечення виробництва національних економік. Безробіття динамізується й його впорядкування засобом додаткових робочих місць унеможлиблюється фінансово-економічною кризою Світогосподарської системи у складі її національних господарств. Отже, актуалізується пошук технологій та інструментів оптимізації міжнародної міграції засобом розширення форм міжнародної торговельно-економічної взаємодії держав за нових обставин вимушеної їх самоізоляції.

Диверсифікація форм міжнародної торгівлі означає перенесення акценту з традиційної за специфікою взаємодії суб'єктів, яка передбачає суто, акт поставки з однієї країни до іншої товарів, й не дає вирішення проблематиці міграції, до міжнародної торгівлі за кооперацією, компенсаційних форм міжнародної торгівлі, зустрічної, орендної та електронної комерції, що в умовах пандемії дозволяє працевлаштувати населення вирішуючи проблематику, перш за все, трудової міграції.

Зокрема, зростаюча значимість електронної комерції, що є невід'ємною частиною діяльності виробничих компаній, роздрібних магазинах і сервісних фірмах у всьому світі. Основний напрям як інновацій так і усунення впливу пандемії у сфері міжнародної торгівлі – переміщення комерційної діяльності в Інтернет -простір. Під впливом глобалізації електронна комерція має вирішальне значення для ефективної конкуренції підприємств на світовому ринку торгівлі. З урахуванням прогресивного розвитку веб- та Інтернет-технологій, електронна комерція стрімко нарощує обсяги у світовому масштабі і

формується як окрема галузь Глобальної економіки. Актуальним також є вивчення проблеми зарубіжного досвіду державного регулювання ринку електронної комерції та визначення основних засад такого регулювання в Україні задля повноцінного включення у новий формат міжнародної торгівлі.

Розвиток електронного бізнесу та електронної комерції, що призведе до створення складних автономних систем, які взаємодіють з матеріальним світом та нових бізнес-моделей, заснованих на обробці даних від підключених об'єктів, а також взаємодії з ними споживачів. Все це вимагає необхідність розробки кардинально нових технічних стандартів і регуляторної бази. Світ стає цифровим, і електронна комерція – це важлива складова такого інноваційного перетворення. Чим більш розвинена економіка країни – тим більше стає об'єм ринку онлайн-торгівлі, онлайн-послуг. У наукових статтях електронну торгівлю (e-trade) називають загальним e-commerce, що є некоректним. Електронна комерція поняття більш широке, ніж електронна торгівля (Інтернет – торгівля), і включає проведення фінансових транзакцій торгових угод за допомогою електронних операцій, а саме обмін даними (EDI), можливості оплати електронними грошима (ecash), просування за допомогою електронного маркетингу (e-marketing), а також банкінг (e-banking), страхові послуги (e-insurance) і звичайно саму електронну торгівлю (e-trade) [2].

Варто зауважити, що законодавством України не визначено жодного з даних термінів, що включені в поняття e-commerce. На відміну від США та Західної Європи, де у 1980-х запускалися перші торговельні онлайн-сервіси, та в 1990 – на початку 2000-х рр. з'явилися нормативні акти, що регулюють діяльність даного сектора економіки, Україна відповідний закон прийняла лише в 2015 році – ЗУ «Про електронну комерцію» [2]. У Законі вживаються терміни: електронна комерція, електронна торгівля, електронна форма надання інформації, інформаційні електронні послуги, реалізація товарів дистанційним способом і Інтернет-магазин.

За даними ЮНКТАД, світовий ринок електронної торгівлі в 2017 роках оцінювався приблизно в 22,9 трильйона доларів США. З цього, B2B становив 18,9 трильйонів доларів США, а B2C – 2,2 трильйонів доларів США. Світові продажі електронної комерції зросли на 9,3% вже у 2019 році, склали 25,038 трильйонів доларів, згідно з останніми даними, опублікованими ЮНКТАД. За оцінками закордонних експертів агентства eMarketer's [3] ринок електронної комерції зростає та набирає обертів з кожним роком. У світі середні темпи її росту досягають 18%. у 2017 р. обсяг світової роздрібно-Інтернет-торгівлі сягнув 10,1% роздрібно-торгівлі загалом або 2,357 трлн дол. США, а у 2021 р. ця частка зросте до 15,5%; що

складатиме 4,47 трлн. дол. США. Тому для економік країн ігнорування цього ринку надто ризиковане. Саме міжнародні торговельні мережі є драйвером інноваційних процесів у торгівлі між країнами. Безперечне лідерство в онлайн-продажах належить всесвітньо відомій групі Alibaba. Цей бізнес-гігант пропонує ряд популярних платформ електронної комерції для кожного клієнта на вибір. Найуспішнішим в 2018 році став TMall. На його частку припало 61,5% всіх роздрібних онлайн-продажів. Основний конкурент Alibaba, JD, посів друге місце з часткою 24,2%. Прибуток і загальний обсяг обороту товарів обох гігантів електронної комерції зросли більш ніж на одну п'яту в порівнянні з 2017 роком [4].

Інноваційний розвиток охоплює усі форми та методи міжнародної торгівлі, найрозвинутіші країни світу кожен рік дивують нас інноваціями, які створені аби спростити життя та ще більше прискорити темпи розвитку взаємодії суб'єктів міжнародних торговельних відносин. Безліч он-лайн додатків вже впроваджені у сферу міжнародної торгівлі, одним з яких є досліджений мною WeChat [1]. Позитивний досвід впровадження віртуалізації у практику внутрішньої торговельної та зовнішньоторговельної діяльності КНР можна помітити у світовій частці експорту, імпорту цієї країни та темпах її розвитку. Нагальним прикладом є WeChat-додаток, розроблений китайськими програмістами, що поєднує функції Twitter, WhatsApp та Facebook. В ньому можливий обмін текстовими, аудіо та відео повідомленнями, публікація новин, статей, та найголовніша функція, що є зручною для підприємств – можливість здійснювати грошові перекази та наявність платіжної системи. Таким чином відбувається віртуалізація китайського суспільства та торгівлі. Китайські розробники вбудували в акаунт кожного користувача WeChatPayment, що являє собою віртуальний гаманець, який дає змогу виконувати мобільні платежі в магазинах та відправляти гроші між контактами, не виходячи з дому. Така функція, на мою думку, є необхідною в наш час, коли багато бізнесів працюють он-лайн та не усі громадяни мають змогу вийти до терміналу або в магазин, чи то з власних причин, чи то через такі непередбачувані ситуації як пандемія, що ми спостерігаємо зараз.

Спираючись на досвід Китаю, вважаємо доцільним розглядати впровадження таких додатків для проведення торговельних операцій як між українськими торговими партнерами та іноземними колегами, так і споживачами та великими торговими представниками, як Eldorado, Zara, тощо. На нашу думку, такі додатки для магазинів, що мають невеликий асортимент та грошовий обіг не є доцільними, тому слід акцентувати увагу саме на великих гравцях міжнародних торговельних відносин. Карантин через коронавірус став стресом для Світової економіки, причому чи не найбільший удар отримали сфера послуг та міжнародна торгівля, не пов'язана з продовольством, де залучена найбільша

кількість робочої сили, визнає більшість експертів. Реальний вплив цієї сфери на економіку України, та світу в цілому є більшим, ніж її частка у ВВП, відтак стрес для сфери послуг матиме комплексні наслідки для України в цілому, ось чому так важливо компаніям та державам адаптувати свою діяльність до нових умов міжнародної торгівлі застосовуючи більш широко її форми.

Отже, дослідження наявних та потенційно існуючих форм міжнародної торгівлі як за взаємодією суб'єктів так і за специфікою регулювання, дозволяє нам прийти до наступних висновків-рекомендацій науково-практичного характеру.

1. Інновації у сфері цифрових технологій дозволяють динамізувати і диверсифікувати міжнародну економічну взаємодію держав.

2. Слід диверсифікувати участь у міжнародній торгівлі, включивши компенсаційну, зустрічну, коопераційну та електронну форми взаємодії між країнами.

3. Встановлення правового статусу міжнародних платіжних систем, зокрема, в Україні (PayPal, GoogleWallet, ApplePay тощо).

4. Впорядкування правового регулювання у спеціальних законах, внесення відповідних змін до чинного законодавства щодо електронного обміну даними, укладання угод в електронній формі зокрема, електронного підпису тощо в Україні.

Все вищезначене сприятиме вирішенню проблематики міжнародної міграції яка обумовлена пошуком населенням робочих місць.

Література:

1. Офіційний звіт World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2019-report> (дата звернення: 12.05.2020).

2. ЗУ «Про електронну комерцію» – від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення: 29.04.2020).

3. Global Ecommerce 2019. Ecommerce Continues Strong Gains Amid Global Economic Uncertainty VIII. URL: <https://www.emarketer.com/content/global-ecommerce-2019> (дата звернення: 28.04.2020).

4. Звіт агентства WolfganDigital 2019. URL: <https://www.wolfgangdigital.com/kpi-2019/> (дата звернення: 12.05.2020).

Кошова Л. М.
асистент кафедри маркетингу
Полтавської державної аграрної академії
м. Полтава, Україна

ОРГАНІЧНИЙ БІЗНЕС НА ПОЛТАВЩИНІ

На сьогоднішній день особливу увагу слід звернути на розробку та удосконалення механізмів управління економікою, а також механізму розвитку побудови, та існування аграрного сектору, який є основою економічного життя України як житниці Європи і не тільки. З кожним роком набуває все більш вагомого значення регіональні аграрні формування серед яких вагоме місце посідають агроформування Полтавської області. Як взірць екологічного землеробства України та органічного продуктового кошику Європи, Полтавська область є органічним взірцем України як для Європи та не тільки, а міжнародним взірцем виготовлення та продажу органічної продукції. В сільськогосподарському виробництві Полтавської області розвиток аграрного сектору неможливий без початкової ланки певної галузі виробництва аграрних підприємств, фермерських господарств, кооперативних об'єднань які в свою чергу за 2018 р. більше 40% виручки надають до державного бюджету це майже половина від всіх надходжень. Кожен із механізмів регулювання економіки повинен доповнювати і розвивати попередній, який забезпечить розширення відтворення підприємства і його ефективність [4]. На сьогоднішній день ПП «Агроєкологія» Шишацького району Полтавської області є одним з найбільших сільськогосподарським підприємством в Україні, яке працює виключно за органічними технологіями. Утім в очолюваному Семеном Антонцем підприємстві «Агроєкології» вже, 41 рік відмовилися від використання гербіцидів, пестицидів, регуляторів росту рослин, синтетичних мінеральних добрив, гормонів, антибіотиків, і використовують тільки безплужний обробіток ґрунту, що дає змогу отримати високоякісну органічну продукцію тваринництва та рослинництва. Дане підприємство господарює на 8 тис. га і є одним з найбільшим в Україні підприємств, яке розробляє і працює виключно за технологіями органічного землеробства. На думку С.С. Антонця [3], «безвідвалка» – це спрощений обробіток ґрунту, як дехто вважає, а насамперед вищий пілотаж агрономічної майстерності. На думку власника, ПП «Агроєкологія» тваринництво і рослинництво тільки разом можуть повноцінно функціонувати: рослинництво виробляє 72 тис. тонн, а друге – екологічні корми фермам, насамперед у підприємствах дві тисячі молочного поголів'я ВРХ. Для ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні та підвищення рівня аграрного бізнесу вмілому перш за все необхідно впорядкувати процес

державного фінансування сільського господарства. Так у Полтаві нещодавно відкрився унікальний, перший в області спеціалізований магазин органічних продуктів харчування, а відкритий він був за допомогою екологічного господарства ПП «Агроєкологія».

Рис. 1. Еко-магазин органічної продукції в Полтаві [1]

ПП «Агроєкологія» є найбільшим виробником органічної рослинницької і тваринницької продукції Полтавщини і має багату історію діяльності. Наріжним каменем успішного господарювання в даному підприємстві вважається дбайливе ставлення до ґрунтів – збереження та відтворення їх родючості. Саме на таких принципах базується органічне землеробство, 41 рік господарство повністю відмовилося від застосування пестицидів та мінеральних добрив, що дозволяє отримувати високоякісну органічну продукцію. На даний час на території Шишацького району Полтавської області існує два підприємства які є філіями Агрохолдингу «Аста Київ» це «Яреськівський цукровий завод» ТОВ «Цукраагропром» та ПП «Агроєкологія», високоякісна продукція яких користується попитом за кордоном. Експортні постачання продукції здійснюються в країни ближнього зарубіжжя, Євросоюзу і Канаду. ПП «Агроєкологія» щорічно реалізує до 12 тис. тонн органічного зерна різних культур. 90% сировини експортується в Швейцарію, Голландію, Австрію, Словаччину. Продукція підприємства має швейцарський сертифікат якості Bio-Swiss та європейський сертифікат EU-organic. Ці сертифікати дозволяють виробнику здійснювати експорт органічної продукції в країни Євросоюзу і Швейцарію [5].

ПП «Агроєкологія» – найбільше в Україні підприємство, яке працює виключно за технологіями органічного землеробства. Підприємство має високопродуктивне молочне стадо, яке повністю забезпечене екологічними кормами власного виробництва, також господарство сертифіковане як виробник молока для дитячого харчування. За

статистикою, споживання органічних продуктів у Швейцарії на душу населення – найвище в світі. Швейцарія готова для споживання органічних продуктів, Україна – поки не дуже. Цінова політика в даному магазині відповідає якості органічних продуктів. Якщо говорити, що ціни високі, – неправильно. В середньому, продукти дорожчі відсотків на тридцять, ніж неорганічна продукція. Тож середня ціна на м'ясо в місті 130–140 гривень, то в магазині в межах 170 гривень, ця різниця в 30–40 гривень – невелика доплата за значно вищу якість.

В Полтаві даному бізнесу нема конкурентів, адже органічне м'ясо та молоко пропонує лише одне підприємство даного регіону. Виготовлення органічного м'яса, молока, чи меду проходить при наявності сертифікатів міжнародних стандартів якості органічної сировини і продукції.

Дане підприємство використовує хорошу маркетингову політику яка полягає у вивченні смаків і уподобань споживачів. Так відкривши магазин підприємство турбується за якість продукції та зручність подання даної продукції споживачу. Дане господарство планує розширення мережі магазинів, установки обладнання для дозрівання стейків а також облаштування дегустаційної зали, де покупці, обравши певний шматок м'яса, зможуть на власні очі побачити технологію його приготування і поласувати стравою на відкритій кухні. Окрім того, в магазині можна придбати хліб, для випікання якого використовують лише органічне борошно та натуральну закваску а також в магазині завжди лише свіжі хлібобулочні вироби.

Рис. 2. Гордість Еко-магазину «Молокомат»

Джерело: власні спостереження автора

Окремим предметом гордості Еко-магазину є «Молокомат» це автомат для розливу молока. До уваги покупців постійно доступне свіже органічне коров'яче незбиране молоко з власної ферми класу екстра. На шляху від корови до споживача молока не торкається людська рука: з доїльного залу молоко надходить у танк-охолоджувач, де воно швидко набирає температуру 4° С, звідти відбираються проби на визначення основних показників якості – жирність, вміст білку, бактеріальні показники тощо. Кожна партія молока отримує лабораторні та ветеринарні висновки.

Отже, бізнесову спроможність використання міжнародних стандартів якості органічної продукції можна спостерігати за впровадженням чергового стандарту якості органічного продукту та активне застосування його не лише у виробництві сировини а і у виробництві готової продукції з донесенням чергового органічного бізнесового заходу безпосередньо до споживачів.

Література:

1. Агроекологія, еко-продукти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://poltava365.com/svizhi-organichni-produkti-stali-dostupnimi-dlya-poltavcziv.html>
2. Три складові успіху органічного вирощування на прикладі ПП «Агроекологія». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://superagronom.com/blog/84-tri-skladovi-uspihu-organichnogo-viroschuvannya-na-prikladi-pp-agroekologiya>
3. Майстро С.В. Напрями державної підтримки аграрного сектора та її вплив на конкурентоспроможність продукції на світовому ринку [Електронний ресурс] / С.В. Майстро. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/galuz/05msvpsr.pdf>
4. Шаповал В.Л. Агрономічна майстерність / В.Л. Шаповал // Сільські вісті. – 2019. – № 66. – С. 2.
5. Яреськівський цукровий завод очолив рейтинг кращих заводів України / Відродження земля – 21 березня 2019 року, № 4. С. 3.

Онопрієнко Ю. В.
студентка факультету фінансів та обліку
Київського національного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: Лежеп'юкова В. Г.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри світової економіки
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КИТАЄМ

Іноземні інвестиції виступають одним з головних показників, що впливають на економіку країни та сприяють позитивній динаміці економічного розвитку. Особливо в Україні ефективно використані іноземні капітали стають ключовим фактором її розвитку. Наразі Україні доцільно звернути увагу на китайські прямі інвестиції, адже Китай є одним з найбільших офіційних інвесторів у світі.

Як відомо, економіка Китаю швидко зростає, і світові експерти очікують, що Китай до 2032 року випередить США за рівнем ВВП. Все це лише підвищує зацікавленість українського бізнесу до співпраці з китайськими інвесторами. Більш того, Китай вже декілька років є чистим експортером капіталу, оскільки обсяг інвестицій за кордон перевищує прямі іноземні інвестиції в Китай.

Незважаючи на спалах пандемії коронавірусу, Китай – перша країна, яка оправилась після цього. Згідно прогнозу Macquarie у 2020 році в Китаї очікувалось зростання ВВП на рівні 5,9%, але з урахуванням впливу пандемії коронавірусу наразі очікується – 5,6% [1]. Відбувся спад і його відчула зовнішня торгівля Китаю, оскільки зменшився обсяг ВВП і призупинилось виробництво на тривалий час. Згідно з даними китайської митниці торгівля товарами за перші два місяці 2020 року знизилася на 11% – до 592 млрд дол., порівняно з аналогічним місяцем попереднього року, при цьому експорт втратив 17,2%, зменшившись до 292,5 млрд, а імпорт – на 4%, становлячи 299,5 млрд дол. [1].

Китай, як глобальний виробничий сектор, посилює свій вплив, змінюючи пріоритети в економічній та торговельній політиці, чим викликає занепокоєння у інших країн. Україна приваблює Китай насамперед своєю близькістю до європейських ринків, можливістю безпосередньо розпочати виробництво товарів на великій кількості фабрик, які розташовані на території нашої країни. Основні сфери діяльності в Україні, які цікавлять китайських інвесторів включають відновлювальну енергетику, транспорт та логістику, сільськогосподарський сектор, будівництво.

Наразі Китай є найбільшим діловим партнером України. Торговий оборот між Києвом і Пекіном сягнув майже 11 млрд дол. за підсумками 2019 року [2]. Обсяг експорту зернових з України в Китай за останні п'ять років в грошовому вираженні збільшився в 20 разів – з 26 млн дол. до 533 млн дол. Україні вдається зберігати дефіцит у розмірі 4,01 млрд дол. в торгівлі з Китаєм [3]. Впродовж багатьох років більше, ніж 50% експорту займає продукція аграрно-промислового комплексу у загальній структурі українського експорту до Китаю. Досі Україну вважають одним з основних постачальників кукурудзи і соняшникової олії до Китаю, близько 60–80% всього імпорту Китаєм [3]. Україна імпортує продукцію у таких сферах як: машинобудування, хімічної та легкої промисловості.

Оскільки зараз в Україні є явна потреба у фінансових ресурсах, то залучення іноземних інвестицій є важливим для України. Зважаючи на значний торговельний оборот України з Китаєм, доцільно активізувати інвестиційну діяльність між Китаєм та Україною. Згідно з даними Держстату Китай посідає 74 місце в списку прямих інвестицій з країн світу в економіку України, прямі інвестиції з Китаю до України у 2017 році становили 16,6 млн дол., у 2018 році – 17,8 млн дол., у 2019 році – 34,1 млн дол., а з України до Китаю – у 2017 році становили 1,5 млн дол., у 2018 році – 1,1 млн дол., у 2019 році – 0,6 млн дол. [2]. Тобто прямі інвестиції з Китаю збільшилися у 2019 році на 17,5 млн дол. порівняно з 2017 роком. Україна стала залучати більше китайських інвестицій, але порівняно з іншими країнами цього ще недостатньо для повноцінного інвестиційного співробітництва України з Китаєм.

Існують фактори, які стримують китайських інвесторів – це негативний досвід вкладення коштів в український бізнес, неможливість вивести кошти або вийти з проекту без фінансових втрат, особливості податкового законодавства, корупція, специфіка нашого світогляду, відсутність державних гарантій та нестача кваліфікованих фахівців. Необхідно впровадити комплексні програми щодо поліпшення інвестиційного клімату України та іміджу країни в очах іноземців. Доки українським підприємцям, які хотіли б залучити китайських інвесторів не вистачає знань, щоб якісно скласти пропозицію, немає точок входу для контакту з потенційними інвесторами, в тому числі, і в зв'язку з відсутністю державних програм підтримки, які могли б їм в цьому допомогти. Для цього необхідно переймати позитивний досвід тих підприємців, у яких вийшло налагодити співробітництво з китайськими інвесторами.

Відомо, що в липні 2019 року китайські бізнесмени зустрілися з Президентом України, на зустрічі вони домовилися реалізувати низку спільних проектів з потенціалом близько 10 мільярдів доларів [4].

Також Президент України, Володимир Зеленський планував відвідати Південно-Східну Азію в 2020 році, не виключено, що в рамках візиту були б охоплені і питання перспективи українсько-китайського співробітництва [4]. Однак активне поширення пандемії коронавірусу в Китаї цілком ймовірно дещо зрушило ці плани. Для України перспективи розвитку інвестиційного співробітництва з Китаєм є доволі важливими, тому у Верховній Раді України наразі створено депутатську групу міжпарламентських зв'язків з Китайською Народною Республікою. Верховна Рада України, провівши установче засідання групи міжпарламентської дружби, висловила розуміння ситуації, яка склалася в Китаї у зв'язку із поширенням пандемії коронавірусу, і підтримку китайському народу.

Спалах пандемії коронавірусу значно впливає на інвестиційну діяльність між Україною та Китаєм та стримує її. Пандемія коронавірусу доволі сильно сколихнула світовий фінансовий ринок, що не може не відобразитися на інвестиційній діяльності в Україні. Через закриття міждержавних кордонів, зупинення роботи багатьох підприємств в світі, логістики, виникає проблема імпорту необхідного технічного обладнання і матеріалів, що призвело до того, що за січень-лютий 2020 року прямі іноземні інвестиції в Китай скоротились на 8,6% порівняно з показником 2019 року – до 19,26 мільярда доларів [5]. Відзначають, що найсильніше падіння було в лютому і склало більше 25%, але в січні інвестиції до Китаю дещо зросли [5]. Не менш важливим фактом є те, що через пандемію коронавірусу відбувається різке скорочення цін на сирі мінеральні масла і зростання невизначеності щодо наслідків пандемії коронавірусу для ринків рослинного масла в світі. Крім того, подешевшала кукурудза – через значну пропозицію та істотне ослаблення попиту з боку сектора біопалива. Тобто основна продукція, яку Україна експортує до Китаю, значно знизилась у ціні і це призведе до того, що торговий оборот теж знизиться.

Поки триває пандемія коронавірусу українській владі необхідно вирішити негайні питання: захист прав власності та проведення реформи підприємств. Україна, залучивши китайські інвестиції, зможе збалансувати платіжний баланс в Україні, оскільки вони є вдалою альтернативою кредитним запозиченням з міжнародних організацій. До позитивних моментів залучення прямих китайських інвестицій можна віднести ще: створення нових робочих місць, збільшення золотовалютних резервів, стабілізація курсу гривні, впровадження високотехнологічного виробництва, економічне зростання України.

Отже, станом на сьогодні в Україні незначна кількість китайських інвестицій, що пов'язано з низкою факторів недовіри з боку китайських інвесторів, особливостей податкового законодавства та корупції в

Україні. Саме тому для України залучення китайського капіталу є надзвичайно важливим для подальшого економічного розвитку країни. Особливо, зважаючи на поточну ситуацію зі спалахом пандемії коронавірусу, економічна ситуація в Україні та у всьому світі знаходиться на межі краху, тому необхідно зараз вирішити питання, які стримують інвестиційне співробітництво України з Китаєм.

Література:

1. Петро Шевченко. Ті, хто вижив. Як китайська економіка відновлюється після епідемії. URL: https://dt.ua/foreign_economics/ti-hto-vizhiv-yak-kitayska-ekonomika-vidnovlyuyetsya-pislya-epidemiyi-342940_.html.
2. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля товарами за країнами–партнерами. Прямі іноземні інвестиції в економіці України/ з України: за країнами світу. 2010-2019 роки. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Роман Кот. Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень. Борисфен Інтел. Україна – Китай. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/politics/ukra%D1%97na-kitaj/>.
4. Олександр Пасховер. Більше ніж ЄС і Росія: Китай став головним бізнес-партнером України. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/economics/biznes-z-kitayem-knr-stalana-ybilshim-dilovim-partnerom-ukrajini-novini-ukrajini-50048616.html>.
5. Prableen Bajpai. An Overview of China's Economy and How Coronavirus Affected It. URL: <https://www.nasdaq.com/articles/an-overview-of-chinas-economy-and-how-coronavirus-affected-it-2020-03-27>.

Патока А. Г.

студентка

Одеського національного університету

імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

ВПЛИВ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НА ДИНАМІКУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Серед ключових процесів, які притаманні сучасній глобальній економіці, варто особливо виокремити транснаціоналізацію, яка за останні кілька десятиліть швидко і суттєво видозмінила принципи економічних відносин.

Транснаціоналізація – це процес посилення світової інтеграції у результаті глобальних операцій ТНК, в межах якої значна частина виробництва, споживання, експорту, імпорту і доходу країни залежить від міжнародних центрів за межами держави [1].

Транснаціональна компанія – це підприємство, яке походить з однієї країни та вкладає ресурси в розширення своєї діяльності на міжнародному ринку шляхом заснування дочірніх компаній, відкриття

філій в інших країнах з метою отримання найвигідніших умов господарської діяльності, що, в свою чергу, призводить до максимізації прибутку компанії та підвищення економічного впливу компанії на національні економічні системи світу [2, с. 115].

Діяльність ТНК, які в останні десятиліття інтегрують не тільки ринки капіталу, технологій, товарів, а й робочої сили є одним із чинників міграції робочої сили з розвинених країн у країни, що розвиваються. Вплив ТНК на розвиток міграційних процесів неоднозначний. З одного боку, їх пряме і непряме сприяння створенню нових робочих місць у країнах розміщення філій стримує еміграцію із цих країн. Але, з іншого боку, сприяючи модернізації економіки та соціальних відносин, удосконаленню професійних навичок працівників філій, установленню більш тісних зв'язків між країнами, де вони діють, ТНК сприяють міграційній мобільності населення та надають їй організованого характеру. Особливо велика роль ТНК у циркуляції висококваліфікованих фахівців. У цілому ТНК використовують трудових мігрантів з усіх країн, як й інші чинники виробництва, керуючись зниженням своїх витрат для отримання максимального прибутку. Узагальнюючи, можна зазначити, що міжнародна міграція робочої сили в сучасних умовах розвитку міжнародних економічних відносин набуває все більших масштабів, що зумовлене посиленням світових глобалізаційних тенденцій, а також об'єктивною необхідністю постійного переміщення працездатного населення в пошуках кращих умов прикладання своєї праці та можливостей для реалізації свого потенціалу.

Міжнародна міграція робочої сили в сучасних умовах характеризується невпинно зростаючими масштабами структурних і географічних змін, що створює нові глибокі проблеми як для окремих держав, так і для світової спільноти у цілому. Характеристики міжнародної міграції населення переважно зумовлені тими якісними змінами, які відбуваються у світовій економіці під впливом розширення глобалізації, що викликає необхідність подальшого дослідження причин і напрямів динамізму сучасних міграційних потоків під час визначення особливостей їхньої адаптації до глобалізаційних трендів [3, с. 22].

На сьогодні сформувалися такі основні напрями міжнародної міграції робочої сили під впливом транснаціоналізації: міграція з країн, що розвиваються, до промислово розвинених країн; міграція в межах промислово розвинених країн; міграція між країнами, що розвиваються; міграція наукових працівників та кваліфікованих фахівців з промислово розвинених країн до країн, що розвиваються; міграція з постсоціалістичних країн до розвинених країн. Ще одним специфічним напрямом міжнародної міграції робочої сили є залучення транснаціональними

корпораціями до своїх філіалів значної частки найманих працівників з усього світу.

Тенденція посилення транснаціоналізації бізнесу в контексті розвитку та появи нових транснаціональних корпорацій передбачає зростання обсягів переміщень між головним офісом і дочірніми компаніями, а також усередині ТНК між структурними одиницями.

Особливість підходу до аналізу міграційних потоків у контексті транснаціоналізації полягає в критиці того, що міграція розглядається зазвичай як еміграція/імміграція. Тобто людина поміщається в лінійну перспективу – якщо вона кудись приїжджає, вона там залишається, і там з нею щось повинно відбуватися – то чи інтеграція, то чи асиміляція. Але прихильники транснаціоналізму кажуть: «Дивіться, зараз люди постійно перемішуються туди-сюди. У них немає лінійної траєкторії. Вони приїхали, пожили і поїхали в третю країну». У них весь час йде рух, який лінійні моделі асиміляції та інтеграції не враховують [4].

Існує маса інших людських і групових траєкторій. Коли людина попрацювала кілька років в одній країні, а потім знову повернулася додому, у неї створюється множинна ідентичність. І там, і тут виникають соціальні зв'язки, культурні звички, лояльності і уподобання. Власне, модель транснаціоналізму пропонує розглядати саме ці траєкторії і ці наднаціональні, двонаціональні, множинні і інші ідентичності [4].

Згідно доповіді ООН, яка була презентована 17 вересня 2019 року у штаб-квартирі цієї організації, кількість міжнародних мігрантів у світі досягла орієнтовної позначки у 272 мільйони людей у 2019 році, що на 51 мільйон більше за рівень 2010 року. Фахівці ООН повідомляють, що мігранти нині становлять 3,5% населення світу (для порівняння, у 2000 році – 2,8%) [5].

Європа утримує лідерство як пункт прагнень мігрантів (82 мільйони осіб), за нею йдуть Північна Америка (59 млн) і Західна Азія (49 млн). Майже половина всіх мігрантів на планеті мешкають лише в десяти країнах. 51 мільйон – у США (19% від їх загальної кількості), по 13 мільйонів – у Німеччині й Саудівській Аравії, 12 млн – у Росії, 10 млн – у Великій Британії, 9 млн – в ОАЕ, по 8 млн – у Франції, Канаді й Австралії, 6 млн – в Італії [5].

Третина всіх міжнародних мігрантів походить теж лише з 10 країн. Лідирує Індія: за кордоном мешкають 18 мільйонів індійців. Мігранти з Мексики становлять другу за розміром діаспору – 12 мільйонів. Вихідці з Китаю – 11 млн, Російської Федерації – 10 млн, Сирії – 8 млн. Кожен сьомий мігрант у світі молодший від 20 років. Троє з чотирьох – працездатного віку (20-64 роки) [5].

Оцінюючи перспективи розвитку міжнародної міграції робочої сили, можна зробити висновок про: посилення світових глобалізаційних

процесів та обсягів міграційних потоків; формування нових двосторонніх коридорів; збереження тенденції переміщення трудових ресурсів до промислово та інноваційно розвинутих країн; постійне зростання попиту в цих країнах на працівників високої кваліфікації, так звану «інтелектуальну працю».

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що транснаціоналізація світової економіки представляє собою процес розширення міжнародної діяльності компаній та установ промислового, фінансового спрямування, сфери послуг, їх вихід за рамки географічних кордонів країн, що призводить до перетворення національних компаній у транснаціональні за рахунок поглинання компаній інших країн, створення спільних компаній, залучення іноземних інвестицій, довгострокової науково-технічної кооперації тощо, – що призводить до отримання доступу до додаткових джерел фінансового капіталу, нових технологій та інновацій, сучасного організаційно-управлінського досвіду.

Транснаціональний характер світового економічного розвитку і взаємозалежність країн, з одного боку, і відмінності в рівнях економічного, соціального, культурного, політичного розвитку – з іншого, за загострення суперечностей у світовій системі визначають сукупність причин міграції за множинності чинників, які на неї впливають, що у кінцевому підсумку проявляється у динаміці міжнародних пересувань, структурі й географічних напрямках міграційних потоків іноземної робочої сили. Усі ці зміни вимагають обліку в міграційній політиці держав, міжнародній міграційній співпраці, а також у розробці нових важелів впливу на процеси міжнародної міграції робочої сили.

Література:

1. Моторнюк У. Транснаціоналізація як фактор розвитку світової економіки / Моторнюк У. // Ефективна економіка. – 2018. – № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6718>
2. Пенська І. Особливості впливу ТНК на економічний розвиток України / Пенська І. // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2015. – № 3(80). – С. 114–124.
3. Бургман М. Вплив глобалізації на розвиток міжнародної міграції / Бургман М. // Приазовський економічний вісник. – 2019. – № 3(14). – С. 21-26. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2019/3_14_uk/5.pdf
4. Сергей Абашин. Через 10–15 лет миграция будет сов сем другой. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eusp.org/news/chez-10-15-let-migratsiya-budet-sovsem-drugoj>
5. Кількість мігрантів у світі перевищила 270 мільйонів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2782330-kilkist-migrantiv-u-sviti-perevisila-270-miljoniv.html>

Примаченко І. Ф.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри національної економіки
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ: ВИПРОБУВАННЯ ПАНДЕМІЄЮ КОРОНАВІРУСУ COVID-19

Міжнародна міграція стала поважним феноменом планетарного масштабу, має беззаперечний вплив на світову спільноту. Вона є могутнім двигуном та важливим наслідком економічних, соціальних, політичних, правових, екологічних, культурних змін. Тому їй варто повноцінно виміряти, аналізувати статистичні дані, розуміти та розробляти адекватну міграційну політику. Це важливо робити ще й тому, що, насамперед, у наявності досить великі економічні наслідки міграції: з одного боку мігранти є активними суб'єктами ринку праці, а з іншого – грошові перекази мігрантів є вагомим чинником росту доходів населення та розвитку цих держав. Так, за даними Мінфіну грошові перекази в Україну з-за кордону з 2008 по 2019 роки зросли з 6177 млн дол. США до 12017 млн дол. США. Загальний обсяг валютних переказів за ці дванадцять років склав 93 889 млн дол. США [1]. Цікаво, що за розрахунками Світового банку, які були оприлюднені 22.04.2020 р., обсяги грошових переказів трудових мігрантів в Україну за 2019 р. склали 16 млрд дол. США [2].

Масштаби міграції населення на земній кулі в XXI сторіччі, а особливо за останні п'ять-сім роки, в неухильно зростали. В 2000 р. чисельність мігрантів у світі становила 173 млн чол., у 2017 р. вона зросла до 258 млн. чол., а в 2019 р. сягнула 272 млн чол. Разом з тим слід зазначити, що питома вага міжнародних мігрантів в загальній кількості жителів планети за останні майже сорок років зростала повільно: в 1980 р. вона була на рівні 2,3%, у 2000 р. – 2,8%, а у 2017 р. – 3,4%.

Із загальної кількості мігрантів нині нараховується 70 млн. примусово переміщених осіб, включаючи 26 млн. біженців, 3,5 млн шукачів притулку та більше 41 млн. внутрішньо переміщених осіб. Жінки становлять 48% від загальної чисельності мігрантів; близько 38 млн – діти; 4,4 млн – міжнародні студенти; 164 млн – трудові мігранти. 75% мігрантів – люди працездатного віку (20–64 роки). Такими є деякі сучасні статистичні дані ООН з питань міграції [3].

Як бачимо розміри міграції постійно зростають. А в умовах глобалізації створюються передумови для сприятливого розвитку зовнішньої трудової міграції, яка в свою чергу стає чинником зниження рівня бідності у масштабі всієї планети. Міграція давно вийшла за межі

однієї окремо взятої країни і стала глобальною, а проблема її регулювання – багатоаспектною. Вона тісно переплелась з такими глобальними завданнями як сталий економічний розвиток та створення нових робочих місць. Тому і називає Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш міграцію позитивним глобальним феноменом, відзначаючи, що «міграція – ефективний двигун економічного зростання», яка забезпечує 10% глобального ВВП [4].

Незвичним є явище «міграційного переходу» в деяких країнах Східної Європи (наприклад у Польщі), де можна спостерігати перетворення країн-постачальників мігрантів на реципієнтів. З Польщі протягом певного періоду емігрувала значна кількість трудових мігрантів до високорозвинутих країн Заходу (Великої Британії, Федеративної Республіки Німеччини). Дефіцит робочих рук у Польщі заповнився трудовими мігрантами з України, питома вага яких є найбільшою. В 2019 р. їх в сусідній державі працювало понад 1 млн чоловік [5, с. 19], переказали вони за весь рік 3686 млн дол. США. Це перше місце серед усіх країн, звідки переказувалась валюта. На другому місці Російська Федерація – 1234 млн дол. США, а на третьому – Чеська Республіка – 1143 млн дол. США [1].

Сучасні міграційні процеси завдяки глобалізації, і пов'язаній з нею інформатизації, стають загальносвітовим явищем, яке справляє вплив на політику, економіку, демографію. Остання змушує по-новому відноситись до проблем міграції. Саме демографічна ситуація стала найважливішою причиною відповідного руху трудових ресурсів. Це стосується всіх країн Європи і України, зокрема. Відчуваються наслідки демографічної ями 90-х років і, як результат, на ринок праці виходить недостатня кількість робочих рук. При цьому слід мати на увазі ще і той факт, що багато людей вмирає, не доживши до пенсії.

Наразі на порядку денному світових держав знову проблеми міграції, які пов'язані з пандемією коронавірусу COVID-19, що суттєво збільшить рівень безробіття в усіх країнах світу. Експерти МОП прогнозують безробіття на рівні декількох десятків мільйонів чоловік. Ринок праці змінить свою структуру, інструменти та методи втручання, залучення та впливу. Зміниться саме життя трудових мігрантів. Ринок праці буде скорочуватись перш за все за рахунок мігрантів, у яких заробітна плата відповідно буде зменшуватись за різними прогнозами до 30–40% від поточного рівня. Це, в свою чергу, призведе до зменшення розмірів середніх розмірів грошових переказів і загальної суми закордонних валютних надходжень на батьківщину трудових мігрантів.

Пандемія коронавірусу підштовхнула економічну кризу і боляче вдарила по трудовим мігрантам України. Вона з величезною швидкістю руйнує транспортну логістику та виробничі ланцюжки і зв'язки, змушує

навчальні заклади переходити на віддалене навчання з використанням засобів дистанційного зв'язку, яке не є повноцінною заміною стаціонарного навчання.

За оцінками Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування за кордоном працює від 3 до 5 млн мігрантів з України. На час карантину в Україну повернулись близько 300 тисяч чол. [6]. Абсолютна ж більшість залишалась за кордоном, в різних країнах. Український уряд домовлявся про спеціальні авіарейси для вітчизняних сезонних робітників після зняття карантину. Але деякі українці так і не дочекавшись чартерів їдуть на заробітки за кордон усіма правдами і неправдами своїм ходом. Про це часто повідомляють вітчизняні ЗМІ. І така ситуація свідчить лише про одне – для значної частини наших співвітчизників вдома роботи немає попри всі обіцянки численних урядовців.

Література:

1. Грошові перекази в Україну: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>
2. World Bank Predicts Sharpest Decline of Remittances in Recent History [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/04/22/world-bank-predicts-sharpest-decline-of-remittances-in-recent-history>
3. Див.: <https://www.un.org/ru/sections/issues-depth/migration/index.html>
4. Пресс-конференция Генсека ООН: Глобальный договор о миграции и борьба с сексуальными домогательствами [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://news.un.org/story/2018/07/1334261>
5. Національний банк України. Інфляційний звіт. Січень 2020 року (с. 19). [Електронний ресурс]: // Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q1.pdf?v=4
6. Левова частка українських заробітчан і надалі залишається за кордоном [Електронний ресурс]: // Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/chy-povernutsia-zarobitchany-z-yes-v-ukrainu-cherez-koronavirus/a-52996263>

Родіна О. Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Коровчук Ю. І.

*старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОГЛЯД СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Міжнародна міграція стала одним з характерних явищ ХХІ століття. Історично міграція виникла багато століть назад, причинами цього процесу були географічні відкриття, військові та колоніальні загарбання, кочівництво, стихійні лиха. Так, люди з незапам'ятних часів змінюють місце проживання, але у сучасному часі переміщення населення досягло безпрецедентних масштабів. Міжнародна міграція демонструє стійке зростання. Якщо у 1990 році кількість мігрантів становила близько 153 млн осіб, у 2000 році – 173,5 млн осіб, то у 2019 році ця кількість склала 271,6 млн осіб, що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Чисельність мігрантів у 1990–2019 рр., млн осіб

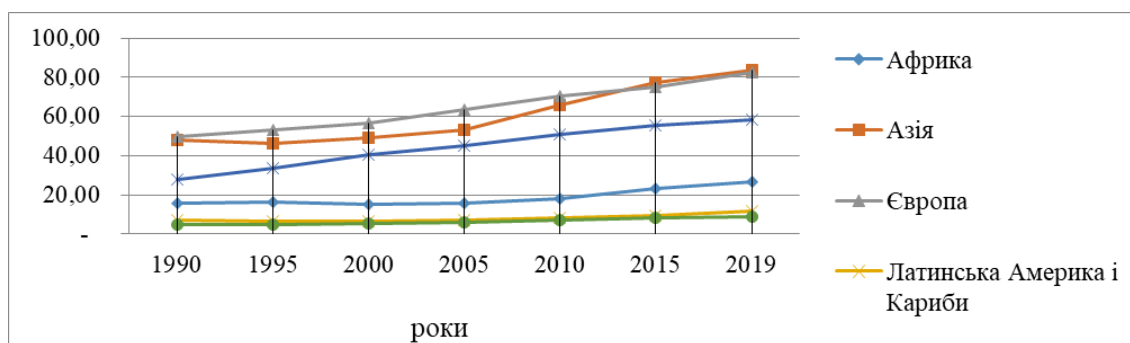
	1990	2000	2010	2019
Світ, у т.ч.	153	173,5	220,7	271,6
– розвинені країни	82,7	103,9	130,6	152
– країни, що розвиваються	70,2	69,6	90,1	119,5

Проте слід зауважити, що за даними фахівців ООН, частка міжнародних мігрантів у загальній кількості населення країни майже не змінюється протягом останніх десятиріч: 3,5% у 2019 році, 2,8% у 2000 році та 2,3% в 1980 році [1].

Для одних міграція є питанням вибору, для інших – питанням життя і смерті. Сьогодні в світі налічується 70 млн примусово переміщених осіб, включаючи 26 млн біженців, 3,5 млн шукачів притулку і більше 41 млн внутрішньо переміщених осіб. Жінки становлять 48% від загального числа мігрантів, близько 38 млн – діти, 4,4 млн – міжнародні

студенти і 164 млн — заробітчани. 75% мігрантів – люди працездатного віку (20-64 років). Найбільша вікова група серед тих людей, що емігрували зі своєї рідної країни, – 30–34 роки. Вона становить 10,8% від усіх мігрантів в світі. Водночас найменша вікова група – від 0 до 4 років (2,8%).

Аналізуючи структуру та динаміку міжнародної міграції по регіонах, то можна зазначити, що найбільше мігрантів проживає в Азії (83,5 млн осіб), дещо менше в Європі (82,3 млн осіб), Північній Америці (58,6 млн осіб). Менше мігрантів в Латинській Америці та Карибах (11,6 млн осіб) та Океанії (8,9 млн осіб), що відображено на рис. 1.

Рис. 1. Кількість міжнародних мігрантів по основних регіонах світу у 1990, 1995, 2000, 2005, 2010, 2015 та 2019 роках, млн ос. [1]

Аналіз міграційних процесів показує, що просторовий рух населення має різні причини. Їх можна поділити на два блоки:

1) причини економічного характеру: нерівномірність економічного розвитку країн; несприятлива економічна ситуація; суттєва різниця в оплаті однакової за кількісними та якісними показниками праці в різних країнах; прагнення отримати високооплачувану роботу і постійне місце проживання у комфортнішій за умовами країні проживання; зміни у розміщенні виробництва.

2) причини неекономічного характеру: політичні (втеча від політичних переслідувань, расової, національної дискримінації, недотримання прав та свобод); сімейні (шлюб, возз'єднання сім'ї); релігійні; військові; соціальні (культурна близькість країни міграції); екологічні (забруднення навколишнього середовища, несприятливі кліматичні умови).

На думку фахівців, сьогоdnішній етап у розвитку світового господарства можна охарактеризувати як «еру економічних реформ міграції», це підтверджується домінуванням економічних та екологічних чинників як основних причин міграції [2]. Необхідно зазначити, що ще у 1994 році ООН з-поміж найвагоміших причин, що спричиняють виникнення міграційних потоків з однієї держави в іншу, визначила економічну нерівність, бідність, погіршення умов навколишнього

середовища, порушення прав людини, відсутність у певних регіонах світу миру і безпеки. Іноді достатньо лише однієї з цих причин, щоб людина залишила місце свого постійного проживання і вдалася до міграції. Однак, доводиться констатувати, що впродовж останніх десятиліть цих причин стає все більше, і не можна з упевненістю назвати, яка з них стає найголовнішою [3].

Міжнародна міграція населення є надзвичайно складним і багатогранним процесом, що прямо або опосередковано впливає на всі сфери життєдіяльності держав і світової спільноти. При впорядкованій, безпечній, прогнозованій міграції та мобільності людей, таке переміщення може мати позитивні результати, зокрема, сприяти економічному розвитку й досягненню Цілей сталого розвитку ООН. У Порядку денному в сфері сталого розвитку на період до 2030 року міститься визнання позитивного вкладу міграційних процесів в сталий розвиток.

Аналізуючи наслідки міграції, слід зазначити, що вони мають суперечливий характер для усіх сторін, які беруть в ній участь.

Основні наслідки міграції робочої сили для країни-донора робочої сили:

1) позитивні: зменшення рівня безробіття та скорочення витрат, пов'язаних з цим (зменшення витрат держави на суспільні блага: освіту, охорону здоров'я, допомогу з безробіття; надходження переказів емігрантів; відповідне інвестування мігрантів при їх поверненні на батьківщину; підвищення кваліфікації іммігрантів, які повернулись назад; підвищення рівня життя сімей мігрантів;

2) негативні: виникнення тенденції до спаду темпів економічного зростання; країну покидає активне населення, в основному молодого віку, тим самим створюючи ефект старіння нації; від'їзд висококваліфікованих кадрів веде до скорочення технологічного потенціалу, загального наукового та культурного рівня; недоотримання податків; потреба у потенційній готовності до репатріації громадян з різних причин та їх соціально-економічна адаптація; втрата демографічного потенціалу.

Наслідки для країни-реципієнта робочої сили:

1) позитивні: прискорення економічного зростання, зростання державного бюджету; дешева іноземна робоча сила, готові спеціалісти; заповнення вакансій в неprestижних сферах і галузях економіки; підвищення конкурентоздатності вітчизняних товарів внаслідок зменшення витрат виробництва, пов'язаних з меншою ціною іноземної робочої сили; освіта, кваліфікація іммігрантів дає країні суттєву економію на професійній підготовці; додаткові податкові надходження з працюючих іммігрантів; зростання виробництва і зайнятості внаслідок

припливу іноземних робітників та їх попиту на вітчизняну продукцію; поліпшення демографічної ситуації;

2) негативні: додаткове навантаження на державний бюджет (сплата допомоги з безробіття, збільшення витрат на охорону порядку, утримання суспільних шкіл); можлива соціальна напруга в суспільстві (якщо іноземці займають робочі місця, на які претендують місцеві); відтік національної валюти у формі вивозу чи переказу; ймовірність виникнення конфліктів на расовому, релігійному, культурному, соціальному підґрунті; формування діаспор створює ризик виникнення соціально-економічної та культурної територіальної неоднорідності; нелегальна міграція сприяє збільшенню масштабів тіньової економіки; негативний вплив на кримінальну ситуацію в країні

Міграція має глобальний характер, і виступаючи обов'язковим чинником розвитку національних господарств та світової спільноти у цілому, з одного боку, та потенційним джерелом порушення національної безпеки та світової рівноваги – з іншого, вимагає ретельного спостереження та регулювання.

Література:

1. International Migrant Stock 2019. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp>.

2. Дмитрук Б.П. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн [Електронний ресурс] / Б. П. Дмитрук, Н. М. Светлова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія : Економіка і менеджмент. – 2016. – № 1. – С. 18-27. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsuem_2016_1_5.

3. Бортник Н., Жаровська І., Цьвок М. Спонукальні причини міграції в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Н. Бортник, І. Жаровська, М. Цьвок // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2017. – № 884. – С. 80-87. – Режим доступу: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2018/jun/13311/14.pdf>.

Терентьєва А. С.
студентка

*Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

МІГРАЦІЙНИ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Актуальність теми. В умовах економічної нестабільності міграція людей в інші країни – добровільно як легальних або нелегальних іммігрантів, або недобровільно в якості біженців – стала однією з найбільш складних і суперечливих проблем нашої епохи. Міграція

населення – це, перш за всього прояв диспропорції між економічним і демографічним розвитком країни. Відставання економічного розвитку від більш швидкого зростання населення призводить до того, що в результаті частина робочої сили змушена емігрувати в пошуках роботи. Міграція робочої сили, що досягла сьогодні небачених масштабів – це не тільки особливість сучасного ринку праці, а й певна риса світової економіки в цілому.

У сучасних соціально-економічних реаліях розвиток транснаціональних корпорацій безпосередньо впливає на зростання економіки.

ТНК є важливим фактором трудової міграції, сприяє розподілу професійних знань, обміну досвідом між співробітниками різних країн.

Сьогодні ТНК є торговцями, інвесторами, розповсюджувачами сучасних технологій та стимуляторами міжнародної трудової міграції. Поряд з цими плюсами ТНК слід виділити мінуси присутності ТНК в світовому господарстві, а саме, порушення державних законів, яке полягає в умілому приховуванні доходів від оподаткування, встановлення монопольних цін, диктат умов, який ущемляє інтереси приймаючих країн.

Вплив ТНК на розвиток міграційних процесів є неоднозначним. З одного боку, їх пряме і непряме сприяння створенню нових робочих місць в країнах розміщення філій стримує еміграцію з цих країн. Але, з іншого боку, сприяючи модернізації економіки і соціальних відносин, вдосконалення професійних навичок працівників філій, встановлення більш тісних зв'язків між країнами, де вони діють, ТНК сприяють міграційної мобільності населення та надають їй організований характер. Особливо велика роль ТНК в циркуляції висококваліфікованих фахівців. В цілому, ТНК використовують трудових мігрантів з усіх країн, також як і інші фактори виробництва, керуючись зниженням своїх витрат з метою отримання максимального прибутку.

Великий вплив на зміни в системі відносин міжнародної міграції робочої сили надали процеси регіональної економічної інтеграції. Імміграція виступає як природний наслідок більш широких процесів соціальної, політичної, економічної інтеграції, переступати через міжнародні кордони. Вплив самого факту утворення інтеграційного об'єднання проявляється в загальних тенденціях розвитку зовнішньоекономічних зв'язків інтегрованих країн: в розширенні обсягів торгівлі, потоків інвестицій, зростання мережі національних ТНК, освіті, поглибленні і розширенні регіонального ринку праці, зміни в масштабах і структурі потоків зовнішньої трудової міграції.

Позитивні сторони діяльності ТНК:

Міжнародна спеціалізація на базі взаємопроникнення капіталу;

Формування міжнародних галузевих та господарських територіальних одиниць (кластерів);

Вирівнювання національних відтворювальних виробничих структур;
Можливість цільового фінансування пріоритетних сфер і галузей національної економіки;

Підвищення конкурентоспроможності продукції;

Можливості виходу на нові міжнародні ринки при одночасному збереженні традиційних;

Залучення іноземного капіталу з орієнтацією на національні виробничі пріоритети;

Завантаження виробничих потужностей, створення нових робочих місць;

Посилення ролі держави (країни базування ТНК) в міжнародному просторі.

Негативні сторони діяльності ТНК:

Посилення конкуренції на внутрішньому ринку, занепад вітчизняного виробника й галузей економіки, які не є привабливими для ТНК;

Різке зростання транскордонного злиття і поглинання вітчизняних компаній;

Поступова руйнація національного економічного державного суверенітету – поява наднаціональних економічних утворень – ТНК, вплив ТНК на економічну владу країни;

Виникнення монополізму в окремих життєво важливих галузях економіки;

Можливе уповільнення процесів реструктуризації, розташування на території держави трудомістких, енергомістких та матеріаломістких, екологічно небезпечних виробництв;

Загроза дефіциту окремих видів продукції внаслідок активного розвитку експорту на пільгових умовах;

Імовірність відпливу капіталу з країни через маніпуляції з цінами;

Розподіл фінансових ресурсів країни між великими ТНК з обмеженим фінансуванням середнього бізнесу;

Уникнення оподаткування прибутку [4].

На окрему увагу заслуговують фактори, які спонукають ТНК перерозподіляти власні трудові ресурси в рамках корпоративної мережі, які істотно відрізняються від передумов формування та розвитку міжнародної мобільності фахівців поза діяльністю ТНК. На думку деяких західних вчених, до таких факторів необхідно віднести, в першу чергу, всілякі кризи в діяльності самої корпорації. У разі погіршення ситуації на ринку і закриття частини філій ТНК в одній країні, частина персоналу може бути переміщена в інші представництва компанії за кордоном. В той же час, важливо відзначити, що причини переміщення висококваліфікованих фахівців лежать в площині не тільки внутрішньокорпоративного розвитку, а й макроекономічного середовища.

Так, в сучасних умовах розвитку світової економіки можна відзначити своєрідне змагання між найбільшими країнами за залучення висококваліфікованих фахівців, крім використання інструментів, спрямованих на скорочення еміграції якісних кадрів. Багато країн внесли відповідні зміни в національне законодавство для полегшення обліку іноземних емігрантів і для полегшення доступу на національні ринки висококваліфікованих фахівців. Наприклад, в 2001 році в Швейцарії квоти для даної категорії робітників були збільшені майже на 30%, і залишалися незмінними протягом більше 10 років; Японія і Корея також використовували ряд інструментів стимулювання припливу висококваліфікованого персоналу – за останні 10 років їх частка в імміграційних потоках збільшилася приблизно на 40% в Японії, і більш ніж в десять разів в Кореї

У деяких країнах ОЕСР також були прийняті спеціальні програми для полегшення міжнародного найму висококваліфікованих фахівців. Серед таких країн – Норвегія і Великобританія, які дозволяють іноземним працівникам залишатися в країні з метою пошуку місця роботи протягом обмеженого періоду часу. Хоча ці програми мають кількісні обмеження (близько 5000 чоловік для кожної країни), вони в значній мірі впливають на зміну міграційної політики на європейському просторі. Акценти в міграційній політиці Австралії, Канади та Нової Зеландії все більш зміщуються до профілю потенційного іммігранта (вік, освіта, навички, досвід роботи), а потоки кваліфікованих фахівців в ці стани зросли за останні 5 років майже на 30%.

Важливу роль в світовій міграційній політиці зіграло введення деякими країнами спеціальних податкових пільг, з метою залучення висококваліфікованих мігрантів

Причини переміщення кадрів:

- Технічні умови розвитку бізнесу
- Технологічний розвиток
- Соціальні мотиви і стимули
- Макроекономічне середовище
- Технологічного характеру
- Цього товару середу
- Стимули персонального зростання
- Соціальна інтеграція

Висновок. Головна причина трудової міграції людей – це незадоволеність умовами робочих місць в країні їх проживання. Незадоволеність може бути різного роду. Люди можуть бути незадоволені низькою заробітною платою, відсутністю попиту на працю в їх сфері діяльності, відсутністю можливості реалізувати себе і т. д.

Джерело: зроблено автором на основі [5]

Проблема міграції є однією з актуальних проблем світової цивілізації. Кожна держава в той чи іншій мірі стикається з нею або в якості країни-донора, або країни-реципієнта.

Фактори, під впливом яких формуються і якими обумовлені напрямки і масштаби міграційних процесів, можуть носити комплексний характер, бути взаємозалежними і відбуватися під впливом економічних, соціальних, демографічних, політичних, військових, етнічних, освітніх, екологічних та інших процесів. Головною складовою трудової міграції в сучасному світі є переселення внаслідок економічних чинників, насамперед тимчасових переміщень з метою отримання великих заробітків. У таких міграціях вирішальну роль відіграє співвідношення якості життя в країнах або регіонах походження (проживання) та країнах (регіонах) напрямки.

Література:

1. Development Of International Labor Migration In The Dynamics Of Globalization Processes [Електронний ресурс] / Rubinskaya E. D. // JOURNAL OF ECONOMIC REGULATION (Вопросы регулирования экономики) Том 6, № 1. – 2015 // Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-mezhdunarodnoy-migratsii-rabocheysily-v-dinamike-globalizatsionnyh-protsessov>
2. The main features of the high-quality personnel's Migration prerequisites of the modern TNC [Електронний ресурс] / L. Petkova, M. Leshenko // Инновационная Экономика: Перспективы Развития И Совершенствования, № 3. – 2013 // Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-predposylok-vnutrikorporativnoy-migratsii-vysokokvalifitsirovannyh-kadrov-sovremennyh-tnk>
3. World Migration in Figures. A joint contribution by UN-DESA and the OECD to the United Nations High-Level Dialogue on Migration and Development, 3-4 October 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/els/mig/World-Migration-in-Figures.pdf>

4. Рябець Н. М. Роль процесу транснаціоналізації в розвитку сучасної національної економічної системи України в умовах глобалізації / Н. М. Рябець // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова, Т. 18. – 2013. – № 2. – С. 44.

5. Migration Data Portal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://migrationdataportal.org/data?i=stock_abs_&t=2019.

Yurdanova K. G.

Student

Odessa I. I. Mechnikov National University

Odessa, Ukraine

JAPAN'S INVESTMENT CLIMATE FEATURES

Currently, investments play a significant role in the development of the global economy. It is investments that are a powerful lever for raising the economy, as they serve as the basis for expanding the country's production capabilities, accelerate scientific and technological progress, promote the distribution of social products, maximize profits, various structural transformations, and also help in solving a number of social problems, which together leads to the overall economic growth of the country.

However, it is necessary to assess the investment climate in order to make a more rational decision on investing, as well as to identify problems that impede the attraction of investments in the country. It also requires knowing which factors have a positive effect and which negative in order to develop it in a positive direction and attract more foreign investment in the country.

Japan is the third largest economy in the world and actively investing in other countries, attracts not so much investment. Japan also ranks 5th in popularity among multinational companies for the period 2017-2019.

Japan also ranked 39th out of 190 countries in the DoingBusiness World Bank report for 2018 by the comprehensive DoingBusiness indicator, which generally reflects the investment climate in the country, which suggests that Japan is a fairly convenient country for doing business, including in the form of foreign direct investment [1].

According to the index of economic freedom, which also reflects investment attractiveness, Japan in 2018 ranks 30th in the world with an estimate of 72.3 out of 100 [2].

At the moment, ratings of international rating agencies play a great role in assessing the investment climate of countries (Moody's, S&P, Fitch), international organizations («Doing Business») and leading economic magazines («Euromoney»).

Lets have a look at the position of Japan in the investment ratings of international rating agencies.

Table 1

Investment rating of Japan according to the most famous rating agencies

Rating Agency	Rating	Characteristic
Moody's	A1 with a stable outlook	Low risk. Bonds of the increased middle category.
S&P	A + with a stable outlook	The issuer's ability to pay interest and debts is highly valued, but depends on the economic situation.
Fitch	A with a stable outlook	Low risk, high creditworthiness.

Source: compiled by the author based on [3]

According to the table 1, we can see that the credit rating of Japan is extremely high, and the risk of investment losses is low. The outlook is also stable, according to all three agencies. This makes Japan a very attractive country for investments in the eyes of investors.

Japan ranked 6th in 2019 in terms of the FDI Confidence Index compiled by A.T. Kerney on the basis of assessments of the chief executives of large international corporations, rising from 21st home in 2012 [4].

Based on the position of Japan in various international ratings, it can be concluded that the country is quite attractive in the eyes of foreign investors. But even though the attractiveness of Japan is very strong compared to other countries, its performance in terms of investment, including in the form of FDI, is rather weak.

The Japanese government is actively attracting foreign investment and sets ambitious goals to increase the flow of foreign direct investment. Shortly after taking office, Prime Minister Abe developed a new economic strategy called «Abenomics.» «Abenomics» includes four areas, called the three «arrows» – aggressive monetary policy, flexible fiscal policy and structural reforms.

Table 2

Direct Investment in Japan 2014-2018, billion USD

Year	2014	2015	2016	2017	2018
Direct Investment Balance	118,172	133,162	137,656	153,418	133,221

Source: compiled by the author based on [5]

FDI flows to Japan remain low compared to most other developed countries in the world. In addition, inflows are relatively volatile: in 2018, FDI balances reached US \$ 133,2 billion, compared with US \$ 153,4 billion in 2017 (Table 2). From a global point of view, global inflow declined by 15% in 2018, while in Japan it declined less (-5,9%). The FDI balance is positive, which means that Japanese investors are investing more money than foreign investors are investing in Japan.

One of the goals of this strategy is to double incoming FDI. To achieve this goal, first of all it is necessary to improve the investment climate of the country. That is why the strategy is aimed at creating and improving the conditions for doing business in Japan for foreign investors.

Currently, the government is actively making all possible efforts to reform precisely those areas that require it. And despite the fact that not all the ratings of the actions of the authorities are reflected, some reforms – reducing tax revenues, simplifying bureaucratic procedures by creating assistance services for investors – lay the foundation for further improving the investment climate, which is one of the main challenges facing in front of the government.

References:

1. Doing Business Report [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf
2. Index of Economic Freedom: Japan [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.heritage.org/index/country/japan>
3. Rating: Japan Credit Rating [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://countryeconomy.com/ratings/japan>
4. Foreign Direct Investment Confidence Index A.T. Kearney [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.atkearney.com/foreign-direct-investment-confidence-index>
5. Japan: Foreign Direct Investments. The World Bank [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators>

Яценко В. О.
*аспірант кафедри міжнародної економіки та менеджменту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

ВАЛЮТНІ РИЗИКИ ПРОЕКТУ АН-188 ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА «АНТОНОВ»

В умовах зростаючої нестабільності міжнародних ринків та глобальної фінансової системи, посиленої торговельними війнами провідних економік та світовою рецесією, волатильність валютних ринків виступає об'єктивним логічним наслідком. Особливо актуальною дана проблема постає для країн, ринки яких розвиваються, в тому числі і для України, національна валюта якої перебуватиме під суттєвим тиском негативних тенденцій міжнародної економіки у 2020 р. В результаті, актуалізується потреба вибору адекватних інструментів управління валютними ризиками як елементу забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

Об'єктом дослідження було обрано державне підприємство «Антонов» (ДП «Антонов») як один із провідних виробників високотехнологічної продукції в Україні. Одним з головних завдань визначених стратегією підприємства на 2020-2024 рр. є відродження серійного виробництва літаків сімейства Ан-1Х8 (пасажирські 148, 158 та вантажні літаки 178, 188) на основі імпортозаміщення та удосконалення конструкції [1]. Серед усіх проектів, найвищим пріоритетом володіє українсько-турецький Ан-188, робота над яким триває уже декілька років.

Варто зауважити, що Ан-188 позиціонується як україно-турецький проект і передбачає проведення спільних розробок в частині адаптації літака під індивідуальні вимоги замовника. Це означає виникнення витрат номінованих у турецькій лірі:

- UAH – вартість більшості вузлів та компонентів, зарплата працівників, основна частина витрат з розробки та проектування;
- USD – більшість грошових потоків, а саме ціна готової продукції, післяпродажне обслуговування та обслуговування валютних позик;
- TRY – частина спільних витрат на НДДКР, навчання турецького персоналу, за необхідності.

Перш за все проаналізуємо динаміку коливання валют, у яких здійснюються розрахунки з виробництва Ан-188. Аналіз був проведений на основі щоденних значень валютних курсів з 1 січня 2019 року по 20 березня 2020 (320 спостережень). Статистичний аналіз засвідчив типовість середнього значення, низький рівень валютного ризику і однорідність статистичного масиву усіх аналізованих валютних пар – стандартне (середньоквадратичне) відхилення близьке до 1, а коефіцієнт

варіації, який є основною кількісною мірою ризику, не перевищує значення 10%. Проте, відносно вищим рівнем ризику відрізняється валютна пара TRY/UAH, коефіцієнт варіації якої 8,32% (табл. 1).

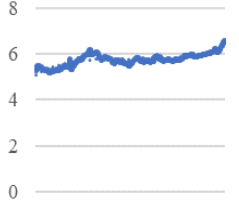
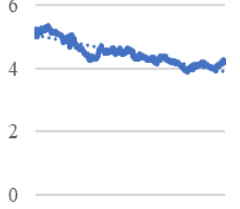
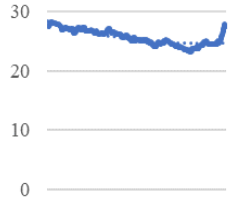
Показник Value at Risk, за методом історичних симуляцій, за умови найгіршого сценарію, демонструє вищі збитки валютної пари TRY/UAH та USD/TRY у випадку відкриття довгої (купівля) та короткої позиції (продаж) відповідно. Однак, значення найбільш ймовірних збитків не перевищує навіть 1%, становлячи 0,33% (ризик ревальвації TRY/UAH), 0,17% (девальвації USD/TRY) та 0,16% (девальвації USD/UAH).

Однак, за оцінками Світового банку темп зростання міжнародної економіки у 2019 р. становив 2,4%, що є найнижчим показником з моменту фінансової кризи 2007-2008 рр., в результаті спаду торговельної та інвестиційної активності. Згідно попереднього прогнозу, 2020 р. показував незначний приріст у зростанні, на рівні 2,5% з можливою реалізацією таких ризиків як загострення глобальних торговельних протиріч, спаду економік розвинених країн та фінансових потрясінь. Проте, очевидно, що світова пандемія коронавірусу (COVID-19) суттєво знизить глобальну ділову активність, а більшість економічних показників ймовірно досягнуть найнижчого свого значення після глобальної кризи.

Таблиця 1

**Статистичний аналіз та Value at Risk
(за методом історичних симуляцій) валют використовуваних
у розрахунках виробництва Ан-188**

	USD/TRY	TRY/UAH	USD/UAH
1	2	3	4
Середнє	5,7523	4,4667	25,6316
Статистичний аналіз			
Розмах варіації	1,3972	1,4262	4,9862
Стандартне відхилення	0,26	0,37	1,29
Коефіцієнт варіації (квадратичний), %	4,59	8,32	5,02
Value at Risk (метод історичних симуляцій)			
Максимальні збитки (довга позиція), %	-4,09	-6,05	-1,68
Максимальні збитки (коротка позиція), %	4,75	3,29	1,58

1	2	3	4
Найбільші ймовірні збитки, %	0,33%	0,17%	0,16%
<i>Тренд</i>			
Динаміка			
Рівняння тренду	$y = 2E-07x^3 - 9E-05x^2 + 0,014x + 5,094$	$y = -0,003x + 5,0511$	$y = 6E-07x^3 - 0,0003x^2 + 0,0104x + 27,349$
Коефіцієнт достовірності, R ²	0,7295	0,8226	0,8732
Ризик	Девальвації	Ревальвації	Девальвації

Джерело: складено автором на основі [а2; 3]

Так, за перші місяці 2020 р. значних потрясінь вже зазнали фінансові ринки та міжнародна торгівля (насамперед, ринок нафти, металургії, продовольства), були порушені глобальні ланцюги вартості (global supply chains) через часткове зупинення промисловості Китаю. В результаті, валютні курси більшості країн, що розвиваються, після впевненого зміцнення у 2019 [4] потраплять під суттєвий тиск у 2020 р.

Очевидно, виникає питання вибору адекватного інструменту управління валютним ризиком, використання якого враховувало б специфіку дії усіх факторів впливу та забезпечило мінімізацію потенційних збитків (максимізацію можливостей) [5]. Наприклад, на зовнішньоекономічну діяльність ДП «Антонов» впливають різноманітні чинники. По-перше, специфіка зовнішньоекономічних операцій: імпортно-експортні операції, грошові потоки за операційною або фінансовою діяльністю (обслуговування валютних кредитів), спільні НДДКР та навчання персоналу, операційний цикл довший за рік тощо. По-друге, волатильність коливання валют, у яких здійснюються розрахунки за операціями. Відповідно, непрогнозована динаміка валютних курсів, власне і є причиною виникнення валютних ризиків, а тип і особливості зовнішньоекономічної операції визначають його характер – ризик де- або ревальвації, не-/ можливість повної або часткової нівеляції тощо. Отже, з метою налагодження оптимального ризик-менеджменту до кожної операції повинен бути підібраний

конкретний інструмент управління, що буде залежати від коливання валютних курсів, типу операцій та інших факторів.

Література:

1. Звіт про управління ДП «Антонов» за 2019 рік. URL: <https://www.antonov.com/file/s2A6pZoXmOqqk?inline=1>
2. Statistical database. URL: <https://tradingeconomics.com/>
3. Statistical database. URL: <https://www.investing.com/>
4. World's Best-Performing Currency Cools Ukrainians' Lust to Leave. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-12-20/world-s-best-performing-currency-cools-ukrainians-lust-to-leave>
5. Шевченко В.Ю., Яценко В.О. Системний підхід до управління ризиками та фінансова стабільність підприємства (на прикладі державного підприємства «Антонов»). Теоретичні та прикладні питання економіки. Київ, 2016. Вип. 2. С. 56-68.

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Гражевская Н. И.

*доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой
экономической теории, макро- и микроэкономики
Киевского национального университета
имени Тараса Шевченко
г. Киев, Украина*

Сыздыкбеков Е. С.

*докторант PhD
Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза
г. Караганда, Республика Казахстан*

РЕГУЛИРОВАНИЕ ВНЕШНЕЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ В УСЛОВИЯХ УСИЛЕНИЯ НЕУСТОЙЧИВОСТИ ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Шоки пандемии, закрытие границ между странами и ограничение международной торговли усилили неустойчивость современной мировой экономики. В преддверии разворачивающегося глобального кризиса национальные государства вынуждены пересматривать свою социально-экономическую и международную политику с учетом новых вызовов, рисков и угроз.

По оценкам экспертов Международной организации труда (МОТ) в ближайшем будущем рост безработицы в мире может колебаться от 5,3 млн человек («мягкий» сценарий) до 24,7 млн («жесткий» сценарий) (табл. 1). Для сравнения: мировой финансовый кризис 2008-2009 годов сопровождался увеличением безработицы на 22 млн человек. Следует также отметить, что сокращение занятости в период современных кризисных потрясений приведет к падению доходов трудоспособного населения на величину от 860 млрд до 3,4 трлн дол. США к концу 2020 г. При этом число людей, пополнивших ряды «работающей бедноты», составит от 8,8 до 35 млн человек [1].

Усиливающаяся неустойчивость глобальной экономики вынуждает правительства ряда стран к отказу от активного участия в международном разделении труда и постепенному дрейфу к самодостаточной национальной экономике. Общеизвестно, что введенные во время пандемии COVID-19 ограничения для свободного перемещения рабочей силы существенно ухудшили положение внешних трудовых мигрантов. При этом постепенное снятие миграционных барьеров в период выхода из карантина вряд ли приведет к быстрому и

полному восстановлению докризисных возможностей в этой сфере. Вследствие этого возникают риски усиления трудовой эксплуатации мигрантов, роста их уязвимости, увеличения теневой (нелегальной) миграция и масштабов торговли людьми.

Таблица 1

Воздействие замедления современного мирового роста на безработицу при трех сценариях развития событий, в мировом масштабе и для отдельных групп стран

Группы стран	Мир в целом			Страны с высоким уровнем доходов			Страны с уровнем доходов выше среднего			Страны с уровнем доходов ниже среднего		
	Мягкий	Средний	Жесткий	Мягкий	Средний	Жесткий	Мягкий	Средний	Жесткий	Мягкий	Средний	Жесткий
Сценарии												
Увеличение безработицы, млн чел.	5,3	13,0	24,7	2,9	7,4	14,6	1,7	4,1	7,4	0,7	1,5	2,8

Источник: составлено авторами на основе [1]

Формирование новых барьеров и ограничений для внешней трудовой миграции серьёзно обостряют проблемы регулирования этих процессов, разработки и реализации эффективной миграционной политики на региональном, национальном и международном уровнях.

В связи с этим отметим, что большинство исследователей определяют государственное регулирование трудовой миграции как целенаправленную деятельность органов государственной власти по институционально-организационному обеспечению реализации приоритетов миграционной политики. При этом проблема государственного регулирования внешней трудовой миграции в условиях глобализации является дискуссионной, связанной с противостоянием сторонников либерального и консервативного подходов [2].

Сторонники либерального подхода к управлению внешней трудовой миграцией исходят из того, что современное общество представляет собой сложную самоорганизующуюся социальную систему, государственное регулирование которой связано с поддержкой самоорганизации и стимулированием прогрессивных тенденции ее альтернативного развития. Они заявляют о снижении роли государства в управлении миграционными процессами вследствие деятельности наднациональных

организаций и транснациональных корпораций, наделяющей миграцию глобальными характеристиками [3, с. 86]. Речь также идет о потенциале национальных трудовых ресурсов, который часто не соответствует растущим потребностям экономики или отдельных ее отраслей, что требует привлечения иностранной рабочей силы.

Согласно консервативному подходу, внешняя трудовая миграция нуждается в жестком контроле и ограничениях со стороны государства, способного регулировать миграционные процессы и регламентировать условия въезда и пребывания иммигрантов, руководствуясь задачами национальной безопасности [4, с. 126]. Сторонники активной роли государства в регулировании этой сферы обосновывают необходимость такого регулирования защитой интересов национальной рабочей силы, необходимостью обеспечения эффективного использования механизмов воспроизводства трудовых ресурсов и привлечения иностранной рабочей силы в качестве дополнительного, но не замещающего их источника.

Как показывает мировой опыт, не существует универсальной модели государственного управления миграционными процессами. Вместе с тем, основными направлениями такого регулирования, потенциально применимыми на уровне национальных экономик, являются следующие:

- проведение либеральной миграционной политики в сочетании с ограничительными механизмами квотирования и селективными методами привлечения высококвалифицированной рабочей силы;
- создание системы мониторинга и оценки потребностей рынка труда, в том числе в квалифицированных и низкоквалифицированных кадрах, подготовка и актуализация перечня востребованных в стране профессий;
- разработка гибкой политики расселения и перераспределения рабочей силы из трудоизбыточных регионов в трудонедостаточные, из села – в крупные города и успешно развивающиеся агломерации;
- формирование перечня преференций для активного переселения квалифицированной рабочей силы в определенные регионы;
- принятие активных мер для удержания высококвалифицированных кадров (включая предоставление вида на жительство и гражданства);
- содействие переселению на постоянное место жительства этнических репатриантов, проживающих за рубежом.

По мнению генерального директора МОТ Гая Райдера, в современных условиях мир имеет дело не столько с мировым кризисом в сфере здравоохранения, сколько с крупнейшим кризисом в экономике и на рынке труда, оказывающем колоссальное воздействие на жизнь людей. Для смягчения ущерба национальным государствам важно использовать такой проверенный инструмент, как социальный диалог с

участием работников, работодателей и их представителей с целью укрепления доверия общества и обеспечения поддержки тех мер, которые необходимы для преодоления кризиса. При этом важно ориентироваться на международные трудовые нормы как основу осуществления политических мер, направленных на обеспечение стабильного и справедливого характера процесса восстановления национальных экономик. Предварительная аналитическая записка МОТ «COVID-19 и сфера труда: последствия и ответные меры» содержит рекомендации по трем основным направлениям государственного регулирования в этой сфере, а именно: (1) защите работников на рабочих местах; (2) стимулировании экономики и занятости; (3) содействии сохранению рабочих мест и уровня доходов населения. Речь идет о расширении социальной защиты, переходе на сокращенное рабочее время, предоставлении оплачиваемых отпусков и других субсидий, введении финансовых и налоговых льгот, в том числе для микро-, малых и средних предприятий, реализации ряда мер в сфере бюджетно-финансовой, кредитно-денежной и социальной политики [1].

Литература:

1. Записка Международной организации труда (МОТ) «COVID-19 и сфера труда: последствия и ответные меры», 18 марта 2020 г. URL: <http://media.rspp.ru/document/1/4/9/4949b62c8d83f0f64f4571357c2eb062.pdf>
2. Malakhov V.S., Simon M.E. Population and Migration. In: Studin I. (eds) Russia – Strategy, Policy and Administration, London: Palgrave Macmillan, 2018. – Pp. 257-268. URL: https://doi.org/10.1057/978-1-137-56671-3_23
3. Sassen S. The Mobility of Labor and Capital. A Study in International Investment and Labor Flow / Saskia Sassen. – Cambridge: Cambridge University Press, 1988. – 224 p.
4. Brettell C. Migration Theory: Talking Across Disciplines / Caroline Brettell, James Hollifield. – New York: Routledge, 2007. – 304 p.

СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Багорка М. О.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри маркетингу*

*Дніпровського державного аграрно-економічного університету
м. Дніпро, Україна*

ЕКОЛОГІЧНО СПРЯМОВАНІ ІННОВАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

На протязі тривалого періоду проблеми екологічного стану навколишнього природного середовища стоять особливо гостро. Це пов'язано, в першу чергу, з негативним антропогенним впливом на стан природного середовища на локальному і глобальному рівнях.

Серед галузей економіки України сільське господарство відноситься до найбільш впливових на навколишнє середовище, бо організовує своє виробництво на великих територіях, а кінцевий результат позначається на здоров'ї людини та якості сільськогосподарської продукції. Саме тому майже всі країни світу намагаються зменшити забруднення навколишнього середовища і зробити виробництво продуктів харчування більш екологічним.

Сьогодні в Україні відбувається процес переосмислення ролі економічних та екологічних пріоритетів і очевидна перевага надається екологічно безпечному розвитку аграрного виробництва, тобто поступово створюються принципово нові умови підприємницької діяльності аграрних підприємств. При цьому, вихідним моментом вибору еколого-економічного напрямку управління інноваційною діяльністю залишається перехід України на модель інноваційного й екологічно збалансованого розвитку.

В Україні сформовано економічні, політичні та соціальні передумови для розвитку і законодавчого оформлення системи еколого-економічного управління інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки, тобто екологізація є основним напрямом інноваційного розвитку аграрних підприємств.

В той же час в аграрній сфері економіки розвиток інноваційної діяльності нажаль стримується через недостатнє стимулювання цих процесів з боку держави, через обмеженість внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування інновацій та труднощі щодо їх швидкої мобілізації. Ефективне ведення господарської діяльності на інноваційній основі є також обмеженим через нестабільне фінансово-економічне

становище більшості сучасних малих та середніх сільськогосподарських підприємств, а також домогосподарств населення, які становлять більшість у сукупності суб'єктів агробізнесу.

О.В. Шубравська зазначає, що людство починає глибше усвідомлювати загрози, які несуть у собі негативні тенденції у динаміці показників стану соціальної та екологічної компонент суспільного розвитку. Це спонукає до більш активного впровадження наукових розробок стосовно забезпечення екологічно збалансованого і соціально орієнтованого економічного зростання на інноваційній основі [1, с. 62].

Інноваційна складова, полягає у використанні прогресивних, сучасних науково-технічних досягнень, які допоможуть у подоланні кризових явищ, стабілізації і зростання економіки та підвищити конкурентоспроможність аграрних підприємств. Основу для інноваційного розвитку створюють економічні суб'єкти, що здійснюють інноваційну діяльність з метою отримання вигод. Проте її результативність залежить від стану зовнішнього і внутрішнього економічного середовища, наявності необхідних умов для впровадження й раціонального використання інноваційної продукції [2, с. 258].

В аграрному виробництві інноваційні технології являють собою економічні моделі, що на основі використання елементів біологічного землеробства та оптимізації виробничих процесів дозволяють досягнути високого ступеня керованості, прогнозованості та ефективності. На відміну від традиційних технологій, інноваційні технології виробництва продукції рослинництва базуються на використанні енерго- і ресурсозберігаючих систем землеробства [3, с. 115-116].

Результатом використання інноваційних технологій в агровиробництві є створення інноваційного продукту (органічна продукція), який пов'язаний з підвищеними вимогами споживачів до якісних характеристик продуктів харчування.

На нашу думку, основним інноваційним напрямом в аграрному виробництві є екологізація діяльності аграрних підприємств, яка базується на раціональному використанні природно-ресурсного і виробничого потенціалу та дозволяє за допомогою розширеного відтворення не тільки підвищити ефективність та екологічну безпечність продукції, а і надати потужні можливості сталого розвитку аграрним підприємствам в умовах нестабільного економічного середовища.

Ми переконані, що екологізація виробництва розглядається як певний процес дій, заходів, за допомогою яких відбувається управління природокористуванням, і спрямоване на покращення якості довкілля; а також є складовою інноваційної діяльності, яка спрямована на покращення якості (безпеки) життя людей.

В результаті виробнича діяльність аграрних підприємств має бути переведена на принципово нову економіко-технологічну основу,

структурна перебудова виробництва повинна здійснюватися з урахуванням екологічних факторів, законів, вимог і нормативів, що є обов'язковою умовою подолання екологічної кризи в агросфері.

В основу екологічно-орієнтованого господарювання аграрних підприємств має бути покладено принцип підвищення соціальних та економічних ефектів, що проявляється у збереженні та покращенні стану навколишнього природного середовища, збільшенні потреби у трудових ресурсах тощо. Процес переходу на органічне агровиробництво пов'язаний з новими прогресивними технологіями, спрямованими на очищення використовуваних видів сировини, матеріалів, утилізацію відходів, впровадження безвідходних технологій, значними інвестиціями. Вибір моделі розвитку органічного агровиробництва на основі екологічно спрямованих інновацій визначається балансом між економічними та екологічними інтересами і при цьому обмеження щодо екологічності повинні бути достатньо жорсткими.

Для ефективного екологічно орієнтованого господарювання аграрних підприємств стратегічний підхід повинен поєднуватися з системою менеджменту навколишнього середовища. При цьому важливо зауважити, що якщо для загальноприйнятої стратегії достатньо традиційної системи менеджменту навколишнього середовища, орієнтованої на виконання вимог держави, то для досягнення конкурентної переваги на світовому ринку необхідно перебудовувати існуючу систему господарювання за вимогами міжнародних стандартів.

Процес переходу на органічне агровиробництво пов'язаний з новими прогресивними технологіями, спрямованими на очищення використовуваних видів сировини, матеріалів, утилізацію відходів, впровадження безвідходних технологій, значними інвестиціями.

Серед ключових принципів та умов екологічно орієнтованого розвитку варто виокремити системність, наукове обґрунтування, економічність і результативність, прозорість та інформативність. Принципи мають відповідати: реальності (відповідності ситуації, цілям, виробничим, ринковим та ресурсним факторам, досвіду та навичкам системи управління); логічності (внутрішньої цілісності та несуперечливості окремих елементів); сумісності із зовнішнім середовищем (забезпечення можливості взаємодії з ним); виправданій ризикованості та спрямованості на формування стійких конкурентних переваг.

Екологічно орієнтована перебудова виробничої діяльності аграрних підприємств включає:

- раціональне використання земельних ресурсів, що супроводжується збереженням і підвищенням родючості ґрунту;
- забезпечення оптимального рівня розораності земельних угідь, що унеможливить розвиток водної і вітрової ерозії ґрунту;

- удосконалення галузевої структури органічних господарств за критерієм імплементації стратегії екологізації виробництва, що передбачає збільшення площ посіву зернових та кормових культур за рахунок технічних у галузі рослинництва, та поголів'я великої рогатої худоби – у галузі тваринництва;

- дотримання вимог недопущення перевищення гранично допустимих норм забруднення виробництва продукції, забезпечення її екологічності;

- дотримання встановлених правил щодо транспортування, складування і внесення мінеральних добрив, засобів захисту рослин і тварин,

- недопущення забруднення хімічними засобами навколишнього середовища і продуктів харчування;

- дотримання екологічних вимог при проектуванні, будівництві, реконструкції і введенні в дію нових будівель та споруд, меліоративних систем тощо.

Отже для здійснення переходу до екологічно орієнтованого господарювання варто змінити принципи функціонування суб'єктів агробізнесу, прискорити їх інноваційний розвиток та забезпечити можливість їх організаційних трансформацій.

Література:

1. Шубравська О.В. Ризики сталого розвитку АПК України в умовах глобалізації. *Економіка України*. 2007. № 2. С. 62–68.

2. Синявська І.М. Формування інноваційної стратегії аграрного підприємства. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2010. № 6 (47). С. 258–261.

3. Сирцева С.В. Інноваційний потенціал як складова економічного потенціалу сільськогосподарського підприємства. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2008. № 4 (47). С. 115–121.

Вівчар О. І.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри безпеки, правоохоронної діяльності
та фінансових розслідувань
Тернопільського національного економічного університету
м. Тернопіль, Україна*

Михайлишин Л. І.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Гевко В. Л.

*кандидат економічних наук, доцент,
народний депутат України
м. Тернопіль, Україна*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ ІМПЕРАТИВІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР У ФОКУСІ ВИКЛИКІВ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В сучасних умовах макротрендів бізнесу, варто відзначити, що здатність сформувавши дієвий механізм реалізації стратегії є найважливішим фактором ефективного функціонування та стабільного розвитку сучасних мережових структур. Та, в таких умовах функціонування, будь-які зміни містять у собі протиріччя між прагненням підприємств мережових структур як економічної системи зберегти стабільність, з одного боку, і необхідністю її постійного розвитку – з іншого. Саме тому, для підтримки стійкої конкурентної переваги підприємств мережових структур обов'язково повинні враховувати імперативи стратегічного управління, які є актуальними для досліджуваних підприємств.

На основі проведених досліджень встановлено, що з практичної точки зору, можна виділити два головні акценти, які повинні стати релевантною управлінською реакцією підприємств мережових структур на трансформації у фокусів викликів нової економіки. По-перше, сучасні умови характеризуються постійним збільшенням швидкості змін у бізнесі, а саме: підвищенням оперативності управління бізнес-процесами, зростанням динаміки способу життя споживачів і їх запитів під впливом зростаючої інформаційної доступності. Швидкість зростання якості продукції та удосконалення бізнес-процесів зростатиме й надалі, отже, окрім бізнес-рефлексів мережовим структурам необхідна прогресивна система управління стратегічними змінами. По-друге, з прискоренням темпів змін у бізнесі зростає складність виникаючих

проблем: складність викликає необхідність вибору; для того, щоб вибір було зроблено швидко й на користь найкращої серед багатьох пропозицій – стимулюються технології; удосконалені технології знову ж підвищують складність. Отже, успіх підприємств мережевих структур залежить від здатності ефективно використовувати ті відмінності, які формують унікальність, а саме – від злагодженої системи стратегічного управління системного розвитку [5].

Неможливо залишити поза увагою те, що на перший план висуваються ідеї, пов'язані з управлінням відмінностями, тобто побудова системи стратегічного менеджменту, що вміє розпізнавати і визнавати цінності відмінностей, та володіє важелями ефективного використання цих відмінностей для реалізації цілей підприємств мережевих структур. Вочевидь, успішність будь-якого з досліджуваних підприємств пов'язана не тільки з вдало розбудованою організаційною структурою, чіткими зв'язками системи управління, а в першу чергу з тим, якою мірою менеджмент мережевих структур здатний ефективно використовувати і трансформувати в синергетичний ефект ті відмінності на рівні елементів системи, які створюють унікальність [2]. Отже, виважена стратегічна орієнтація стає необхідною умовою функціонування усіх мережевих підприємств. Це означає, що для формування бізнес-рефлексів, тобто сформованих способів реагування на зміни зовнішнього середовища, досвід, звичайно, відіграє ключову роль. Стратегічні вектори управління підприємствами мережевих структур у ключових питаннях повинне носити упереджувальний характер. А успіх такого упередження, як було аргументовано, залежить від його унікальності та інноваційності, тобто такої відмінності, яку важко скопіювати конкурентам. Оскільки досвід передбачає певну традиційність або застосування перевірених раніше способів, це може стримувати інноваційні наміри, які зазвичай є більш ризиковими, проте стратегічно вирашними.

Звертаємо увагу на те, що у механізмі управління підприємств мережевих структур, ключовими є функції координації, організації та планування, функція мотивації на інституціональному рівні, що вирішує одну з найскладніших проблем – підвищення рівня продуктивності праці. З точки зору мотивації, мережеві підприємства мають основну особливість – самовдосконалення.

Метою функціонування мережевих структур вважають впровадження позитивних екстерналій і забезпечення умов їх відтворення в розширеному масштабі. До позитивних екстерналій функціонування мережевої структури вони відносять такі: акселерація – здатність учасника мережі, вступаючи у взаємодію з іншими контрагентами, отримувати мультиплікаційний ефект на усю мережу через синергетичний вплив та відчувати мережевий ефект одночасно; стандартиза-

ція – об'єднання суб'єктів, що випробовують вплив зовнішніх ефектів, сприяє формуванню узгоджених вимог і підходів до оцінки впливу ефектів і можливостей їх використання; інтерналізація – це перетворення зовнішніх витрат на внутрішні в результаті об'єднання підприємств, які виробляють ті або інші блага; інформатизація – можливість швидкого навчання суб'єктів мережевої організації, яка в управлінні розвитком економіки виступає важливим чинником для максимізації використання і широкого розповсюдження позитивних ефектів; інтенсифікація – це оптимізація зростаючих витрат з метою підвищення рівня їх окупності продукцією.

Сучасний організаційний підхід до побудови підприємств мережевих структур, що виходить за межі галузі або функціональної сфери, вже достатньо тривалий період проходить випробування в рамках його адаптації в діяльності не тільки міжнародних, а й вітчизняних підприємств. Однак, підприємства мережевих структур порушує низку сформованих управлінських принципів, які для нових організаційних структур ще не уточнені і не випробувані в достатній мірі і тому потребують подальшого дослідження як фундаменту для розвитку даної організаційної форми [3, с. 100].

Слід відзначити, що стратегічною метою побудови та функціонування підприємств мережевих структур – сприяння переведення економіки на інноваційний шлях розвитку. Слід відзначити, що другорядними цілями можна назвати: 1) вписатися в контекст світових тенденцій розвитку науки і технологій; 2) спиратися на інституційні та правові рішення, що піднімають на принципово новий рівень взаємини науки, освіти, виробничої сфери і ринку; 3) включати розвинений за основними параметрами інститут інтелектуальної власності, сучасні системи менеджменту, маркетингу, комерціалізації нововведень; 4) вимоги до інноваційної мережі: її робота повинна базуватися на сучасній методології та інструментах в європейській мережі інноваційних релей-центрів (IRC) [4, с. 34].

Слід звернути увагу на те, що процес реалізації стратегії може бути розділений на два етапи: процес стратегічного планування – вироблення набору стратегій, від базової стратегії підприємств мережевих структур до функціональних стратегій та окремих проектів; процес стратегічного управління – реалізація певної стратегії в часі, переформулювання стратегії в світі нових обставин. На стадії стратегічного планування визначаються стратегії підприємств мережевих структур шляхом встановлення його місії, аналізу стратегічних позицій, дослідженню зовнішніх та внутрішніх факторів та дій, що можуть привести до досягнення, утримання, розвитку та капіталізації конкурентних переваг.

Відзначаємо, що підприємства мережевих структур змінюють стратегію в таких випадках: на протязі достатньо довгого часу вона не

забезпечує досягнення задовільних показників; фірми-конкуренти різко змінили свою стратегію; змінилися інші зовнішні фактори для діяльності фірми; відкрилися перспективи для прийняття заходів, що в змозі значно підвищити прибутки фірми; змінилися чи виникли нові переваги покупців, чи появились тенденції до можливих змін в цій галузі; поставлені в стратегії задачі вже вирішені та виконані.

Сучасним менеджерам необхідно ретельно аналізувати зовнішнє середовище для своєчасного внесення змін у вибраний напрям діяльності підприємств мережевих структур. Вони повинні добре знати особливості функціонування своєї мережевої структури, її сильні та слабкі сторони, щоб передбачити, які зміни принесуть успіх мережі. Вітчизняним підприємствам мережевих структур останні кілька років критичну ситуацію створюють динаміка ринку, яка важко прогнозується, безліч нових директивних рішень і законодавчих актів, зростання агресивності зовнішнього середовища, особливо у фінансовій сфері. Неможливо розробити ефективну маркетингову стратегію підприємствам мережевих структур, яка не визнає стратегічного планування взагалі. Адже стратегічно орієнтовані підприємства мережевих структур мають істотні переваги які при правильному використанні можуть зумовити вихід на лідируючі позиції в галузі.

До таких переваг відносять: зменшення до мінімуму негативних наслідків змін, що відбуваються, а також факторів «невизначеності майбутнього»; можливість врахувати об'єктивні фактори, що формують зміни, зосередитись на вивченні цих факторів; сформувати відповідні інформаційні банки; можливість отримати необхідну базу для прийняття стратегічних і тактичних рішень; полегшити роботу по забезпеченню довго – та короткострокової ефективності та прибутковості; можливість зробити організацію більш керованою, оскільки за наявності системи стратегічних планів є змога порівнювати досягнуті результати з поставленими цілями, конкретизованими у вигляді планових завдань; можливість встановлення системи стимулювання для розвитку гнучкості та пристосованості організації та окремих її підсистем до змін; забезпечення динамічності змін через прискорення практичних дій щодо реалізації стратегічних планів на основі відповідної системи регулювання, контролю та аналізу; створення виробничого потенціалу та системи зовнішніх зв'язків, що є сприйнятливими до змін і дають можливість досягти майбутніх цілей; реалізація зазначених принципів дає змогу побудувати обґрунтовану послідовність дій щодо реалізації концепції та формування системи стратегічного управління [1, с. 185-187].

Прорезюмувавши вище описане виявлено, що існуючі системи стратегічного управління підприємств мережевих структур не характеризуються чітко вираженою стратегічною спрямованістю,

гнучкістю та адаптивністю. Отже, для створення дієвих систем стратегічного управління підприємствам необхідно враховувати означені вектори розвитку і на цій основі розбудовувати механізми реалізації стратегії. Відзначаємо, що з практичної точки зору мережева структура має наступні позитивні характеристики: децентралізація та мінімальна кількість рівнів управління; відсутність ієрархічного принципу; динамізм внутрішніх взаємодій; поширення стратегічного партнерства і договірних основ у горизонтальних зв'язках усередині мережі; зростання обсягів виробництва; економія затрат. Підприємства мережевих структур забезпечують повноту дій, необхідних для досягнення поставлених цілей і погодженість зв'язків між усіма суб'єктами мережевої взаємодії; реалізує диференційований підхід до роботи, відповідно до чого мережі виступають як механізм інтеграційної політики. Все це визначає перспективність цієї форми організації підприємницької діяльності для вітчизняних підприємств.

Література:

1. Вівчар О. І. Особливості інноваційного маркетингу в Україні. *Вісник Дніпропетровського університету. Науковий журнал*. № 10/1. Том 19. Дніпропетровськ, 2011. С. 185–190.
2. Вівчар О. І., Колесніков А. П. Соціальна безпека. Навчальний посібник. Тернопіль : ФО-П Шпак В. Б., 2015. 146 с.
3. Гусева О. Ю. Імперативи стратегічного управління торговельними підприємствами з урахуванням макротрендів бізнесу. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. Випуск 2(12). Том 1. С. 99–105.
4. Ліщук В. І. Міжнародна передача технологій як інноваційний фактор економічного зростання. *Економічна теорія та економічна історія*. ЛДТУ. 2007. № 4. С. 32–39.
5. Стельмащук А. М., Стельмащук Ю. А. Розвиток мережевих економічних систем як сервісний захід зростання масштабів ефективності виробництва інформаційні технології та економічна безпека. *Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка»*. 3-4'2016 [62]. С. 222–229.

Кухта К. О.

*кандидат економічних наук, викладач,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії
Лубенського фінансово-економічного коледжу
ПДАА, методист*

ВИВЧАЄМО ЗМІНИ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ІСТОРІЮ ВИНИКНЕННЯ

Розвиток економіки будь-якої країни залежить від розвитку малого бізнесу та ефективності його діяльності. Цей сектор економіки в змозі створити нові робочі місця, розширити зайнятість населення, наповнити місцевий бюджет за рахунок сплати єдиного податку.

Як відомо, суть спрощеної системи оподаткування полягає в тому, що підприємці сплачують єдиний податок, який замінює частину інших податків і зборів, таких як податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб та ПДВ.

Була запроваджена Указом Президента № 727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва». З 1999 р. може застосовуватися підприємцями. Практично без змін проіснувала до 2011 р., коли було переглянуто порядок обов'язкових податкових відрахувань.

Спрощена система оподаткування значно легша з точки зору ведення бухгалтерського обліку, хоча має низку обмежень. Так, існує список дозволених для цієї системи оподаткування видів діяльності. Окрім цього існують обмеження припустимого об'єму доходу та кількості найманих робітників. Не дивлячись на це, спрощена система оподаткування добре підходить для малого бізнесу, що і забезпечує її популярність. Вже у 2010 році, після набрання чинності Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на обов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 8 липня 2010 р. і по цей час, платники єдиного податку були змушені, окрім власне єдиного податку, ще окремо сплачувати і єдиний соціальний внесок (ЄСВ) [1].

Розділом XIV «Спеціальні податкові режими» ПКУ передбачено 4 групи платників єдиного податку. **Згідно ст. 291.4 ПКУ** суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на такі групи платників єдиного податку: **перша група** – фізичні особи-підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300 тис. грн.; **друга група** – фізичні особи-підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку

та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв: не використовують працю найманих осіб або кількості осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб; обсяг доходу – до 1,5 мільйона гривень; **третя група** – фізичні особи-підприємці та юридичні особи, кількість найманих працівників – не обмежена; обсяг доходу – до 5 мільйонів гривень; **четверта група** – сільгоспвиробники, в яких доля сільськогосподарського товаровиробництва за попередній рік дорівнює або перевищує 75%.

Завдяки набранню чинності Закону № 540 з 2 квітня 2020 року почали діяти нові розміри граничних сум доходів для I-III груп єдиного податку.

В аналітиці щодо податкових змін через загальнодержавний карантин, Законом № 540 внесено зміни до п. 291.4 ПКУ. Він почав діяти з 2 квітня. Оскільки окремої дати набрання чинності щодо підвищення лімітів доходів для «єдинників» не встановлено Законом, то вони теж набирають чинності з 2 квітня 2020 року.

Отже, саме з 2 квітня обсяг доходу становить:

- для I групи ЄП – 1 млн грн замість 300 тис. грн;
- для фізосіб-«єдинників» II групи – 5 млн грн замість 1,5 млн грн;
- для фізосіб-«єдинників» та юрособ-«єдинників» III групи – 7 млн грн замість 5 млн грн.

Також цим же Законом передбачено внесення змін до Закону № 129 щодо виключення норми збільшення доходу для II групи з 1,5 млн до 2,5 млн грн.

Закон, як відомо, зворотної сили не має. Немає і в Законі № 540 спеціальних норм про те, що збільшення обсягу доходів діє з початку 2020 року.

Тому, якщо хтось з «єдинників» перевищив до 1 квітня (включно) діючі на той момент граничні суми доходу, такі СГ не звільняються від податкових наслідків щодо перевищення цих сум.

У разі перевищення обсягу доходу платниками єдиного податку другої групи (1,5 млн грн), їм необхідно в наступному податковому кварталі подати заяву для переходу на застосування ставки єдиного податку, визначеної для платників єдиного податку третьої групи, або відмовитися від застосування спрощеної системи оподаткування.

Фізособи-«єдинники» III групи, які перевищили у звітному періоді обсяг доходу, визначений для таких платників (5 млн грн) також зобов'язані перейти на загальну систему.

До того ж до суми перевищення слід застосовувати фізособам-«єдинникам» ставку єдиного податку у розмірі 15%, а для юросіб-«єдинників» III групи – подвійну ставку.

Ось чого на сьогодні вимагає ПКУ. Хоча податківці можуть через коронавірус піти на зустріч таким порушникам та вказати, що через зміну розмірів посеред року нові розміри поширюються на всі місяці 2020 року, але сподіватися на це не варто.

Згідно ст. 292.1. ПКУ об'єктом оподаткування для платників єдиного податку четвертої групи є площа сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та/або земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ), що перебуває у власності сільськогосподарського товаровиробника або надана йому у користування, у тому числі на умовах оренди. Базою оподаткування податком для платників єдиного податку четвертої групи для сільськогосподарських товаровиробників є нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень), з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного за станом на 1 січня базового податкового (звітного) року відповідно до порядку, встановленого ПКУ [2].

Ставки єдиного податку встановлені законодавчо та застосовуються до нормативної грошової оцінки 1 га сільськогосподарських угідь або земель водного фонду. Вона залежить від категорії (типу) земель та їх розташування і встановлюється у відсотках від бази оподаткування (нормативної грошової оцінки) (п. 293.9 ПКУ): 0,81% – для ріллі, сіножатей і пасовищ (крім розташованих у гірських зонах і на поліських територіях, а також тих, що перебувають у власності або в оренді с/г товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві (вирощуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті; 0,49% – для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах і на поліських територіях; 0,49% – для багаторічних насаджень, крім розташованих у гірських зонах і на поліських територіях; 0,16% – для багаторічних насаджень у гірських зонах і на поліських територіях; 2,43% – для земель водного фонду; 5,4% – для ріллі, сіножатей і пасовищ, які перебувають у власності або оренді у с/г товаровиробників, що спеціалізуються на виробництві (вирощуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті.

Отже, в сучасній ринковій економіці України мале підприємство вимушене долати ряд макроекономічних перешкод, основною причиною яких є не ефективна фінансова підтримка, надмірний податковий тиск та інші обмеження, встановлені на законодавчому рівні. Саме тому перспективним шляхом подолання цих бар'єрів має стати досягнення консенсусу в тому, що інтереси підприємництва мають захищати самі підприємці. Роль держави ж має полягати лише в покращенні необхідної інфраструктури та створенні ефективної правової бази.

Література:

1. Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на обов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 8 липня 2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.05.2020).

2. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.05.2020).

3. 3 2 квітня – нові ліміти доходів для «єдинників» I-III груп. URL: <https://news.dtkr.ua/simple/common/61677> (дата звернення: 12.05.2020).

Мищенко В. А.

*профессор кафедры международного бизнеса и финансов
Национального технического университета
«Харьковский политехнический институт»*

Домнина И. И.

*соискатель кафедры международного бизнеса и финансов
Национального технического университета
«Харьковский политехнический институт»*

Другова Е. С.

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры международного бизнеса и финансов
Национального технического университета
«Харьковский политехнический институт»
г. Харьков, Украина*

БОРТОВОЙ ЖУРНАЛ – ОСНОВНОЙ УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗИСНОГО КОНТРОЛЛИНГА

В литературных источниках рассматриваются два инструмента контроллингового антикризисного управления предприятием. Конкретно речь идет о бортовом табло и системе сбалансированных показателей. Видимое различие между ними состоит в том, что бортовой журнал охватывает два блока системы сбалансированных показателей, а именно, бизнес – процессы и финансовую составляющую управления предприятием, а система балансируемых показателей включает еще минимум два блока в «классическом» понимании: клиенты и потенциал. Из названия составляющих, входящих в эти два инструмента, можно констатировать и то, что бортовое табло больше тяготеет к оперативному управлению, а система сбалансированных показателей без сомнения связана со стратегическим менеджментом, хотя разработчики этих инструментов предусматривали только аспект повышения эффективности управления фирмой. Другими словами, в тот период они не задавались иными целями, поскольку не было явных обстоятельств для учета тех факторов, которые имеют место на

современном этапе экономического развития предприятий. Поэтому и, на наш взгляд, эти два инструмента в классическом или модифицированном виде со значительной эффективностью, как показывает практика, используются в антикризисном управлении как подсистеме общего управления предприятием. О системе сбалансированных показателей имеется намного больше публикаций нежели по бортовому табло [1; 2] поэтому остановимся на освещении этого управленческого инструмента более детально.

В зарубежной практике широко используется бортовой журнал как инструмент оперативного реагирования на ситуацию в зависимости от зафиксированной в нем информации об отклонениях фактических показателей от прогнозируемых или запланированных. Это великолепный инструмент диспетчирования на фирме подобно управлению лайнером, парходом или космическим кораблем. Он позволяет менеджерам с помощью определенных агрегированных параметров контролировать функционирование данной системы, анализировать имеющиеся расхождения, прогнозировать и принимать своевременные управленческие решения.

Когда приходится обсуждать сам термин бортового журнала с руководителями и сотрудниками национальных предприятий, чаще всего они ссылаются на такие финансовые инструменты как бюджет, контроль издержек, рентабельность. Конечно, нельзя отрицать полезность традиционной информации (финансовых и коммерческих показателей), которые помогают в процессе принятия управленческих решений, но все же они не развивают чувства ответственности в каждом сотруднике предприятия за итоги своей работы. Наиболее же важным результатом его применения является рост вклада каждого из участников предприятия.

Внедрение бортового журнала на предприятии требует определенных этапов: определение целей и задач, выбор индикаторов, определение целевых значений индикаторов, составление, использование, утверждение и оценка результатов. Практически это большой проект. Он мобилизует все силы и возможности коллектива. К основным принципам реализации таких проектов можно отнести:

- метод или способ, с помощью которого получают желаемый результат на локальном и фирменном уровне;
- структуру, характеризующую роль и вклад каждого из сотрудников предприятия в конечный локальный и фирменный результат;
- планирование внедрения и завершения проекта по формированию бортового журнала;
- коммуникативную вертикальную и горизонтальную информированность через охват непрерывной информации о запуске и продвижении проекта.

В общем проект внедрения бортового журнала включает 3 этапа:

1. вовлечение коллектива в процесс внедрения бортового журнала и осознание им необходимости перманентного использования такого документа;

2. сбор данных при наибольшем делегировании ответственности участникам проекта, открытости, доступности методов, способов и предназначения собираемой информации;

3. использование результатов с постоянной информацией их для полного вовлечения коллектива в процесс новых изменений и соответствующей их адаптации.

Принято считать, что внедрение бортового журнала на фирме прошло успешно, если: члены группы читают бортовой журнал; они задают вопросы; делают предложения; предлагают действия; говорят между собой о результатах.

Фирма будет иметь проблемы с внедрением бортового журнала, если: бортовой журнал остается в ящике руководителя; руководитель комментирует только плохие результаты; руководитель следит за расхождениями для поиска виновного; руководитель скрывает результаты бортового журнала.

Бортовой журнал – это живой организм. Он рождается, развивается и умирает. При плохой его разработке он обречен на постоянные изменения под предлогом меняющихся условий.

Следует помнить, что непредвиденные обстоятельства могут вызвать глубокие изменения в изучаемой и обучающейся системе: замена руководителя; изменение миссии организации; изменения в условиях функционирования фирмы. Поэтому основной задачей администрации и руководителя проекта бортового журнала является постановка этого документа в центр интересов фирмы. Бортовой журнал не должен замораживать действия системы и не должен становиться главной целью этой системы, требуя при этом большого количества ресурсов. Не нужно забывать, что энергия системы должна, в первую очередь, расходоваться на удовлетворение нужд клиентов, а не на сбор цифр для внутренних исследований и отчетов.

Таким образом, использование бортового журнала дает руководителям возможность:

- определять основные тенденции развития фирмы и предусматривать изменения;
- измерять уровень достижения цели;
- анализировать расхождения;
- оперативно принимать решения в ситуациях, которые возникают на отдельных участках или в подразделениях фирмы;
- мотивировать персонал индивидуально или коллективно;
- распределять ответственность между сотрудниками фирмы;

– улучшать деловую атмосферу в коллективе.

Для использования бортового журнала в антикризисном менеджменте безусловно необходимо разрабатывать специальную систему оценочных показателей и соответствующую форму контроля за их выполнением «снизу-доверху». Это возможно при доведении стоимостных индикаторов непосредственно до исполнителей и внедрения системы стимулирования за результаты на всех уровнях управления.

Литература:

1. Міщенко В.А. Модифікація збалансованої системи показників для управління реалізацією стратегії розвитку підприємства / Мозенков О.В., Міщенко В.А. // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 грудня 2007 р. – Ч. 1. – Харків: Вид-во ХНАДУ, 2007. – 200 с. – С. 61-63.

2. Міщенко В.А. Використання збалансованої системи показників на підприємствах / Мозенков О.В., Свердлов С.Л., Міщенко В.А. // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2008. – № 54 (3). – С. 87-90.

Ostapenko T. H.

*PhD in Economics, Association Professor of
Foreign Economic Activity of Enterprises Department of
National Aviation University*

Lebid I. I.

*Student of Bachelor Degree of
National Aviation University*

STRATEGIC PLANNING ON THE EXAMPLE OF THE WORK OF LLC NESTLE UKRAINE

Planning is the key management function of any extension worker. It is the process of determining in advance what should be accomplished, when, by whom, how, and at what cost. Regardless of whether it is planning long-term program priorities or planning a two-hour meeting, the planning aspect of management is the major contributor to success and productivity. Stated simply, «If you don't know where you are going, then you won't know when you have arrived!» Planning is the process of determining the organization's goals and objectives and making the provisions for their achievement. It involves choosing a course of action from available alternatives [1].

Strategic planning has been defined as that which has to do with determining the basic objectives of an organization and allocating resources

to their accomplishment. A strategy determines the direction in which an organization needs to move to fulfil its mission. A strategic plan acts as a road map for carrying out the strategy and achieving long-term results. Occasionally a large gap exists between the strategic plan and real results. To boost organizational performance, people must be a key part of the strategy. A stronger, more capable and efficient organization can arise by defining how its members can support the overall strategy [1].

The strategic planning consists of several stages:

1. Determination of the organization's mission.
2. Analysis of the internal environment of the organization.
3. Analysis of strategic alternatives, determination of methods of conducting competition.
4. The statement of goals of the organization as a whole and for each strategic area of business.
5. Development of strategic plans and programs.
6. Implementation of market strategies and decisions on legal issues and redistribution of resources [2].

LLC Nestlé Ukraine has been operating in Ukraine since 1994. The main activities of Nestlé in Ukraine are cooking (TM «Torchin», «Mivina»), beverages (TM «Nescafé», «Nesquik»), confectionery (TM «Svitoch», «KitKat», «Nuts», «Lion», etc.), as well as the sale of baby food, ready-made breakfasts, pet food [3].

According to LLC Nestlé Ukraine representatives, strategic planning in Ukraine is a systematization of strategic priorities that will accelerate the achievement of goals [4]. Such goals require employees to have the long-term inspiration needed to build the future and short-term entrepreneurial actions that provide the required level of efficiency. The company defines its mission in Ukraine as «Product Quality, Quality of Life» and states that the company's goal is to be a leader in the field of nutrition and a healthy lifestyle. «We are convinced that leadership is not just about volume; it is also a behavior. Trust also refers to behavior; and we recognize that trust can only be earned over a long period of time through the consistent fulfillment of promises. Such goals and behaviors are set out in a simple phrase – «Product quality, quality of life» – which embodies our corporate ambitions» [4].

Through analyzing of the internal environment of the organization, strategic alternatives, the definition of methods of conducting competition, the company showed competitive advantages in the form of:

1. Unsurpassed portfolio of products and brands.
2. Unsurpassed opportunities in the field of scientific research.
3. Unsurpassed geographical presence.
4. People, culture, values and attitudes.

According to the authors, the real competitive advantage comes from a combination of advantages that are difficult to replicate throughout the value chain, which has been built for more than ten years [4].

The statement of the goals of the organization as a whole and for each strategic area of Nestle's business showed the principal growth factors:

1. Nutrition and a healthy lifestyle.
2. Emerging markets and products that are positioned as popular.
3. Means of outdoor advertising.
4. Premiumization [4].

These four industries provide particularly exciting growth prospects. They apply to all our categories around the world. Strategy selection and development of strategic plans and programs contributes to the success of four interrelated core competencies:

1. Innovation and renewal.
2. Anytime, anywhere, anything.
3. Attracting the consumer.
4. Operational efficiency.

LLC Nestlé Ukraine claims to be successful in each of these four interrelated core competencies. They contribute to the development, renewal and quality of products, operational efficiency, interactive interaction with consumers and other stakeholders, as well as differentiation from competitors [4].

Planning is an organic component of entrepreneurial activity, regardless of the legal form of ownership and size of the enterprise, an integral factor in the existence of the enterprise. It forms the basis for choosing a management structure, staff selection, predetermines leadership style and sets standards for control. Based on planning, a connection is made between the current state of the organization and the one that it wants to achieve in the future. The strategic planning of the LLC Nestle Ukraine made it possible to achieve high results on the Ukrainian market to provide jobs for a large number of Ukrainians.

References:

1. Fundamentals of Management for Enterprises. Textbook for beginners: textbook tool / O. Mezentseva, M. Bezpartochnyi, V. Marchenko. Sofia: VUZF Publishing House – St. Grigorii Bogoslovll, 2020. – 116 p.
2. Pratt J. R. Long-term care: Managing across the continuum. Forth ed. – Jones & Bartlett Publishers, 2016. – 559 p.
3. LLC Nestle: official website. URL: <https://www.nestle.ua/media/pressreleases/torchin>
4. LLC Nestle: official website. URL: <https://www.nestle.ua/aboutus/strategy>

Pidlubnyi D. O.
Student of Faculty Transport, Management and Logistics
National Aviation University
Kyiv, Ukraine

FEATURES OF PERSONNEL MOTIVATION AT THE ENTERPRISE

The efficiency of each enterprise is directly related with workers' productivity. Therefore, enterprise managers need to constantly motivate and encourage their employees to get the best results. The manager's task is to orientate the subordinates for achievement of the goals of the organization. Motivation and encouragement are some of the most important components of personnel management. It depends on the motivation of the employee's further behavior and the desire to faithfully carry out his duties.

The purpose of the study is to highlight the main theories and practices of motivation of the company's staff. Investigating the motivation's influence on employee efficiency.

The precise definition of labor motivation given Osovska G. V. and Krushelnycka O. V.: «Motivation is a process of creating conditions that influence on the behavior of a person and allow him to be interested in an active, conscientious work» [1, c. 196]. The system of motivation and the basic principles investigated: I. Lutsui, I. Petrovych, Z. Maniv, A. Kit and foreign scientists: G. Graham, R. Bennet, A. Maslow, P. Armstrong, V. Vroom, D. McGregor, S. Adams.

Motivation is the internal motivation of the personnel to carry out their work, to achieve production goals. Actually, it's a desire to work. It is directly related to the activities of the staff, and therefore the motivation of the staff consists of a complex of external actions of the head aimed at increasing and maintaining the efficiency of the performance of the duties of each subordinate.

According to research A. Maslow, motivation consists of two components: needs and rewards. The needs are primarily (physiological) and secondary (psychological); rewards-internal and external. Internal rewards can be obtained from the work process itself: a sense of achievement, success, self-esteem, the meaning and significance of the work performed a sense of your own competence, qualifications, feelings associated with communication and mutual assistance in the team. External rewards are all, that an organization can offer employees for performing their official duties (wages, additional benefits, bonuses, promotions, service status symbols, etc.). Therefore, managers must constantly analyze and correctly choose a range of actions to fully utilize the potential of the employee.

Scientists distinguish between the different approaches of motivation. For example, Y. Petrovich and Kit consider the motivation of labor as a deliberate incentive for an employee to work effectively through a stable influence on his

needs, interests, goals [3, p. 321], Z. Maniv and I. Lutsk sees the content of the system of motivation in the aggregate of interrelated activities that are interested and stimulate a single employee or labor collective as a whole to achieve individual and common goals of the enterprise [2, p. 433].

Also, there are different theories of motivation. The most accurate and widespread is the theory of D. McGregor's «X and Y», where X is the people who, as little as possible, avoid responsibility, work. They can only be affected by control and threats. Y – people who, under certain conditions, tend to be responsible and faithful to the work. This theory confirms the importance of continuous analysis and employee satisfaction. According to S. Adams, employees compare their efforts with remuneration and rewards of other employees who perform the same job. The theory of «Expectations» by V. Vroom is based on the expectation of a person of a certain event. For example, an employee completed a monthly plan for the company and expects additional rewards from the manager who motivates him to complete the plan next month. The theory of «Expectations» highlights four patterns: labor costs – results; results – reward and satisfaction; reward and satisfaction – making the same or greater effort in the future.

According to the research and the above theories, the worker hopes for:

- Recognition;
- Development and promotion;
- Managers' fairness;
- Comfort and appropriate working conditions;
- Self-realization;
- Stability;
- Security.

So, the efficiency of each business depends on each employee. To achieve better results and faster achievement of the objectives of the enterprise, the manager should analyze the needs of his subordinates, accept their proposals for improving working conditions, recognize their professionalism, ensure stability and self-realization. Step by step, the correct motivation of employees changes their attitude and responsibility to the goals set, the desire to work in favor of the enterprise. Consequently, motivation is a process of creating conditions that influence the behavior of a person and allow him to be interested in active conscientious work [1, p. 196]; motivation is one of the main tools of management.

References:

1. Osovska G., Krushelnycka O. Human Resources Management: Teaching. manual. – K.: Condor, 2003. [p.196].
2. Maniv Z., Luckyi I., Economics of the enterprise. – K. : Knowledge, 2004. [p. 433].
3. Petrovych I, Kit A, Semeniv O., Economics of the enterprise. – Lviv: New World-2000, 2004. [p. 321].

Чичирко О. В.

студентка

Науковий керівник: Шендерівська Л. П.

кандидат економічних наук, доцент,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ, ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ В ЕКОСИСТЕМІ ПОЛІГРАФІЧНОГО БІЗНЕСУ

Для будь-якого бізнесу, який прагне бути успішним, важливо постійно шукати нові шляхи для просування свого продукту. Не складають виняток і поліграфічні підприємства, які з огляду на специфіку послуг та товарів потребують відповідних інструментів просування. Необхідним в наш час є використання засобів Інтернет-маркетингу, які дозволяють донести потрібну нам інформацію до цільової аудиторії, застосовуючи інтелектуальний потенціал свого підприємства, або шляхом передачі на аутсорсинг, або поєднанням цих способів. При цьому використовуються такі базові переваги інтернету, як масовість, водночас, можливість фокусування на цільовій аудиторії та помірні витрати на її інформування, мультимедійність, оперативність поширення інформації, мультиплікативність розповсюдження цікавого контенту, висока швидкість фідбеку, можливості оперативно виправляти, доповнювати, оновлювати контент, експериментувати, оскільки галузь інтернет-маркетингу постійно розвивається, є незаангажованою, забезпечує вільне висловлювання думок.

Пропонуємо розглянути ті Інтернет-інструменти, які, на нашу думку, доцільні для просування поліграфічних послуг, а саме: корпоративний сайт, активність у соціальних мережах, контекстна реклама та пошукова оптимізація.

Корпоративний сайт – це не лише невід’ємний атрибут бізнесу, але і потенційний елемент його успіху, а його правильне використання дозволяє за короткий час і за мінімуму додаткових вкладень отримати конкуренту перевагу, що залежить від правильного створення та функціонування ресурсу.

Корпоративний сайт вирішує низку задач: забезпечення цілодобового доступу до актуальної інформації, проведення опитувань та досліджень, проведення рекламних кампаній, забезпечення пізнаваності серед потенційних клієнтів. Виступаючи іміджевим інструментом для будь-якої компанії, корпоративний сайт повинен мати продуману архітектуру та привабливий дизайн, що відповідає стилю компанії.

З обов’язкових складових на корпоративному сайті повинні розміщуватися відомості про історію компанії, галереї виконаних робіт,

каталоги товарів з їх докладним описом, новинні блоки, відкриті вакансії, форма зворотного зв'язку з відвідувачами та ін. Всі ці елементи сайту служать для створення й посилення комунікативного зв'язку з відвідувачами веб-ресурсу [2].

Також, корпоративний сайт, повинен бути зручним для користувачів. Виходячи з цього, можна виділити три основні характеристики корпоративного сайту: простий, адаптивний, швидко та стабільно працюючий [2].

Якісний корпоративний сайт, що розвивається і функціонує, в рази підвищує престиж компанії. Окрім цього, він часто слугує цільовою сторінкою, на яку потрапляють відвідувачі внаслідок використання інструментів інтернет-маркетингу, зокрема внаслідок дії контекстної реклами та пошукової оптимізації.

Контекстна реклама являє собою рекламний банер або текстове оголошення на веб-сторонці, своїм виглядом відразу дає зрозуміти, що це реклама. Буває пошуковою (враховує слова запиту користувача у рядку пошуку) та тематичною (текст рекламного повідомлення відповідає темі сторінки, на якій воно показується) [1].

Пошукова оптимізація – комплекс заходів для підняття позицій сайту в результатах видачі пошукових систем за певними запитами користувачів з метою просування сайту [1].

Для підвищення лояльності цільової аудиторії, отримання зворотного зв'язку та збільшення продажів, внаслідок залучення цільової аудиторії на сайт застосовують просування в соціальних мережах. Недостатньою є присутність, потрібно забезпечувати регулярне наповнення сторінок і активно взаємодіяти з підписниками.

На прикладі поліграфічного підприємства «Вістка» обґрунтуємо доцільність застосування вище згаданих інструментів.

ТОВ «Вістка» – підприємство, яке надає широкий спектр послуг від редагування до перекладу, від створення оригінал-макету до випуску готової продукції. Окрім цього, підприємство надає послуги з перекладу та організації конференцій.

Як не дивно, надаючи такий діапазон послуг, підприємство нехтує рекламними заходами. Скоріше за все, причиною є те, що основна частка замовників – це рекламні агентства, причому частка постійних замовників – приблизно 85%. Проте на нашу думку, в галузі, яка тісно пов'язана з НТП та характеризується досить активним конкурентним середовищем, не варто нехтувати 15% і контактувати з ними сучасними засобами, в тому числі, і за допомогою інтернету.

Перед розробкою заходів для просування послуг ТОВ «Вістка», порівняємо, які інструменти вже використовуються підприємством та його конкурентами – друкарнями «Вольф» та «Деоніс». В таблиці нижче відтворена відповідність сайтів поліграфічних підприємств до загальних вимог.

**Порівняльна характеристика сайтів
поліграфічних підприємств**

Вимоги до сайту	Поліграфічне підприємство		
	Вістка	Вольф	Деоніс
Простота та зручність	Зрозуміла і проста навігація по сайту, проте потрібно докласти зусиль, щоб знайти додаткову інформацію. Контент доступний лише українською мовою.	Зручний і простий сайт, пошук може ускладнитись великою кількістю наявної інформації.	Загалом, сайт не складний у користуванні, але деякі рубрики розміщені нелогічно, що ускладнює пошук потрібної інформації. Контент розміщений російською мовою.
Адаптивність	+	+	+
Швидкість та стабільність роботи	+	+	+
Інформаційне наповнення	Розміщена лише загальна, дещо застаріла, інформація, спектр послуг і товарів описано стисло	Актуальна вичерпна інформація, регулярно оновлюється	Актуальна вичерпна інформація, детально описані рубрики від наявного обладнання до товарів/послуг та конкурентних переваг
Функціонал	«Головна» «Про нас» «Видавництво» «Типографія» «Переклади» «Конференц-сервіс» «Клієнтам» «Контакти» Кабінет	«Про нас» «Акції» «Оплата/доставка» «Допомога» «Контакти» «Наші проекти» Онлайн-консультація Інтернет-магазин Мій кабінет Каталог товарів Є блог та розрахунок поліграфії	«Для партнерів» «Для клієнтів» «Продукція» «Послуги» «Прайс-лист» «Контакти» «Новини» Онлайн-консультація Є розрахунок вартості продукції/послуг

У доповнення до вказаного в таблиці варто зауважити, що на сайті ТОВ «Вістка» використовується навігація в середині тексту/статті, що рідко побачиш на оновлених сайтах. Окрім цього, немає можливості змінити мову сторінки, із контактів наявні лише стаціонарний номер телефону та фізична адреса. До кабінету користувача відсутня реєстрація, наявний лише вхід. Це вказує на те, що підприємство надає перевагу персональним прямим продажам і реєстрація можлива лише з допомоги представника.

Аналіз показав, що поліграфічні підприємства активно використовують Інтернет-інструменти для просування своїх послуг. Так, типографією «Вольф» застосовується і пошукова, і тематична контекстна реклама, також, налаштована таргетована реклама в Instagram. Налагоджена і пошукова оптимізація сайту підприємства, він на першому місці у природньому пошуку за ключовими словами. Сайт типографії «Деоніс» за деякими ключовими словами не дуже відстає від конкурента, тому можна припустити, що також працюють над пошуковою оптимізацією.

Підприємства «Вістка» та «Деоніс» не знайдеш у соціальних мережах, на відміну від обраного для порівняння конкурента, типографії «Вольф». Друга представлена у Facebook, Youtube, Instagram, Viber та Telegram. Найефективніше «Вольф» використовує Facebook, за сторінкою друкарні слідкує 13 888 підписників, регулярно оновлюється контент, а також, підключений інтернет-магазин. Попри незначну кількість підписників (397 осіб) на канал у Youtube, там вже протягом 3 років періодично з'являється тематичний відеоконтент. Не так активно наповнюються сторінки в інших соціальних мережах, щоправда, у Viber комунікація налаштована особливим способом – у вигляді чат-бота. У підприємства, також, є власний мобільний додаток.

Зважаючи на теорію і практику підприємств-конкурентів, пропонуємо такі заходи просування послуг для ТОВ «Вістка»:

1. Розробити єдиний фірмовий стиль для сайту та інших корпоративних матеріалів.

2. Оновити або заново створити корпоративний сайт на основі існуючого або новоствореного стилю та функціоналу. Приділити увагу сторінці «Про нас», де вказати свою історію, конкурентні переваги та напрацьовані кейси. Пропонуємо показати весь спектр друкованої продукції і способи друку, створити окремі сторінки для кожної послуги, підібрати якісний контент. Звичайно, вказати різні актуальні контакти для зручності клієнтів, налаштувати можливість зворотного зв'язку та реєстрації до кабінету клієнта.

3. Налаштувати пошукову оптимізацію, зокрема, за ключовими словами послуг, які надає підприємство: «типографія», «друк», «друкарня», «поліграфія», «видавництво», «переклад», «конференції».

Доцільною буде і контекстна реклама, але її можна буде застосувати згодом, аналізуючи ефективність кожного інструменту. Медійну інтернет-рекламу у нашому випадку вважаємо зайвою, оскільки вона має «масовий» характер, що не зовсім доречно через специфіку поліграфічних послуг.

4. Для підтримки зв'язку з клієнтами та партнерами варто створити і забезпечити функціонування сторінки у Facebook, оскільки там найбільшим чином зосереджена цільова аудиторія типографії. Доцільним і більш сфокусованим буде представлення у LinkedIn як у бізнес-середовищі.

Як показало проведене дослідження, поліграфічний бізнес переважно функціонує у сфері B2B, тому пріоритетними напрямками інтернет-маркетингу мають бути не створення персональних сторінок підприємства в згаданих соціальних мережах, а груп (у Facebook, LinkedIn), учасниками яких можуть бути будь-які суб'єкти з екосистеми поліграфічного бізнесу, або долучення до уже існуючих професійних груп. Це гарна можливість об'єднати партнерів, клієнтів, експертів та підписників за спільними інтересами. Функціонал груп дає змогу обмінюватися контентом, запитувати порад, спілкуватися на спільні актуальні теми.

Література:

1. Словник SEO. URL: <https://igroup.com.ua/seo-articles/> (дата звернення: 07.05.2020).
2. Що таке корпоративний сайт? URL: <https://www.centum-d.com/uk/shho-take-korporativnij-sajt> (дата звернення: 05.05.2020).

СЕКЦІЯ 4. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Гаращук О. В.

*доктор економічних наук, професор,
начальник відділу комунікацій та міжнародного співробітництва
Державної служби якості освіти України
м. Київ, Україна*

Куценко В. І.

*доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник
Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»
м. Київ, Україна*

МЕХАНІЗМ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

*Світ відчиняє двері перед тим, хто знає, куди йти.
Ральф Емерсон*

Наразі, зокрема в умовах пандемії коронавірусу, людство відчуває гостру потребу в соціальній безпеці, яка нами розглядається як закономірний результат підвищення якості життя населення і передбачає необхідність формування та реалізації соціального пакету, соціальної інфраструктури. Соціальна безпека сприяє стабільному розвитку суспільства; реалізації прав і свобод громадян; захисту суспільства від внутрішніх загроз і зовнішнього втручання тощо [1].

Зрозуміло, що для забезпечення цього необхідні відповідні ресурси – це і мережа закладів соціальної сфери, це і обладнання, це і капітальні вкладення тощо. Реальна ж база соціальної безпеки постійно відчуває нестачу ресурсів. Як свідчать результати нашого дослідження, останнім часом практично не відтворюються основні засоби соціальної сфери. Нинішній їх стан практично не відповідає реальним потребам, діючим стандартам і санітарно-гігієнічним нормам. Окрім цього, наявні ресурси розміщені вкрай нерівномірно. Особливо це помітно в розрізі місто-село.

Фахівці розглядають чотири механізми розподілу ресурсів: лотерейний, черговий, владний, ринковий.

Лотерейний механізм розподілу ресурсів як між галузями (освіта, охорона здоров'я, культура тощо), так і між складовими окремими

галузей відбувається випадково або ж під впливом якогось сприятливого чи руйнівного явища. В цьому році серед останніх – пандемія, пожежі в Чорнобильській зоні та на Житомирщині тощо.

Черговий механізм розподілу ресурсів реалізується, як правило, за принципом «перший прийшов – першим і отримав». Результатом дії цього механізму є те, що скоріш за все відповідними ресурсами, яких практично завжди не вистачає, оволодіє той, хто опинився першим у черзі на їх отримання.

Владний механізм відображає його свободу дій при виборі критеріїв щодо розподілу ресурсів. Влада сама визначає, хто заслуговує на отримання необхідних ресурсів. За цим принципом нерідко розподіляються наукові гранти. Цей механізм є особливо дієвим у країнах з командно-адміністративною економікою.

Фінансовий механізм стимулює розподіл ресурсів, який дозволяє підвищувати ефективність не лише системи розподілу, але й використання відповідних ресурсів.

Проте, як свідчить практика, у чистому вигляді зазначені механізми практично не використовуються, а реалізуються у змішаному вигляді. Скажімо, лотерейний механізм оптимально не може бути використаний без ринкового перерозподілу ресурсів [2]. Тобто ринкові стимули мають застосовуватись усіма іншими механізмами.

Отже, використання в Україні такого підходу щодо розподілу ресурсів, необхідних для забезпечення соціальної безпеки, є вкрай потрібним. Адже, по-перше, в нашій країні постійно спостерігається дефіцит ресурсів для забезпечення соціального розвитку, для функціонування соціальної сфери та соціальної інфраструктури; по-друге, ніколи в Україні ресурсне забезпечення для розвитку освіти, культури, охорони здоров'я не знаходилося серед першочергових завдань і формувалось за принципом: «що залишиться, те й дістанеться», тобто за «залишковим» принципом. Це можна чітко побачити на прикладах окремих галузей, які забезпечують соціальну безпеку. Найпотужнішою серед них, скажімо, за кадровим потенціалом, за наявністю соціальної інфраструктури, обсягами фінансування тощо є освіта (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка видатків зведеного бюджету України
на освіту % до загальних видатків**

Рік	Усього	у тому числі на			
		дошкільну	загальну середню	професійно-технічну	вищу
1	2	3	4	5	6
2000	14,7	1,6	5,3	0,9	4,7
2005	18,1	2,0	7,4	1,1	5,7

1	2	3	4	5	6
2010	21,1	2,7	8,7	1,4	6,6
2015	16,8	2,7	7,3	0,9	4,6
2016	15,5	2,4	6,8	0,7	4,2
2017	16,8	2,7	8,0	0,8	3,7

Джерело: [3, с. 11]

У номінальному виразі витрати з державного бюджету на забезпечення соціальної безпеки у зв'язку з інфляцією зростали. Також змінилась і їх структура: знизилась частка витрат із державного бюджету та збільшилась з інших джерел надходжень. Однак їх частка в загальних витратах як освіти в цілому, так і, особливо вищої, практично постійно знижувалось (табл. 1).

Подібна тенденція характерна і для системи культури та охорони здоров'я. Скажімо, останнім часом загальні видатки на охорону здоров'я на душу населення (доларів США за паритетом купівельної спроможності) у високорозвинених країнах зростали, тоді як в Україні вони знижувались [4]. В цілому витрати на освіту, охорону здоров'я (у розрахунку на одного жителя) в нашій країні є значно меншими ніж, приміром, у Великій Британії, Франції, Канаді, Німеччині.

В умовах глобальних викликів, соціально-економічних проблем, пов'язаних із соціальною й економічною кризою, наразі однією з найважливіших проблем є пошук шляхів покращення ресурсного забезпечення перш за все галузей соціальної сфери для досягнення стабільності, соціальної безпеки. В останні роки, як зазначає Дентон Маркс, у закладах соціальної сфери з'явилися власні кошти, отримані підприємствами та організаціями від надання платних послуг, від підприємницької діяльності. Адже, як зазначалось вище, ресурси, отримані від держави, були і є недостатніми. В останні роки в соціальній сфері відбулась помітна диверсифікація інфраструктури за формами власності. Наразі соціальна інфраструктура є державною, комунальною і приватною. До речі, частина останньої характеризується хорошим станом, досягає європейських стандартів обслуговування. Приміром у цьому контексті може слугувати інфраструктура Європейського університету (м. Київ).

Однак у цілому інфраструктура соціальної сфери для забезпечення соціальної безпеки потребує посилення ступеня її комфортності та поліпшення оснащення. Урбанізація та соціальна поляризація призводить до певних диспропорцій у системі соціально-побутової інфраструктури. Нерідко соціальна інфраструктура зумовлює негативні моменти в обслуговуванні населення. Прикладом можуть бути проблеми, пов'язані з транспортним обслуговуванням населення. Так,

поява великої кількості маршруток негативно впливає на стан довкілля, нерідко спричиняє аварії та тісняву на дорогах.

Тому соціальна інфраструктура в умовах глобалізації потребує модернізації та оптимізації подальшого розвитку. І тут мають бути задіяні перш за все черговий і владний механізми забезпечення соціальної сфери ресурсами, щоб громадяни України мали реальну можливість доступу до інформації, до комфортного життєвого середовища, чого вони наразі не мають; а також до створення надійної соціальної безпеки.

Разом із тим, ураховуючи демографічні зміни, що відбулись останнім часом в нашій країні, зокрема вікову структуру населення, модернізація є необхідною не лише для інфраструктури, але і щодо норм, які регламентують діяльність соціальної сфери та розміщення її об'єктів. А це є важливою передумовою підтримки соціальної безпеки в країні [5].

Для поліпшення інфраструктурного ресурсу необхідно інтенсифікувати участь в її фінансуванні громадських організацій та іноземних інвесторів, відновити меценатство та благодійництво. Практика свідчить, що зміцнення соціальної інфраструктури має позитивний вплив на формування соціальної безпеки, створення безпечних умов життя населення не лише безпосередньо, але й опосередковано, через забезпечення належних умов для функціонування економіки, підвищення добробуту громадян України.

Всі елементи інфраструктури соціальної сфери мають бути не лише безперечними, а функціонувати так щоб реалізовувати гнучкі форми і структури розвитку функцій, які вони мають виконувати. Так, інфраструктура закладів дошкільної освіти має забезпечити реалізацію системи ранньої діагностики та корекції роботи з дітьми, які мають аномалії в розвитку. В усіх ланках освіти одним із джерел ризику може бути пожежа. Тому для всіх освітніх закладах важливо створити умови, що забезпечують мінімізацію негативних наслідків пожеж в разі їх виникнення. Житло та житлові умови повинні бути таким, що захищають людину від несприятливих впливів навколишнього середовища.

Для подолання можливих соціальних небезпек важливо реалізувати наявні закони України, в яких передбачено гарантування гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, зниження рівня захворюваності, створення оптимальних умов життєдіяльності для кожної людини. Реалізація вищезазначеного, на наш погляд, сприятиме подоланню існуючих соціальних небезпек та забезпеченню соціальної безпеки і сталого розвитку в Україні.

Література:

1. Куценко В.І., Удовиченко В.П. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2011. 656 с.

2. Маркс Д. Смысл базового высшего образования в контексте конкуренции на рынке образовательных услуг / Дентон Маркс // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 9. – С. 4-11.

3. Вища освіта в Україні у 2017 році. Статистичний збірник / Державна служба статистики України, 2018. – 134 с.

4. Global Health Observatory Database: World Health Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apps.who.int/ghodata/>

5. Зарва О. Підривні інновації як ключовий елемент «формули успіху» у сучасному бізнес-середовищі / О. Зарва // Економічний аналіз. – 2012. – Т. 10(4). – С. 108-111.

Жаховська В. Л.

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник

Інституту демографії та соціальних досліджень

імені М.В. Птухи НАН України

м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ ЯК СПОСІБ ІНТЕГРАЦІЇ ТА РЕІНТЕГРАЦІЇ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Актуальність розвитку соціального підприємництва в Україні посилюється в контексті завдань врегулювання зворотної міграції українських заробітчан. У зв'язку з вимушеною незайнятністю через карантинні обмеження, обумовлені вимогами непоширення коронавірусу, відбулося падіння ділової активності в країнах світу і, як наслідок, масове повернення українських трудових мігрантів на батьківщину. Шанси на те, що світові ринки незабаром звільняться від негативного впливу пандемії COVID-19 і за падінням піде швидке і повноцінне відновлення, невеликі. Світова економіка входить у рецесію, і українська разом із нею – проте у більш глибоку. В цих умовах слід очікувати на сповільнення трудової міграції українців у короткостроковому періоді. Ця ситуація несе загрозу посилення соціально-економічної нестабільності, у тому числі за рахунок створення додаткового навантаження на національному ринку праці. Разом з тим існують і переваги. По-перше, це реальні можливості стимулювати економічну активність населення в Україні та змінити її якість у середньо- та довгостроковій перспективі. Мігранти, що тривалий час працювали в різних секторах економіки розвинутих країнах світу, навіть на низькокваліфікованих роботах, інтегрувалися у соціальне, культурне та інформаційне середовища цих країн. Набуті ними традиції, норми, стандарти, правила економічної поведінки та демократії можуть бути корисними для копіювання в українському соціумі. По-друге, повернення трудових мігрантів означає

відновлення та укріплення родинних зв'язків, що безперечно має позитивні демографічні та соціальні наслідки.

З метою успішної соціально-економічної інтеграції зовнішніх трудових мігрантів, покращення їх очікувань щодо зайнятості в Україні порівняно з потенційним працевлаштуванням за кордоном, необхідно посилити їх соціальну підтримку. Зважаючи на обмеженість бюджетних ресурсів щодо фінансування існуючих соціальних програм, у зв'язку з сучасною складною економічною ситуацією в країні, для вирішення окресленої проблеми доцільно впроваджувати і розвивати новітні інструменти взаємодії влади, бізнесу і громади, зокрема соціальне підприємництво. Його характерна риса полягає у тому, що кожен соціальний підприємець у статуті чи іншому установчому документі чітко вказує соціальну проблему, а також відсоток від доходу і в який спосіб регулярно його реінвестуватиме у вирішення цієї ж проблеми. Найкращим варіантом соціального підприємництва є та діяльність, яка здійснюється через підприємницьку діяльність громадських об'єднань або ж комерційну діяльність благодійних організацій.

Для сприяння соціально-економічній інтеграції українських заробітчачан доцільно виокремити найбільш актуальні напрями соціального підприємництва:

- створення мотиваційних програм для щорічного залучення мігрантів до проживання і працевлаштування в Україні, у тому числі шляхом переорієнтації міграційних потоків із зовнішніх на внутрішні. На сьогодні Україна посідає 116-те місце (зі 138) в рейтингу привабливості країн для мігрантів Gallup Migrant Acceptance Index [1]. Якщо не подолати вплив трудових ресурсів, підприємства почнуть закриватися, що призведе до зниження надходжень до місцевих бюджетів і, як наслідок, – зросте навантаження на утримання соціальної інфраструктури та пенсійний фонд;

- організація широких, інклюзивних, але водночас паралельних, галузевих координаційних і консультаційних форумів з питань започаткування власної справи, професійної перепідготовки, підвищення кваліфікації заробітчачан, а також способів фінансування роботодавців щодо створення нових робочих місць в Україні. Для реалізації цього напряму доцільно концентрувати зусилля у сферах, що визначені урядом як першочергові щодо підвищення зайнятості населення в рамках подолання безробіття внаслідок пандемії. Це: будівництво доріг та транспортна інфраструктура, галузь благоустрою, розвиток сільського господарства, оцифрування документів та архівів, заповнення вакансій у повернення працівників на підприємствах мікро та малого бізнесу та фінансова підтримка підприємців для реалізації додаткового рекрутингу, будівництво інфраструктурних проєктів, заповнення вакансій у сфері поштових послуг, лісове господарство.

- впровадження та розвиток програм соціальної підтримки і трансферу на батьківщину із подальшим консалтинговим супроводом реінтеграції українців-заробітчани, які опинилися за кордоном у скрутних обставинах: втратили житло, здобули залежності тощо. Для прикладу у 2009-му польська громадська організація Barka Foundation в Лондоні розгорнула програму «12 міст. Повертатись, але куди?», у межах якої 12 міст Польщі під час щомісячних відкритих зустрічей рекламували можливості, які вони можуть надати поверненням [2].

Для консультаційного супроводу, а також допомоги у фінансуванні й реалізації соціальних ініціатив приватних підприємств і фізичних осіб-підприємців в Україні діють: програма Соціального інвестування WNISEF (Western NIS Enterprise Fund), Центр підтримки соціального підприємництва Асоціації аналітичних громадських організацій «Соціально-економічні стратегії і партнерства», «Мережа громадської дії в Україні» (UCAN) за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), консорціум «Сприяння розвитку соціального підприємництва в Україні», Міжнародний фонд «Відродження».

Література:

1. Гайдуцький А. Боротьба за мігрантів. Україні приготуватися. [Електронний ресурс] / Андрій Гайдуцький // Дзеркало тижня. – 28 вересня 2019 р. – Режим доступу: https://dt.ua/internal/borotba-za-migrantiv-ukrayini-prigotuvatisya-289703_.html.
2. Боротьба за людський ресурс [Електронний ресурс] // Український Тиждень. – 2020. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Society/240971>.

Пікуль Г. О.

*аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції
та управління національною безпекою
Національної академії державного управління
при Президентові України
м. Київ, Україна*

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

В Україні нині відбувається поживлення інтенсивності трудової міграції, яка все частіше охоплює передовсім городян. Активізація трудових поїздок за кордон громадян України є безпосереднім наслідком економічної кризи, яка охопила Україну: зайнятість для багатьох громадян більше не гарантує пристойний рівень життя, до якого звикли люди на рубежі першого та другого десятиліть XXI ст., і

чи не єдиним джерелом його забезпечення стає робота за кордоном. Загалом міграція розглядається як єдність трьох взаємозв'язаних типів, якими є: разовий виїзд із поверненням; циркулярна міграція; довгострокова міграція, що переходить у постійну [6, с. 169–182].

Міграція та імміграція населення, з одного боку, істотно впливає на збалансованість ринку праці, змінює економічний і соціальний стан населення, часто супроводжується зростанням освітньої та професійної підготовки, розширенням потреб задіяних у міграції населення людей; з іншого – масовий притік мігрантів може бути причиною зростання безробіття, посиленого тиску на соціальну інфраструктуру тощо. Тим самим міграція населення опосередковано впливає на рівень життя країни, на демографічну та соціальну структуру, розміщення і розселення населення, його етнічний склад, а також доволі часто призводить до напружених стосунків між державами, а інколи й до міжнародної нестабільності [1].

Проблемами міграційної політики в Україні займається ряд науковців, серед яких: Т.А. Драгунова, Е.М. Лібанова, О.А. Малиновська, С.І. Пирожков, І.М. Прибиткова, М.Д. Романюк, С.Б. Чехович, М.О. Шульга та ін. Вагомий вклад у розвиток теоретико-прикладних досліджень міграції населення та проблем, пов'язаних з її регулюванням, здійснили такі українські вчені, як О. Власюк, С. Вовканич, П. Гайдучький, Е. Лібанова, Ю. Макогон, О. Малиновська, С. Пирожков, О. Позняк, І. Прибиткова, М. Романюк, У. Садова, Л. Семів, О. Хомра, С. Чехович, М. Шульга та інші.

Міжнародний досвід свідчить, що в багатьох країнах, де, як і в Україні, вплив населення і, відповідно, повернення, є численними, сформовано державну політику щодо репатріації та реінтеграції власних громадян. Її цілі та засоби визначено у документах концептуального характеру. На їх виконання розроблено конкретні плани дій. Існують спеціальні виконавчі структури, відповідальні за реалізацію намічених заходів. Зазвичай діяльність держави спрямована на належне інформування «поверненців», а також поліпшення їхніх позицій на ринку праці шляхом підвищення кваліфікації та перекваліфікації, визнання здобутих за кордоном професійних навичок.

Розробка відповідної політики в Україні як механізму, який, з одного боку, стимулюватиме мігрантів до повернення, а, з другого – слугуватиме запобіжником від повторного виїзду, на часі з міркувань економічного і демографічного характеру. З метою її формування та зважаючи на зарубіжний досвід передовсім видається доцільним покласти на Мінсоцполітики України, яке є центральним органом виконавчої влади з регулювання трудової міграції, функцію із заохочення репатріації та сприяння реінтеграції мігрантів, які повертаються [3, с. 69–81].

Разом із тим, визначення пріоритетів державної діяльності, спрямованої на заохочення повернення мігрантів на Батьківщину, може бути результативним лише за умови чіткого усвідомлення їхньої ролі в розвитку держави, обсягів повернення та основних характеристик «мігрантів-поверненців», їхніх проблем і потреб. У зв'язку з цим, украї актуальними є наукові дослідження феномену репатріації, її мотивів і результатів [5, с. 113–123].

У сучасних умовах стратегічними напрямками державної політики у міграційній сфері мають стати: підвищення рівня зворотності зовнішніх трудових поїздок, забезпечення поступового повернення тих трудових мігрантів, які готові або за певних умов можуть виявити готовність до рееміграції, посилення соціальної захищеності українських працівників за кордоном, якнайширше залучення міграційних грошей в економіку України, залучення населення (у т. ч. представників української діаспори) до України. З метою посилення зв'язків українських заробітчачан з Батьківщиною та збільшення рівня зворотності трудових міграцій потрібно розширювати можливості дистанційного навчання дітей трудових мігрантів, які разом із батьками перебувають за межами держави, здійснювати навчально-методичне керівництво українських навчальних закладів за кордоном, створювати українські середні навчальні заклади за кордоном, у т. ч. за рахунок коштів місцевих громад та із залученням викладацького персоналу з числа трудових мігрантів [2].

З метою мінімізації втрат інтелектуального потенціалу, запобігання надмірному виїзду молоді з України потрібно, по-перше, розширити систему грантів для обдарованої молоді (у т. ч. із залученням коштів європейських донорів), по-друге, впровадити процедури укладання контрактів із випускниками вищих навчальних закладів з окремих спеціальностей, які навчалися за рахунок бюджетних коштів, з метою регулювання тимчасової та постійної еміграції цих спеціалістів та повного або часткового відшкодування коштів на навчання.

Крім того, потребує перегляду процедура визнання Україною іноземних дипломів про науковий ступінь або кваліфікацію (нострифікацію), яка наразі є тривалою і дорогою. Нострифікація передбачає перевірку автентичності документів і встановлення відповідності кваліфікації в дипломі освітньо-кваліфікаційному рівню в Україні) і визнана молоддю однією з перешкод для повернення на батьківщину [4].

На сьогодні в Україні спостерігаються значні масштаби зовнішньої трудової міграції, які, за експертними оцінками, перевищують 3 млн осіб. У нових умовах відбувається посилення еміграційних настроїв серед населення України. Трудова міграція в Україні має переважно циклічний і сезонний характер, тому демографічні втрати є невеликими. Однак, із збільшенням терміну перебування вірогідність

переходу тимчасової зовнішньої трудової міграції у постійну форму зростає, а можливість возз'єднання сімей спричинить виїзд також і дітей трудових мігрантів із України [6, с. 169–182].

Література:

1. Гальчинський А. С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти / А. С. Гальчинський. – К.: Либідь, 2006. 312 с.
2. Іванкова-Стецюк О. Виклики та адаптаційні резерви полілокальних родин українських трудових мігрантів / Іванкова-Стецюк О., Селещук Г., Сусак В. – Львів, 2011. 130 с.
3. Малиновська О. А. Еміграція vs імміграція: напрями та механізми політики репатріації. Демографія та соціальна економіка. 2019. Вип. 1(35). С. 69–81.
4. Купець О. Міжнародна мобільність українських педагогів і науковців / Ольга Купець; Міжнародна організація праці, Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МРП для країн Центральної та Східної Європи. – Будапешт, 2013.
5. Полякова С. В. Рівень життя населення та ринок праці. Демографія та соціальна економіка. 2017. Вип. 3(31) С. 113–123.
6. Позняк О. В. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні. Демографія та соціальна економіка. 2016. Вип. 2(27) С. 169–182.

Цибульська Е. І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та права
Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія»
м. Харків, Україна*

ВПЛИВ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ НА ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ УКРАЇНИ

Сучасний світ охопила глобалізація, найбільшими проявами якої є міграція населення, розповсюдження та транснаціональний обмін знаннями. Поглиблення інтернаціоналізації виробничих процесів та господарських зв'язків, розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток інтеграційних процесів, активізація соціокультурних обмінів призводить до розширення можливостей навчання, нарощення академічної мобільності, уніфікації вимог до здобуття якісної міжнародної освіти та збільшення попиту на неї.

Створення єдиного освітнього простору, сучасної системи освіти, що відповідає викликам часу, потребам окремої особистості та суспільства у цілому виступає одним із ключових напрямів глобалізації, що консолідує світове співтовариство.

Освітня міграція набирає обертів у світі. За прогнозами фахівців, у 2020 р. кількість іноземних студентів – здобувачів вищої освіти сягне 8 млн осіб [1]. Освітня міграція продовжує відігравати важливу роль у соціально-економічному розвитку країн, визначаючи тренди в освітній сфері, найбільш затребувані спеціальності та галузі знань, конкурентоспроможні університети й національні економіки. Доцільно зазначити, що переважно до переліку країн – імпортерів освітніх мігрантів належать високорозвинені країни, що мають потужний науковий потенціал, розгалужену освітню інфраструктуру та лідируючі позиції у світових рейтингах найкращих університетів [2, с. 497].

Співвідношення обсягів освітньої еміграції та імміграції для розвинених країн та країн, що розвиваються досить відрізняється. Так, до Австралії на навчання приїжджає в 22 рази більше іноземних студентів, аніж виїжджає австралійців на навчання, до Великобританії – у 16 разів, до США – у 13 разів більше, до Франції – у 4 рази, до Чехії – у 3 рази, тоді як до України – лише на третину [3]. Ці дані можуть свідчити про участь України у глобалізаційних процесах, а, отже, й прискорену інтеграцію національної освітньої системи у світовий освітній простір, з одного боку, та нарощення темпів інтелектуальної міграції – з іншого, що, своєю чергою, провокує загрозу для національної економіки щодо втрати значного інтелектуального капіталу та трудового потенціалу. Виникає загроза, пов'язана з гальмуванням розвитку науково-технічного прогресу України, адже можливий «відплив мізків», що своєю чергою, сповільнює інноваційний розвиток країни, затримує економічне зростання. Освітня міграція значно погіршує економічну безпеку країни.

Аналізуючи місце нашої держави на світовому ринку освітніх послуг, необхідно відзначити, що на даному етапі Україна виступає як країна-донор, постачальник освітніх мігрантів в інші країни. Це можна пов'язати з тим, що зростає рівень доступності здобуття вищої освіти за кордоном, розширюються географія міжнародних зв'язків та співпраця вітчизняних ЗВО із закордонними університетами, поглиблюються політичні та економічні зв'язки нашої держави з країнами Європейського Союзу [2, с. 499].

Освітня міграція стала в Україні масовою з початку ХХІ сторіччя. Вона має негативну для держави тенденцію до щорічного збільшення кількості українських студентів, що виїжджають за кордон для здобуття освіти та подальшого працевлаштування.

Причиною освітньої міграції української молоді за кордон полягає в тому, що можливості для навчання в Україні є, але віддача від освіти нижча, ніж в кращих університетах світу. І студенти їдуть здобувати освіту за кордон з намірами там залишитись на постійне проживання.

Чисельність українських студентів за кордоном в іноземних університетах станом на 2015/2016 навчальний рік становила 66 668 осіб.

Найбільш актуальними напрямками освітньої міграції є такі країни, як Польща, Німеччина, Росія, Канада, Італія, Чехія, США, Іспанія, Австрія, Франція та Угорщина. Міграційний процес у контексті освітньої міграції з 2009 по 2016 роки склав 176 %. Найбільший приріст українських студентів за кордоном – у польських університетах. Статистичні дані (кількість українських студентів за кордоном зростає) по українським студентам за кордоном у 2015/2016 навчальному році: Греція – 326, Білорусь – 290, Латвія – 233, Естонія – 230, Румунія – 246, Бельгія – 194, Фінляндія – 184, значно більшими цифрами, щодо освітніх мігрантів є Польща – 30 041, Німеччина – 9 088, Канада – 2 790, Чехія – 2 395 [4].

Якщо визначити глобальну популяцію українських студентів, то значна частка їх знаходиться в польських університетах. Також українці поступово виходять у лідери щодо навчання у вишах Словаччини. Кількість українських студентів, що вчилися у 2016/ 2017 на програмах повного циклу, становить 33 370 осіб. Невтішні показники є також для української науки – посилюється освітня міграція громадян з чинними ступенями на PhD-програмах. Варто зауважити, що в таких країнах, як Швейцарія та Чехія кількість українців, які отримують PhD, збільшилась удвічі за останні вісім років, Німеччина на 20 % збільшила кількість українських аспірантів на 2016/2017 навчальний рік [4].

Екс-міністр освіти і науки Л. Гриневич впевнена, що зупинити відтік студентів з України в іноземні виші зможе підвищення вимог до якості освіти: «Чим ми можемо залучити студентів, зупинити їх, це тільки зростанням якості вищої освіти, вищою освітою, яка спрямована на очікування ринку праці, на випередження. Щоб підвищити якість освіти, ми пропонуємо визначити три пріоритетні напрямки змін: створення механізмів для забезпечення якості освіти, які все ще в Україні практично відсутні. Друге – інтеграція в європейський простір вищої освіти та наукових досліджень. Третє – формування і розвиток освіти впродовж життя, яке сьогодні в Україні фактично в зародковому стані» [5].

Отже, підсумовуючи вище сказане слід відмітити, що для того щоб Україна перетворилася з держави-донора у державу-реципієнта освітніх послуг потрібно створення сприятливого для цього інституційного середовища, що в свою чергу потребує ряду зусиль з боку держави:

- державна політика має бути спрямованою на реформування національної системи вищої освіти у бік привабливості шляхом поступового корегування законодавчої бази;
- створення інституційного механізму для забезпечення якості освіти;
- надання українським вишам широкої автономії;

- налагодження співпраці з ринком праці та потенційними роботодавцями щодо впровадження дієвого механізму працевлаштування студентів;
- розроблення освітніх програм, що затребувані на міжнародній освітній арені.

Література:

1. Altbach P.G. Globalization and the university: Realities in an unequal world, in Forest / J.J.F. & Altbach P.G. (eds.) // International handbook of higher education, 2006. – Vol. 1. – Dordrecht, The Netherlands, Springer. – P. 121–140.
2. Степурина С. О. Тенденції освітньої міграції та її вплив на інституційне середовище в Україні / С. О. Степурина, В. І. Дериховська // Економіка і суспільство. – Мукачівський державний університет, 2018. – № 17. – С. 496–505.
3. Брензович К.С., Немеш Є.П. Міжнародна студентська міграція та її вплив на соціально-економічний розвиток країн. Економіка та суспільство. 2017. № 10. С. 32–36.
4. Муц Л. Ф. Академічна мобільність українських студентів як показник міграційних процесів в Україні / Л. Ф. Муц // Інвестиції : практика та досвід. – 2019. – № 3. – С. 118–122.
5. Карпец А. Из Украины бежит даже высшее образование / А. Карпец // Фраза.ua [Електронний ресурс]. – URL: <https://frazua.com/analytics/266722-iz-ukrainy-bezhit-dazhe-vysshee-obrazovanie> (дата звернення 01.03.2020).

СЕКЦІЯ 5. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Канєва Т. В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету

м. Київ, Україна

БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Бюджетна політика країни адаптується до еволюції суспільних потреб, перетворень в економіці та соціальній сфері, змін економічної кон'юнктури. Важливим є посилення дієвості регуляторного механізму державного бюджету в умовах інституційної трансформації економічних відносин. Вирішення завдань у сфері фінансового забезпечення соціальної політики, стимулювання внутрішнього попиту, в достатній мірі, залежить від механізмів формування бюджету, який має бути прозорим та збалансованим, у тому числі щодо показників обсягу і структури державного боргу, дефіциту бюджету, дебіторської та кредиторської заборгованості бюджетних установ.

Основні засади формування бюджетної політики в системі стимулювання економічного розвитку країни полягають у поєднанні складових адаптивної інституційної архітектоники бюджетної системи та інструментів фіскального регулювання, оптимізації структури бюджетних доходів і видатків, системи міжбюджетних відносин й середньострокового бюджетного планування та прогнозування на основі встановлення взаємозв'язку між тенденціями фінансової глобалізації та пріоритетами державної фінансової політики, що при врахуванні волатильності економіки та лагових ефектів сприятиме забезпеченню стійкого економічного зростання.

При підготовці проектів бюджетних програм необхідним є врахування інституційної інерції, що передбачає певний лаг у результативності здійснюваних заходів податкової і бюджетної політики. Застосування системного підходу та єдиної методології до розробки бюджетних заходів має сприяти зростанню їх результативності. Від якості прогнозування і планування бюджетних показників залежить фінансова стійкість державних фінансів. Для подальшого розвитку бюджетного прогнозування доцільно враховувати сукупність динамічних взаємозв'язків між складовими бюджетної архітектоники. Удосконалення системи та методів управління бюджетом має здійснюватися виходячи із поглибленого аналізу макроекономічних тенденцій. Оцінка ефективності процесу формування державного

бюджету повинна враховувати ступінь та якість виконання завдань, які стоять перед суспільством на певному етапі та відображені у стратегії соціально-економічного розвитку і напрямах бюджетної політики на середньострокову перспективу. Вдосконалення інституту публічного контролю за використанням бюджетних коштів, запровадження інституційних обмежень при плануванні бюджетних показників, функціонування дієвої моделі управління міжбюджетними відносинами сприяє підвищенню результативності бюджетного процесу [1].

Бюджетна політика відіграє вагомую роль в процесах забезпечення макроекономічної стабільності, яка є необхідною передумовою для підтримки стійкого економічного розвитку країни. Належний рівень обґрунтованості, послідовність та виваженість управлінських рішень державних інститутів у сфері бюджетного регулювання сприяє зростанню рівня зайнятості, економічної активності, підвищенню якості людського потенціалу. Важливим є проведення збалансованої бюджетної політики, що потребує узгодження соціальних доміант розвитку суспільства з можливостями їх фінансового забезпечення. Разом з тим, в умовах економічних перетворень важливим є обґрунтування пріоритетів бюджетної політики з урахуванням цілей та завдань державної стратегії соціально-економічного розвитку. Еволюція суспільства зумовлює необхідність відповідних змін у взаємовідносинах між учасниками бюджетного процесу. Доцільним є розвиток методологічних підходів щодо підвищення адаптивності бюджетної політики. Подальше впровадження інструментів середньострокового бюджетного планування, актуалізація розробки та оцінки бюджетних програм сприятиме підвищенню ефективності відповідних заходів державної фінансової політики [2].

Бюджетне планування має враховувати інституційні перетворення фінансової системи, циклічність економіки та основні фактори впливу на стійкість і збалансованість державних фінансів. Наукова обґрунтованість, дієвість планування доходів бюджету є передумовою реалізації послідовної податкової політики. Важливим є врахування залежності обсягу податкових надходжень від макроекономічних індикаторів та здійснення факторного аналізу структури оподаткування. Бюджетне прогнозування доцільно розглядати як дієвий інструмент формування бюджетної політики, у тому числі планування доходів бюджету з урахуванням динаміки показників соціально-економічного розвитку країни, рівня бюджетної збалансованості та стійкості бюджетної системи.

Бюджетна політика як інструмент державного регулювання суспільного розвитку є сукупністю фінансових відносин, інституційного забезпечення щодо формування та використання бюджетних коштів, спрямованих на досягнення фінансово-економічної збалансованості,

результативності економічних перетворень та є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку країни. Середньострокове бюджетне планування та прогнозування є основою послідовної, виваженої бюджетної політики та досягнення достатнього рівня результативності видатків бюджету, спрямованих на економічне зростання.

Формування бюджетної політики в умовах економічних перетворень як складова системи державного фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку країни полягає у поєднанні адаптивної фінансово-бюджетної архітектури дохідної частини бюджету, податкового навантаження, видаткової частини бюджету, міжбюджетних відносин, дефіциту бюджету, державного боргу з урахуванням циклічності економіки, змін економічного середовища, ефективності використання бюджетних коштів, дієвості державного фінансового контролю, що надасть можливість підвищити якісний рівень бюджетного планування та прогнозування, у тому числі на рівні головних розпорядників бюджетних коштів, динамічної збалансованості бюджетної системи, результативності бюджетного механізму економічного зростання, посилити взаємозв'язок між основними функціями, завданнями учасників бюджетного процесу, бюджетними призначеннями та пріоритетами суспільного розвитку [3].

У сучасних умовах розвитку економіки доцільним є визначення відповідних інституційних засад бюджетного регулювання, розробка і проведення виваженої фінансово-бюджетної політики, підвищення результативності виконання бюджетних програм, посилення взаємозв'язку бюджетного планування та основних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни, удосконалення системи управління державними фінансами з урахуванням необхідності забезпечення належного рівня соціальних стандартів, внутрішнього споживання, стимулювання економічної діяльності країни. Формування та здійснення бюджетної політики як складової державного регулювання суспільного розвитку має ґрунтуватися на підходах спрямованих на досягнення фінансово-економічної збалансованості, дієвості економічних перетворень, забезпечення економічного розвитку країни та адміністративно-територіальних одиниць.

Важливими завданнями є створення умов для розвитку інституційної структури бюджетного простору, забезпечення макроекономічної стабільності та економічної збалансованості, сприяння структурній перебудові економіки та розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності. Оцінюючи ефективність інституційного середовища формування і реалізації бюджетної стратегії важливим є врахування дієвості

бюджетного інституційного середовища; адаптивності бюджетної політики до соціально-економічних процесів; прозорості бюджетної політики; результативності діяльності та відповідальності органів державного управління і місцевого самоврядування за досягнення поставлених цілей.

Основним завданням бюджетного регулювання є забезпечення виконання завдань соціально-економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць, однак при цьому важливою є підтримка у необхідних межах запасу стійкості бюджетної системи. Бюджет є одним з основних макроекономічних інструментів відтворювальних процесів, спрямований на реалізацію стратегічних пріоритетів розвитку суспільства.

Література:

1. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
2. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. and other. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.
3. Chugunov I., Kachula S. State financial policy as a component of socioeconomic development of society. The potential of modern science. volume 2. Science Publishing. London, United Kingdom. 2019. pp. 29-44.

Кміть В. М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівського національного університету імені Івана Франка

Глутковський М. О.

студент

Львівського національного університету імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ДОМОГОСПОДАРСТВ

В умовах ринкової економіки держави інколи можуть потерпати від нестачі грошових надходжень до бюджетів, що значно ускладнює їх життєздатність та відображається на добробуті населення. Тому важливим стає належний державний фінансовий контроль оподаткування діяльності суб'єктів господарювання та домогосподарств, аби не відбувалася «тінізація» економіки, а відповідні кошти надходили на рахунки бюджетів різних рівнів. Отже, за умов недостатніх фінансових

ресурсів на державному рівні, незадовільного наповнення бюджетів, загальнодержавних спеціалізованих фондів, низької податкової культури суб'єктів господарювання і домогосподарств особливої уваги потребує вдосконалення, підвищення дієвості й ефективності податкового контролю. Підсумовуючи це, вважаємо, що сутність державного фінансового контролю у цьому випадку полягає у регулюванні податкового контролю (нагляду) за діяльністю суб'єктів господарювання та домогосподарств.

Проблематику системи державного фінансового контролю досліджувались у роботах багатьох вчених, серед яких С. Богачова, О. Жигаленко, Т. Кравцова, І. Литвинчук, Г. Нестерова, М. Бурківська, О. Ногінова, Ю. Соловійова, І. Стефанюк, Д. Французова, А. Чередніченко, Л. Черномордова, Т. Шашкова та ін. Однак, попри численні трактування сутності державного фінансового контролю, досі невирішеними залишаються такі речі як консенсус думок вчених про системність цього поняття, адже вони розділились на дві частини, кожна з яких має право на існування.

Метою дослідження є розкриття сутності державного фінансового контролю через призму найважливішої його складової – податковий контроль (нагляд) за діяльністю суб'єктів господарювання та домогосподарств.

Щодо суті проблематики цього питання, то погляди різних дослідників є доволі протилежними. Одні вважають, що податковий контроль є обов'язковою складовою державного фінансового контролю, а інші впевнені у тому, що це самостійний вид контролю. Також, деякі дослідники прирівнюють податкову перевірку і податковий контроль, а інші відзначають підпорядкований характер цих понять.

На нашу думку, податковий контроль треба розглядати як обов'язкову і важливу складову як державного, так і внутрішньо корпоративного фінансового контролю суб'єктів господарювання та домогосподарств.

В загальному, в економічній літературі, податковий контроль розглядають як функцію або елемент державного управління економікою і як особливу діяльність із дотримання податкового законодавства [1]; складову державного регулювання трансформаційної економіки [2]; основний елемент організації і дієвості податкової системи та головний інструмент державного фінансового контролю; складну управлінську систему; елемент управління оподаткуванням; функціональний елемент податкового процесу; якісно нове явище, яке знаходиться на перетині численних процесів (економічних, правових, державного регулювання фінансових і інформаційних потоків); особливу сферу діяльності, де відбувається взаємодія матеріальних і фінансових відносин у рамках єдиного товарно-грошового комплексу держави [3].

На те, що поняття «податковий контроль» є системним наголошує А. Чередніченко [2], і це виявляється у тісній взаємодії та нерозривній єдності контролюючого та підконтрольного суб'єктів, предмета контролю, об'єктів і контрольних дій для досягнення основної мети контролю – наповнення бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів. В баченні вченої, податковий контроль є системою дій та заходів в управлінні фінансами країни, які спрямовані на забезпечення додержання суб'єктами господарювання чинного законодавства з оподаткування з метою наповнення фінансовими ресурсами бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів. Причому складові цієї системи податкового контролю, на думку А. Чередніченко, повинні бути такими (табл. 1):

Таблиця 1

Складові податкового контролю [2]

1	2
Контролюючий суб'єкт (суб'єкт контролю)	Орган (органи) контролю, які відповідно до чинного законодавства мають повноваження для здійснення контролю (податкові органи різних рівнів, митні органи, установи Пенсійного фонду), що спрямовують контрольні дії на діяльність фізичної чи юридичної особи (осіб) – платника певних податків – з метою реалізації основної функції податків – на поповнення бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів
Підконтрольний суб'єкт (суб'єкт контролю)	Фізична чи юридична особа (особи) – платники податку, на результати фінансово-господарської діяльності яких зорієнтовані контрольні дії, спрямовані на встановлення відповідності вимогам чинного законодавства показників, на підставі яких визначено та відображено у звітності дані про розміри певних податків до сплати та про фактичну сплату за відповідний звітний період
Контрольні дії	Дії контролюючого об'єкта, спрямовані на встановлення відповідності показників податкової звітності контролюваного платника податку (підконтрольного суб'єкта) вимогам чинного законодавства з оподаткування тими податками, які стали предметом перевірки за певний період господарської діяльності, здійснення інших дій, безпосередньо пов'язаних із виконанням платником своїх податкових зобов'язань (постановка на облік в органах податкової служби, складання та подання податкової звітності тощо)

1	2
Предмет контролю	Задokumentовані та відображені в податковому обліку й звітності результати фінансово-господарської діяльності підконтрольного суб'єкта за відповідний період, які підлягають контролю (перевірці) у зв'язку зі справлянням податків та на які спрямовано контрольні дії
Об'єкт контролю	Відповідні об'єкти оподаткування платників податків, визначені чинним законодавством (доходи, прибуток, обсяги реалізації, обороти з реалізації, митна вартість тощо), за результатами фінансово-господарської діяльності підконтрольного суб'єкта за період, що підлягає контролю

В Україні функції податкового контролю (нагляду) покладено на Державну податкову службу України (далі – ДПСУ), яка є центральним органом виконавчої влади у сфері податків та реалізує: державну податкову політику; державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – ЄСВ); державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, а також законодавства з питань сплати ЄСВ.

До основних форм податкового контролю (нагляду) ДПСУ належать:

- контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплати податків та зборів (обов'язкових платежів), контролю за валютними операціями; додержанням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також контролю за наявністю свідоцтв про державну реєстрацію суб'єктів господарювання, ліцензій, торгових патентів;
- контроль за додержанням виконавчими комітетами сільських і селищних рад порядку прийняття і обліку податків, інших платежів від платників, своєчасністю і повнотою перерахування цих сум до бюджету;
- облік платників податків, інших платежів;
- виявлення і ведення обліку надходжень податків, інших платежів, супроводженням Єдиного реєстру податкових накладних;
- ведення роботи по боротьбі з незаконним обігом підакцизної продукції, веденням реєстрів імпортерів, експортерів, оптових та роздрібних торговців, місць зберігання алкогольних напоїв та тютюнових виробів, застосуванням фінансових санкцій до суб'єктів господарювання за порушення законодавства про виробництво і обіг

підакцизної продукції, здійснення заходів по вилученню та знищенню або передачі на промислову переробку алкогольних напоїв, знищенню тютюнових виробів, що були незаконно вироблені чи знаходилися у незаконному обігу тощо.

Отже, підбиваючи підсумки вище сказаного, можемо зробити висновки, що державний фінансовий контроль оподаткування діяльності суб'єктів господарювання та домогосподарств забезпечує стабільність ринкової економіки на мікрорівні, а відтак суттєво впливає на макроекономічну рівновагу, фінансову безпеку, створення рівноправних умов для чесної конкуренції та добровільної сплати податкових платежів.

Державний фінансовий контроль оподаткування діяльності суб'єктів господарювання та домогосподарств покликаний забезпечити дотримання правил щодо створення цих суб'єктів, проведення ними обов'язкових реєстраційних дій та достовірного висвітлення усіх фінансових операцій, відповідно до встановлених законодавством обмежуючих параметрів, законність джерел одержання доходів та правильність їх відображення в обліку та звітності, дотримання державних соціальних гарантій та нормативів витрат, пов'язаних із забезпеченням екологічної безпеки та безпеки праці, повноту і своєчасність сплати податків та інших обов'язкових платежів, використання за призначенням одержаних державних коштів тощо.

Таким чином, можна констатувати, що податковий контроль (нагляд) є найважливішою складовою державного фінансового контролю і від його ефективності залежить своєчасність та повнота податкових надходжень на усіх етапах бюджетного процесу, а, отже, стабільність національної економіки в цілому.

Література:

1. Литвинчук І.В. Податковий контроль: напрями удосконалення / І.В. Литвинчук, Н.М. Бурківська // Вісник ЖДТУ. – 2009. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ztu.edu.ua/ua/science/publishing/visnik/>
2. Чередніченко А.П. Податковий контроль в умовах трансформаційної економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н.: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». – Одеса, 2005. – 20 с.
3. Французов Д.В. Организация налогового контроля в системе государственного регулирования :автореф. дис. на соискание учен. степениканд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Д.В. Французов. – М., 2008. – 23 с.

Марчук В. Ю.
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
Алтинцев О. С., Беззуб Р. Ю.
студенти
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ КЛІЄНТІВ ДО НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

Головна мета пенсійної системи – забезпечити одержання доходу громадянам після виходу на пенсію. Це включає запобігання бідності, стабілізацію споживання та страхування від ризиків протягом трудової діяльності та в похилому віці. Після виходу на пенсію важливо одержувати дохід з різних джерел: із системи державного пенсійного страхування, що фінансується з поточних доходів (солідарна система – 1-й рівень), з обов’язкової накопичувальної пенсійної системи з визначеними внесками (2-й рівень) та/або з добровільної накопичувальної системи недержавного пенсійного забезпечення з визначеними внесками (3-й рівень) [3]. Нормативно-правові основи вищезазначеного викладено в Законі України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [1].

Основним джерелом пенсійного доходу для 11,3 млн пенсіонерів (з яких 63% становлять жінки) є державна солідарна пенсійна система, адміністрування якої здійснює Пенсійний фонд України. Станом на 1 січня 2020 року середньомісячна пенсія з 1-го рівня дорівнювала 3083 грн. Чи достатньо цієї суми для забезпечення гідного рівня життя після виходу на пенсію, якщо врахувати, що середня заробітна плата станом на січень 2020 рік становила 10727 грн [4]?

Пенсійний дохід в Україні здебільшого залежить від фінансової стабільності солідарної системи. Але, оскільки прогнозується, що коефіцієнт заміщення в солідарній пенсійній системі 1-го рівня після 2030 року зменшуватиметься (через демографічну ситуацію та тенденції на ринку праці) [3], важливо звертати увагу на збільшення питомої ваги частини пенсійного доходу з додаткових систем добровільного чи обов’язкового накопичувального пенсійного забезпечення. Тому актуальним постає питання діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні та перспективи участі у них населення різних вікових категорій.

Враховуючи те, що сучасний рівень пенсій часто є нижчим за прожитковий мінімум, важливим є накопичення додаткової пенсії впродовж життя, що особливо актуально для вікової категорії громадян, яким до пенсії залишилось 30-35 років. Цією фінансовою

установою, яка і створена для накопичення пенсійних внесків, є недержавний пенсійний фонд.

З законодавчої точки зору, недержавний пенсійний фонд – юридична особа, створена відповідно до Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» [1], яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному законами України порядку.

Наразі недержавне пенсійне забезпечення є добровільним. Це і є однією із причин того, що система недержавного пенсійного забезпечення у 2019 році налічувала 855 300 учасників, що становить лише 5% ринку праці в Україні [3].

Чому така незначна кількість працюючих громадян бажають потурбуватися про своє фінансове майбутнє на пенсії? Звісно, не останню роль відіграє фінансова неграмотність населення, негативний досвід у вкладенні коштів у сумнівні схеми, неспроможність населення заощаджувати та багато іншого. Це класичний підхід до проблем сучасної пенсійної системи та перспектив її реформування. І це є об'єктом наукових дискусій в даній сфері.

Ми ж спробуємо розглянути існуючий стан пенсійної системи з іншої точки зору – з точки зору поведінкової економіки, і запропонуємо на основі цього альтернативний спосіб залучення населення до НПФ.

Поведінкова економіка (англ. behavioral economics) – це напрямок економічної теорії, який займається дослідженням впливу психологічних факторів на рішення людей у різноманітних економічних ситуаціях [7].

Отож, з психологічної точки зору, потенційним учасникам НПФ важко віддавати певну суму сьогодні, навіть якщо примножений результат буде через десятки років. Це описує теорія перспектив (напрямок поведінкової економіки), авторами якої є Д. Канемана та А. Тверські, які ще в 1979 році в своїй статті «Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk» [6] описали даний феномен. А в 2002 році Даніель Канеман отримав Нобелівську премію з економіки за застосування психологічної методик в економічній науці.

Якщо бути конкретнішими, то у випадку із НПФ, мова йде про неприйняття ризику (напрямок теорії перспектив), згідно з якою споживач більш чутливий до можливого зниження добробуту (тобто сьогодні віддати частину свого доходу до НПФ), ніж до його можливого збільшення (в майбутньому отримати додаткове джерело пенсійних виплат).

Ще один Нобелівський лауреат (2018 року) Річард Талер в своїх дослідженнях звертає увагу на схильність людини по-різному

відноситись до грошей, які надійшли з різних джерел [5]. Так, наприклад, до отриманих в подарунок 5000 гривень і до зароблених 5000 гривень людина відноситься по-різному. Всі проведені експерименти, в основі яких лежить вищезазначене, доводять, що подаровані 5000 гривень ми витрачаємо швидше за все на щось не дуже нам потрібне і морально ми легше їх відпускаємо, ніж зароблену таку ж саму суму. Хоча, з іншої сторони – 5000 гривень – це завжди 5000 гривень. Це лежить в основі ментального рахівництва.

З точки зору ментального рахівництва розглянемо і альтернативну можливість поповнювати свій пенсійний рахунок в НПФ, наприклад, через кешбек, як суму, «на яку ми не розраховували», а тому її легше відпустити.

Загалом, кешбек – це повернення частини коштів (грошей), витрачених на придбання, оплату товарів або послуг. Принцип роботи простий – коли ви робите покупку за допомогою карти, магазин платить комісію банку, банк бере свій відсоток, і віддає відсоток вам назад [2].

Фактично, сервіс кешбеку – програма лояльності, яка стимулює клієнта здійснювати покупки за допомогою пластикової карти.

Сьогодні кешбек переважно використовується у банківських та небанківських програмах персональної фінансової лояльності, а також у інтернет-торгівлі (у цьому випадку виплатами кешбека займаються компанії-посередники, які скеровують покупців на сайти продавців і діляться частиною своєї комісійної винагороди з покупцями). В Україні кешбек сплачують такі банки: ПроКредит Банк, Альфа Банк, ОTR Банк, monobank та інші.

Зазвичай кешбек непомітно витрачається на повсякденні витрати – кава, проїзд у метро, поповнення мобільного телефону. Але, можна розглянути кешбек і як накопичувальний інструмент – а саме щомісячний внесок до недержавного пенсійного фонду.

Про потенціал запропонованого варіанту говорять результати проведеного опитування у межах групи респондентів кількістю 30 осіб (студенти віком 20 років). Отож, середнє число отриманого кешбеку щомісячно – 150 грн. Якщо клієнт буде відкладати кошти у розмірі 150 грн щомісячно, протягом 40 років (саме стільки залишилось переважній більшості опитуваних до досягнення пенсійного віку – 60 років), то через дану схему кожен зможе накопичити 72 тис. грн ($150 \times 12 \times 40 = 72\,000$ грн) Також, треба зважати, що опитувані є студентами і у майбутньому їх доходи та витрати збільшаться. Отже, 72 000 грн – мінімальна сума, яку зможе отримати клієнт, якщо не збільшить свої доходи.

Наша ідея полягає у задоволенні попиту НПФ клієнтами та в заохоченні клієнтів банку накопичувати кошти. Як варіант, НПФ може заключити договір з банком або банк може відкрити свій НПФ, на який

буде нараховуватись кешбек клієнта. Таким чином люди без додаткового фінансового навантаження накопичують додаткову пенсію, а НПФ постійно отримує кошти, які може інвестувати і отримувати дохід. Основними перевагами для клієнта є:

- зручність – автоматичність нарахування коштів;
- безкоштовність – кешбек – повернені кошти, які клієнт вже витратив.

Для НПФ головними перевагами є збільшення клієнтів та потенційно велика сума вкладень.

Отже, перерахування кешбеку на рахунок НПФ може стати простим та зручним способом накопичення недержавної пенсії для клієнтів та одним із шляхів збільшення ресурсів для НПФ.

Література:

1. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV // Верховна Рада України: сайт. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
2. Що таке кешбек? // Grivasi.com: сайт. – Режим доступу: https://grivasi.com/ua/info/what_is_cashback/
3. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації, липень 2019 року. Електронний ресурс: http://www.fstua.info/wpcontent/uploads/2019/07/Voluntary_Private_Pensions_in_Ukraine-Assessment_jul2019_ua.pdf
4. Середня заробітна плата в Україні: сайт. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/>
5. Александр Невеев, Ментальная бухгалтерия: сайт. – Режим доступу: <http://www.neveev.ru/articles/mental%20accounting/>
6. Бернштейн Пітер. Фундаментальні ідеї фінансового світу. Еволюція = Capital Ideas Evolving. – М.: «Альпіна Паблішер», 2009. – 256 с.
7. Douglas Bernheim, B. and Antonio Rangel. «behavioural public economics». The New Palgrave Dictionary of Economics. Second Edition. Eds. Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume. Palgrave Macmillan, 2008. The New Palgrave Dictionary of Economics Online. Palgrave Macmillan. 07 February 2016.

Потапенко М. М.
аспірант кафедри фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Інтеграція фінансового середовища є однією з важливих якостей сучасної світової економічної системи. Довготривалий період активного розвитку міжнародних фінансових ринків, збільшення потенціалу транснаціональних банків та корпорацій із наступним настанням світової фінансової кризи з негативними наслідками для всієї економіки та соціально-економічних систем змушує по сучасному оцінювати взаємозалежність країн, а також здатність до адаптації глобальної економіки та конкурентоспроможність. Сучасне розуміння сутності світових фінансів це міжнародні валютно-фінансові відносини, що потребує інтегрований підхід, а за основу є аналіз взаємодії елементів світової фінансової архітектури. Глобалізація фінансового середовища є головною рисою сучасної світової економічної системи. Фінансова політика та фінансова система є індикатором національної економіки, вагомим інструментом збільшення економічного зростання та добробуту населення.

Функція фінансової політики держави полягає в забезпеченні потреб населення, включаючи основні життєві потреби. Державні органи управління всіх рівнів відповідають за виконання цієї основної функції. Сучасна фінансова політика має глобальний характер. Взаємозалежність фінансових ринків та посередників здійснюється через міжнародну комунікаційну мережу, що робить можливим здійснювати перекази платежів та торгівлю цінними паперами. Структура фінансової політики динамічна, тобто не може розглядатись в статистичному вигляді, у процесі економічного розвитку вона може змінюватися. У зарубіжних країнах державна фінансова політика може включати такі ланки як: державний бюджет; територіальні фінанси; державний кредит та кредити місцевих органів влади; спеціальні фонди; фінанси суб'єктів господарювання.

Кожна з цих ланок певним чином має вплив на процес відтворення та функції. Фінанси підприємств обслуговують матеріальне виробництво, беруть участь у створенні валового внутрішнього продукту. За допомогою державного бюджету мобілізуються ресурси в основний фонд держави де відбувається перерозподіл між галузями економіки, регіонами та соціальними групами населення. Структура фінансової політики держави залежить від державного устрою. В унітарних державах це виявляється через державний та місцеві бюджети.

У федеративних державах – державний, федеральний або бюджет центрального уряду. Кожна країна має індивідуальну та властиву тільки їй бюджетну систему. Для зарубіжних країн характерна багаторівнева система бюджетів. Наприклад у Великій Британії функціонує трирівнева система: центральний бюджет, бюджети графств і бюджети округів. У Швеції: бюджет центрального уряду, бюджети ленів та комун. Така система сформована також у Норвегії та Фінляндії, Польщі. У США та Франції функціонує чотирьох рівнева система [1].

Місцеві бюджети в унітарних державах своїми доходами та видатками не входять до державного бюджету, у федеративних – до бюджетів членів федерації. Територіальні фінанси це ланка фінансової системи, тобто фінанси членів федерації у федеративних державах і фінанси місцевих бюджетів, підприємств, які належать членам федерації і муніципалітетам. Також, територіальні фінанси можна охарактеризувати як сукупність коштів, використовуваних на економічний і соціальний розвиток територій.

Регіональні бюджети є основною складовою територіальних фінансів, бюджетно-податкової системи, яка передбачає об'єднання місцевих бюджетів, податків, зборів, пільг, механізм особливих відносин центрального та регіонального бюджетів, податків. Регіональна бюджетно-податкова система функціонує за закріпленням певного порядку бюджетно-податкових потоків у залежності від територіальної організації суспільства; зосередження та використання в загально регіональних цілях коштів, отримані на цій території і які надійшли в регіональні бюджети; реалізація регіональними органами влади й управління своїх повноважень в умовах фінансової самостійності; формування інфраструктури території; стимулювання визначених регіональних пріоритетів розвитку.

Зарубіжна економічна інтеграція відбувається як фінансова глобалізація, розвиток і зміцнення міжнародних фінансових відносин. Такий процес глобалізації виділяє значні компоненти, як зростаюча інтеграція фінансових ринків та збільшення фінансових потоків між країнами, уніфікація умов діяльності на світовому ринку в напрямку створення єдиного простору для виробництва і торгівлі, збільшення кількості господарюючих суб'єктів, формування та зміцнення транснаціональних систем регулювання господарських процесів. Наслідками глобалізації є прискорення економічного зростання, збільшення виробництва, зменшення безробіття за рахунок створення транснаціональних компаній та вільних економічних зон [2].

Значна частина бюджетних програм розвинутих країн спрямована на забезпечення належного надання якісного суспільних благ і послуг у сфері базової освіти, охорони здоров'я, соціального захисту вразливих верств населення, що спрямовано на розвиток людського капіталу в

умовах посилення його ролі в забезпеченні економічного зростання. Також, визначено, що одним з пріоритетних напрямів використання бюджетних коштів є розвиток інфраструктури, що також належить до продуктивних видатків бюджету. За умов економічної нестабільності, вагомим значення набувають питання розвитку моделі соціального захисту населення, пошуку оптимальних форм взаємодії бюджетної та страхової складової, ролі держави у регулюванні недержавних пенсійних фондів, механізмів гарантування суспільного добробуту в майбутньому [3].

В сучасних умовах у розвинутих країнах здійснюється подальший розвиток системи державного фінансового регулювання відповідно до процесів глобалізації та особливостей національних економік. На кожному етапі розвитку економіки існує необхідність обґрунтування та запровадження відповідних важелів фінансового механізму. Динамічний економічний розвиток потребує синтезу та координації інструментів бюджетно-податкового та грошово-кредитного регулювання з метою забезпечення макроекономічної стабільності.

Література:

1. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
2. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації / В.Р. Сіденко, М.І. Скрипниченко, В.С. Пономаренко, І.Я. Чугунов та ін.; за ред. В.Р. Сіденка. К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
3. Chugunov I., Kachula S. State financial policy as a component of socioeconomic development of society. The potential of modern science. volume 2. Sciemcee Publishing.London, United Kingdom. 2019. Pp. 29-44.

Решетнікова Я. В.

*студентка економічного факультету
ДВНЗ «Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури»*

Бойко Т. Ю.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та маркетингу
ДВНЗ «Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури»
м. Дніпро, Україна*

СТРУКТУРА ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Місцеві бюджети відіграють важливу роль в структурі бюджетної системи України, яка зростає в умовах реформи децентралізації влади. Ефективність функціонування складових бюджетної системи забезпечується їх міжбюджетними зв'язками, раціональним розподілом коштів між різними рівнями бюджетних взаємовідносин та розширенням повноважень державних органів на міському рівні. Обґрунтована структура видатків місцевих бюджетів є рушійною силою для економічного розвитку економіки окремих регіонів та України в цілому. Це пов'язано з тим, що саме доцільність, напрями та обсяги витрачених місцевих видатків впливають на рівень матеріальних та духовних потреб населення, його соціально – культурний розвиток.

В умовах децентралізації влади органам місцевого самоврядування надано право спрямовувати видатки на вирішення власних потреб, а їх розмір і цільовий напрям вже визначають місцеві бюджети відповідних громад. При формуванні річного бюджету певні територіальні громади можуть формувати як поточний бюджет так і бюджет розвитку [1, с. 752].

Видатки поточного бюджету спрямовуються на потреби щодо утримання житлово-комунального господарства, а саме, фінансування витрат на поточні ремонти житлового будівничого фонду, освітлення, водопостачання, каналізацію, та інші витрати, які необхідні для забезпечення нормального благоустрою населених пунктів громади. Крім за рахунок поточного бюджету утримуються бюджетні установи і організації, які забезпечують виконання державних функцій на місцевому рівні, а саме органи місцевого самоврядування, заклади освіти та охорони здоров'я, окремі заклади надання комунальних послуг населенню.

Видатки розвитку ж передбачають фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, субвенції, кошти на соціально – економічний розвиток міста та погашення боргу органів місцевого самоврядування. Видатки бюджету розвитку забезпечують реалізацію певних соціально-економічних програм. Ці програми дозволяють залучати додаткові

інвестиції в регіон, сприяють підвищенню рівня життя населення України.

Склад та структура видатків місцевих бюджетів залежить від особливостей соціально-економічного розвитку певного регіону до якого відноситься відповідна громада. Видатки місцевих бюджетів носять цільовий характер за класифікацією, яка визначена в законодавчій базі України. Бюджетний Кодекс України затверджує економічну, функціональну, програмну та відомчу класифікацію видатків як державного, так і місцевого бюджету.

Відомча класифікація видатків передбачає розподіл коштів між рівнями бюджетної системи в розрізі головних розпорядників та одержувачів бюджетних коштів. Державна казначейська служба веде єдиний реєстр головних розпорядників, які повинні на початку кожного бюджетного періоду (року) визначати мережу розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів. Така класифікація видатків місцевих бюджетів визначається відповідно до рішення про місцевий бюджет.

Функціональна класифікація місцевих видатків передбачає їх групування за напрями використання бюджетних коштів на виконання основних функцій держави на міському рівні. За цією класифікацією до складу витрат місцевого бюджету відносяться видатки на [2]:

- загальнодержавні функції;
- оборона та громадський порядок, безпека та судова влада;
- економічна діяльність;
- охорона навколишнього природного середовища;
- житлово-комунальне господарство;
- охорона здоров'я;
- духовний та фізичний розвиток;
- освіта та соціальний захист на соціальне забезпечення.

Крім того, видатки місцевих бюджетів поділяють на:

- видатки, що пов'язані з виконанням власних повноважень місцевого самоврядування;
- видатки, що пов'язані з реалізацією делегованих законом повноважень органів державної виконавчої влади.

Держава здійснює додаткове фінансування місцевих бюджетів в формі міжбюджетних трансфертів: освітньої субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів, медичної субвенції, субвенції на забезпечення медичних заходів окремих державних програм. Це пов'язано з тим, що в рамках децентралізації на фінансування до місцевих бюджетів передано з державного бюджету понад 360 закладів (установ, організацій) соціально-культурної сфери, повний перелік яких наведено у Законі України «Про Державний бюджет на 2015 рік». До таких закладів віднесено [3, с. 75]:

– заклади, установи та організації освіти (державні центри естетичного виховання, державні професійно-технічний навчальні заклади, професійні училища, ліцеї, навчально-курсові комбінати професійно-технічної освіти, державні будинки художньої та технічної творчості тощо);

– заклади, установи та організації охорони здоров'я (медичні заклади Укрзалізниці, спеціалізовані медико-санітарні частини МОЗ);

– заклади, установи та організації культури (державна науково-технічна бібліотека, державні академічні оркестри, музеї тощо);

– заклади, установи та організації фізичної культури і спорту (зклади обласних організацій фізкультурно-спортивних товариств);

– оплата послуг з підготовки робітничих кадрів;

– заходи з позашкільної роботи з дітьми.

У відповідності до програми реформування бюджетної системи України з кожним роком поширюється коло власних повноважень органів місцевого самоврядування, але фінансове забезпечення виконання цих повноважень недостатнє на теперішній час. Тому темпи зростання економічного розвитку регіонів, а як наслідок рівня життя населення поки що майже непомітні.

В останні роки, в Україні, процес формування місцевих бюджетів та раціонального розподілу ресурсів ґрунтується на програмно-цільовому методі. За цим методом видатки місцевих бюджетів плануються у відповідності до затверджених програм регіонального розвитку, кожна з яких має власний бюджетний код у відповідності до програмної класифікації видатків. Крім того видатки кожної програми групуються в розрізі економічної класифікації, яка передбачає їх розподіл на дві великі групи: поточні і капітальні. Кожна з цих груп має певний перелік економічних видатків. Так поточні видатки включають витрати на оплату праці, соціальні нарахування, витрати на оплату енергоносіїв, на забезпечення медичними, господарськими матеріалами та продуктами харчування, отримання інших поточних послуг, що забезпечує реалізацію програми. Капітальні ж видатки представляють собою сукупність капітальних інвестицій в рамках реалізації затвердженої програми.

Видатки місцевих бюджетів на кожному рівні формуються у відповідності до наявних коштів у доходній його частині. Тобто, повинна бути чітка збалансованість бюджетів усіх рівнів, адже це є необхідною умовою бюджетної політики. На сьогоднішній день головною проблемою залишаються тіньові схеми роботи бізнесу. Підприємці намагаються якомога більше зберегти власних доходів та менше платити податків. Відповідно, наповнення місцевого бюджету відбувається в таких обсягах, що кошти, які потім виділяються на реалізацію соціально-економічних програм громади не складають

якихось значних сум. Від цього і створюється проблема недостатньої соціальної захищеності населення, економічної підтримки підприємництва, модернізації житлово-комунального господарства. Завершення реформи децентралізації надає сподівань про підвищення ефективності управління місцевими фінансами та стимулювання підприємництва до прозорої форми ведення бізнесу і сплати податків, що в свою чергу забезпечить підвищення рівня життя населення України.

Література:

1. Конєва І.І. Формування та використання місцевих бюджетів України в умовах децентралізації. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 751-757.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Лободіна Зоряна. Трансформація видатків місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації. *Світ фінансів*. 2015. Вип. 1. С. 69-82.

Савіна М. Ю.

студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: Кміть В. М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівського національного університету імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Дана тема дуже актуальна, тому що державний нагляд страхової діяльності в Україні є не повною мірою ефективним і не сприяє подальшому прогресивному розвитку страхового ринку. Цьому питанню не надається належного значення через низку чинників: уповільнені темпи розвитку, внаслідок недовіри населення до страхової системи України, нестабільність фінансового ринку, неврахування важливості сфери страхування для всієї економіки, недостатній рівень знань та досвіду.

Проблематику здійснення державного контролю страхової діяльності в Україні досліджували у своїх роботах такі вітчизняні вчені, серед яких Волкова В. В., Крупка Я. Д., Сподарева О. Г., Федорова Н. О. та інші. Однак, попри наявність досить ґрунтовних та змістовних праць, що розкривають певні аспекти досліджуваної проблематики, не вирішеним залишається питання актуальності поточного державного регулювання страхового ринку України, адже в умовах розвитку страхової сфери та

глобалізаційних процесів державний контроль потребує постійних коректувань.

Метою даного дослідження є висвітлення особливостей вітчизняного механізму державного контролю страхової діяльності та обґрунтування необхідності його вдосконалення для ефективнішого розвитку страхової діяльності в Україні.

Так як страховий ринок займає одну з найбільших часток серед небанківських фінансових інститутів і є основним механізмом захисту майнових інтересів суспільства варто звернути увагу на вдосконалення державного регулювання даної сфери, особливо зараз, коли з'являються нові види страхування та збільшується кількість страховиків. При цьому важливо враховувати зарубіжний досвід в сфері страхування, зокрема ЄС, так як необхідно узгодити вітчизняне законодавство у сфері регулювання страхової діяльності з вимогами ЄС [2, с. 241; 5, с. 111].

Основним регламентуючим документом у сфері страхування є Закон України «Про страхування» [3]. Відповідно до ч. 1 ст. 35 Закону України «Про страхування» державний нагляд за страховою діяльністю здійснюється з метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників [2, с. 241].

Систему державного регулювання страхового ринку України подаємо схематично на рис. 1.

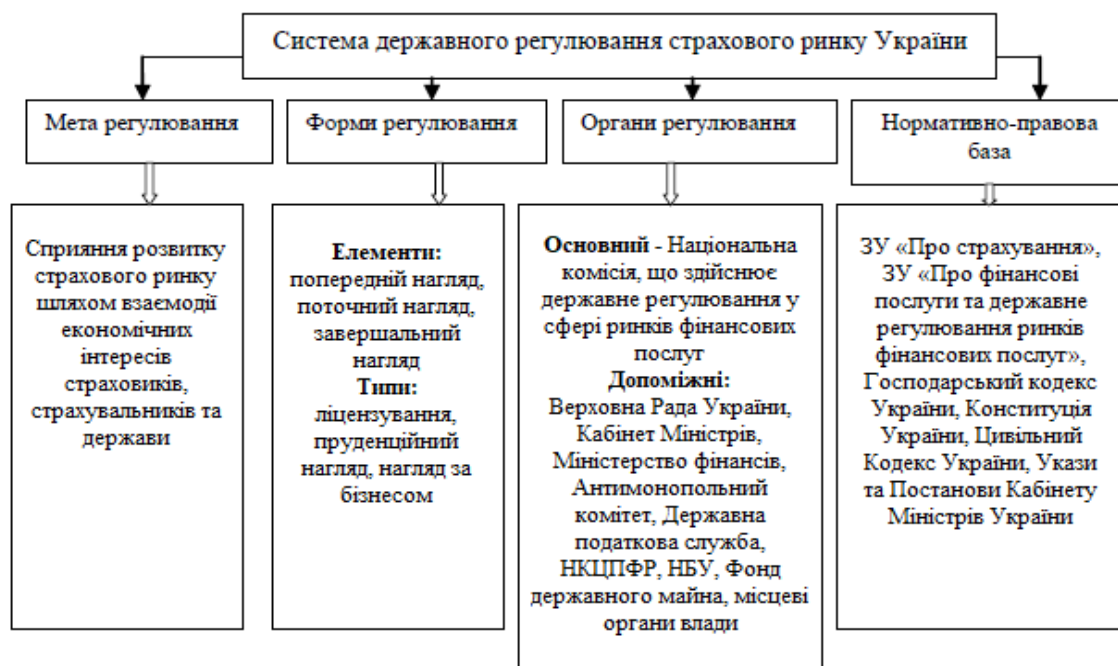
Згідно наведеної схеми, у страховому нагляді можна умовно виділити три елементи: попередній нагляд; поточний нагляд; завершальний нагляд.

Попередній нагляд являє собою процедуру видачі страховику відповідної ліцензії, тобто допуску страховика на ринок. Поточний нагляд передбачає перевірку поточної діяльності страховика, зокрема, включає такі основні елементи, як перевірку платоспроможності страховика, його інвестиційної діяльності, корпоративного управління страховика тощо. Завершальний контроль направлений на те, щоб контролювати страховика після відкликання ліцензії або початку процедури ліквідації з метою законного розподілу активів між страхувальниками, акціонерами й іншими кредиторами [2, с. 241].

На сьогодні існують такі типи нагляду за діяльністю страхових компаній в Україні та світі, а саме: ліцензування, пруденційний нагляд (*prudential supervision*) та нагляд за бізнесом (*conduct of business supervision*). Умовно ліцензування можна віднести до категорії «попереднього» нагляду, адже він відбувається на тому етапі, коли страхова компанія ще не почала функціонувати [2, с. 242].

Як уже зазначалось, страхову діяльність в Україні регулюють ряд нормативно-правових актів, серед яких ключовим є Закон України «Про

страхування» [3]. Усі закони та підзаконні акти містять основні поняття про страхування та пояснюють порядок здійснення страхових операцій, вимоги до сторін договору страхування та основні аспекти державного нагляду. Незважаючи на це, роботу по удосконаленню чинного законодавства не можна вважати завершеною, беручи до уваги той факт, що прогалини в законодавстві стимулюють розвиток страхового шахрайства в Україні. Також на сьогодні немає чітко розмежованого покарання за протиправні дії у сфері страхування.

Рис. 1. Механізми системи державного регулювання страхового ринку України

Джерело: сформовано автором на основі [2, с. 241-242; 4, с. 78]

В Україні спостерігаються перші кроки щодо створення єдиної бази недобросовісних страхувальників і шахраїв у сфері страхування серед українських страхових організацій. Ця практика вже десятки років використовується в європейських країнах, США та Канаді, впровадження якої дає змогу страховикам уникати зайвих збитків і покращувати свою фінансову надійність [2, с. 243].

На нашу думку, український страховий ринок – один із найперспективніших з точки зору потенціалу розвитку. Проте страхуванням в Україні охоплено менш як 10-15% страхового поля, тоді як у країнах Західної Європи – понад 94% [1, с. 137].

Причинами уповільненого розвитку страхової діяльності є:

- прогалини у вітчизняному законодавстві;
- відсутність чітко окреслених покарань за протиправні дії у сфері страхування;

- недосконалість державного контролю за страховим ринком України;
- недовіра населення до страхових організацій;
- неврахування зарубіжного досвіду у сфері страхування.

В умовах євроінтеграції методи державного регулювання страхової діяльності повинні полягати в наступному:

- прийнятті нових та внесенні змін до діючих законів та інших нормативних актів у сфері страхування;
- наданні державних гарантій соціального захисту окремих верств населення;
- визначенні кваліфікаційних вимог до керівників та працівників страхової компанії, а також посередників та інших учасників страхового ринку;
- забезпеченні виконання своїх зобов'язань всіма сторонами договору страхування;
- контролі за сплатою податків та зборів учасниками страхового ринку;
- створенні цільових резервів, які будуть компенсувати нездатність окремих страховиків при виконанні їх зобов'язань, зокрема по договорах довгострокового страхування життя;
- накладанні штрафів на учасників страхового ринку, які не виконують або виконують не повною мірою визначені вимоги [1, с. 141].

Підсумовуючи вище наведене, можна стверджувати, що ситуація на страховому ринку є досить складною, внаслідок наявності великої кількості проблем, без вирішення яких неможливо очікувати покращення ситуації, проте ефективний державний контроль здатний випередити розвиток несприятливих подій, а запропоновані заходи регулювання страхової діяльності сприятимуть удосконаленню державного нагляду та сприятимуть інтеграції в світове співтовариство.

Література:

1. Волкова В. В. Методичні аспекти державного регулювання страхового ринку України // Економіка і організація управління. – 2016. – № 4 (24). – С. 136-142.
2. Крупка Я. Д. Нові аспекти контролю та регулювання діяльності страхових компаній // Проблеми економіки. – 2019. – № 3 (41). – С. 240-245.
3. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Сподарева О. Г. Розвиток системи державного регулювання страхового ринку України // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – 2010. – С. 76-80. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18796/1/17-76-80.pdf>.
5. Федорова Н. О. Зарубіжний досвід державного регулювання страхової діяльності // Держава та регіони. – 2017. – № 3 (59). – С. 111-118.

Чернега В.В.
*аспірант кафедри фінансів
Київського національного торговельно-
економічного університету
м. Київ, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Фінансове забезпечення закладів вищої освіти було і залишається актуальним питанням сучасності. На даному етапі залишається особливо важливим розвиток системи освіти, необхідність створення механізму раціонального і ефективного використання коштів державного бюджету. Основне завдання полягає в забезпеченні належного фінансування шляхом оптимізації бюджетних та розширення додаткових джерел фінансового забезпечення закладів вищої освіти.

Питанням фінансового забезпечення закладів вищої освіти, бюджетного регулювання присвячені праці вітчизняних вчених: Т. Боголіб, О. Василик, І. Запатріна, Д. Полозенко, М. Крупка, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніна, І. Лютий, Г. П'ятаченко, В. Федосов, І. Чугунов та ін. Серед наукових досліджень зарубіжних вчених в сфері фінансового забезпечення освіти, розвитку суспільних фінансів слід відзначити праці А. Вагнера, П. Кругмана, Дж. Мілля, Д. Рікардо, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, В. Танзі.

Дане питання ще більше актуалізується в умовах нинішньої економічної ситуації, яка збіглася із накопиченням проблем реформування змісту вищої освіти та негативними демографічними тенденціями.

У сучасному суспільстві вища освіта стає одним із визначальних чинників динамічного соціально-економічного розвитку країни. Досвід зарубіжних країн показує, що сьогодні найуспішнішими є ті держави, що забезпечують високу рентабельність інвестицій в освіту, залучаючи як державні, так і приватні кошти. Для забезпечення високої якості освіти необхідна наявність ефективного організаційно-економічного механізму управління вищою освітою [1].

В умовах розвитку державного управління можна спостерігати трансформацію адміністративного жорсткого контролю в гнучке управління автономними навчальними закладами, де регулювання їх діяльності здійснюється за допомогою різних організаційно-економічних методів та фінансових інструментів. Система вищої освіти України перебуває у процесі постійного вдосконалення, що зумовлено трансформаційними змінами в суспільстві. Нових підходів потребує вся система управління вищою освітою, у тому числі і діюча практика її фінансування. Основним інструментом державного регулювання фінансових відносин у сфері вищої країни виступає державний бюджет. За його

допомогою держава, забезпечуючи перерозподіл валового внутрішнього продукту, змінює структуру суспільного виробництва, впливає на результати діяльності та здійснює соціальні реформи.

У статті 53 Конституції України зазначено, що держава забезпечує доступність і безкоштовність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти у державних і комунальних навчальних закладах. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [2].

Вища освіта в Україні фінансується з урахуванням суспільних та індивідуальних потреб. Суспільні потреби забезпечуються через державне замовлення, шляхом виділення відповідних державних асигнувань. Фінансування державних закладів освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей економіки, підприємств, організацій, та додаткових джерел. Індивідуальні потреби забезпечуються за рахунок платного навчання з використанням різноманітних джерел.

Тенденції розвитку суспільства свідчать про накопичення численних викликів, як системі вищої освіти країни, так і з боку самої освіти, безпеці держави, пов'язаних з рухом фінансових ресурсів на всіх етапах діяльності державних закладів вищої освіти, та потребують впровадження комплексної програми заходів у сфері удосконалення фінансового забезпечення вітчизняної системи вищої освіти.

Джерела залучення фінансових ресурсів у заклади вищої освіти наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Джерела фінансування закладів вищої освіти

Джерело	Складові
1	2
<p>Державне фінансування</p>	<ul style="list-style-type: none"> - прямого фінансування на основі кошторисів або нормативів; - додаткових асигнувань за окремими категоріальними програмами, заходами тощо (наприклад програма підтримки кращих студентів); - дотацій або субвенцій для вирівнювання диспропорцій між регіонами; - фінансування певних програм (кредитування навчання, ваучерна освіта, харчування малозабезпечених дітей); - виділення матеріальних ресурсів, надання пільг; - за формулою, яка враховує певні кількісні та якісні показники діяльності навчального закладу; - за конкурсом.

1	2
Власні надходження	<ul style="list-style-type: none"> - кошти одержані на навчання, підготовку підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів відповідно до укладених договорів; - плата за надання додаткових освітніх послуг; - кошти одержані за науково-дослідні роботи та інші роботи, виконані закладом освіти на замовлення підприємств, установ, організацій та громадян; - доходи від реалізації продукції навчально-виробничих підприємств, діляниць і господарств від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання; - кредити і позички банків, дивіденди від цінних паперів та доходи від розміщення на депозитних вкладах тимчасово вільних коштів; - добровільні грошові внески, матеріальні цінності одержані від підприємств, установ, організацій, громадян.

Значення фінансування закладів вищої освіти для країни важко переоцінити. Фінансування освіти – це капіталовкладення з боку держави в майбутнє нації в умовах економічної кризи, фінансування освіти і науки в повному обсязі здається складним. Незважаючи на це проблема визначення обсягів фінансування залишається актуальною, оскільки нормативний метод фінансування освіти створює передумови для раціонального використання коштів державного бюджету і забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні вимог освітнього стандарту.

В Україні переважає державне фінансування вищої освіти, що в основному здійснюється за рахунок бюджетних коштів. Суттєву роль у фінансовому забезпеченні вищих навчальних закладів відіграють асигнування з державного бюджету. Проте сьогодні багато освітньої організації, надають платні освітні послуги населенню, підприємствам. Недержавне фінансування вищої освіти надає можливість закладам вищої освіти забезпечувати матеріальну базу в обсязі, необхідному для його підтримки та розвитку [3].

Активні процеси інтеграції країни у глобальний освітній простір зумовили необхідність адаптації вітчизняних державних закладів вищої освіти до вимог світового ринку освітніх послуг, що потребує окреслення необхідних інституційних змін у країні, визначення нових підходів до фінансового забезпечення вищої освіти, впровадження ефективних інструментів використання традиційних та залучення альтернативних джерел фінансових ресурсів, пошуку дієвих методів

оптимізації витрат державними закладами вищої освіти. Фінансове забезпечення, відображаючи сукупність економічних відносин, що виникають між учасниками ринку освітніх послуг, та взаємозв'язків, з приводу формування, нагромадження та використання фінансових ресурсів державними закладами вищої освіти, сприяє економічному зростанню, суспільному розвитку, захисту національних інтересів, дотриманню критеріїв національної безпеки [4].

Розвиток недержавних форм фінансування відбувається поступово. Крім того, застосування окремих джерел є досить обмеженим. Для активізації використання недержавних форм фінансування необхідно розробити механізм звільнення частини прибутку, спрямованих на фінансування освітніх програм від оподаткування. Система освіти України потребує подальшого вдосконалення та реформування. Реального поліпшення її стану можна досягти лише на засадах комплексного підходу до вирішення проблем фінансового, соціального характеру, це питання залишається пріоритетним, кошти державного бюджету залишаються основним джерелом фінансування вищої освіти в країні.

На сучасній стадії суспільно-економічних перетворень важливим є поглиблений аналіз фінансового забезпечення державних закладів вищої освіти України задля встановлення пріоритетів та визначення напрямів його подальшого розвитку. Перегляд діючих та впровадження нових інструментів удосконалення фінансового забезпечення державних закладів вищої освіти сприятимуть піднесенню національної економіки.

Література:

1. Касич А. О. Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу // Ефективна економіка. 2013. № 12 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Красільник О. В. Особливості фінансування вищої освіти в Україні // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2014. № 2. С. 58-64.
4. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.

СЕКЦІЯ 6. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Фоміна О. В.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку та оподаткування
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

Ромашко О. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

РИЗИКИ ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

На сьогодні, світова економіка переживає часи невизначеності, яка пов'язана з коронавірусом. Поширення коронавірусу надзвичайно серйозно вплинуло і на економіки різних країн у всьому світі.

У таких умовах господарювання зростає невизначеність та мінливість діяльності суб'єктів господарювання, а відповідно спостерігається зростання підприємницького ризику.

Бухгалтерський облік забезпечує інформацією як зовнішніх, так і внутрішніх користувачів інформацією про діяльність підприємства для прийняття різних рішень.

Як зазначають науковці Вигівська І.М., Барчак Т.П., що професійна діяльність бухгалтера здійснюється в межах норм професійної етики, однак постійно перебуває під впливом загроз щодо дотримання етичних норм. Це зумовлює існування суб'єктивних та об'єктивних професійних ризиків бухгалтера [1, с. 212].

Так, на нашу думку, у сучасних умовах спостерігається зростання ризиків професійної діяльності бухгалтерів при застосуванні Міжнародних стандартів фінансової звітності. В Україні, лише другий рік, великі підприємства при веденні обліку та складанні звітності використовують Міжнародні стандарти звітності. Застосування названих документів нетривалий період зумовлює ризики системи бухгалтерського обліку, які в умовах невизначеності зростають як у кількісному вимірі, так і якісному.

На сьогодні як Рада з МСБО оприлюднила роз'яснення з окремих питань застосування стандартів в умовах COVID-19, а особлива увага була звернута на застосування такого стандарту як МСФЗ 9 «Фінансові

інструменти». Своїм роз'ясненням Рада з МСБО надала рекомендації щодо обліку очікуваних кредитних збитків із застосуванням МСФЗ 9 з огляду на поточну невизначеність, що виникає внаслідок пандемії.

Рада з МСБО також надала роз'яснення з обліку поступок з оренди у зв'язку з пандемією під час застосування МСФЗ 16 «Оренда».

У доповнення до роз'яснень Ради з МСБО, Національний банк України також надав пояснення щодо відображення фінансових інструментів в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в умовах невизначеності, що виникла внаслідок корона вірусу.

Але названі умови невизначеності вплинули не тільки на облік вищезгаданих об'єктів обліку, але й на інші важливі показники діяльності.

Слід погодитися з Гнилицькою Л.В., яка зазначає, що вплив невизначеності має враховуватися підприємством при визнанні доходу і витрат, участі у спільній діяльності, оцінці активів та її зміни, обліку фінансових інструментів [2, с. 89].

Важливим при розгляді ризиків підприємства в системі обліку є їх оцінка.

Умовами визнання ризику в обліку є:

- висока концентрація активів за окремими статтями;
- різке збільшення або зменшення залишків на рахунках запасів, грошових коштів і дебіторської заборгованості;
- уповільнення оборотності поточних активів;
- наявність безнадійної дебіторської заборгованості;
- збиток як результат фінансової діяльності [3, с. 68].

При цьому, важливим є створення механізмів, здатних виявляти і управляти специфічними ризиками, які можуть виникати в умовах невизначеності [3, с. 68].

Запропоновані авторами [3, с. 68].

З огляду на поточну невизначеність, що виникає внаслідок пандемії «COVID-19» всі перелічені науковцями умови існують і навіть з'явилося багато інших пов'язаних з:

- падінням виробництва у країнах, які є світовими експортерами;
- під час такої кризи інвестори віддають перевагу безпечним активам;
- обвал цін на нафту, золото;
- уповільнення зростання економіки як світової, так і окремих країн;
- закриття підприємств;
- та багато інших.

Запропонований авторами [3, с. 69] механізм ранжування ризиків за ступенем впливу на діяльність підприємства та його фінансові результати у сучасних умовах господарювання є найбільш прийнятним у сучасних умовах господарювання. Розроблена авторами [3, с. 69]

таблиця оцінки впливу фінансових ризиків на діяльність підприємства охоплює основні показники діяльності підприємства, відсутність оцінки яких може призвести до банкрутства підприємства. З врахуванням складнощів роботи бухгалтера в умовах невизначеності, кожному суб'єкту господарювання, слід розробити заходи, провести комплекс робіт щодо забезпечення зменшення ризиків у системі бухгалтерського обліку, що відповідно буде мати позитивний вплив на загальний підприємницький ризик.

Умови невизначеності потребують перегляду оцінки окремих активів, зобов'язань, що потребує перегляду облікової політики підприємства.

Література:

1. Вигівська І.М., Барчак Т.П. Професійні ризики бухгалтера та їх оцінка / Вигівська І.М., Барчак Т.П. // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2018. – № 2(52). – С. 212–217.
2. Гнилицька Л.В. Інформаційне забезпечення ризиками підприємницької діяльності: обліковий аспект / Гнилицька Л.В. // Економічні інновації. – 2014. – № 57. – С. 88–100.
3. Фоміна О.В., Гончаренко О.М. Оцінка ризиків підприємства в системі обліку / Фоміна О.В., Гончаренко О.М. // Економічний часопис – XXI. – 2015. – № 3-4(2). – С. 67–70.

СЕКЦІЯ 7. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Дзюбановська Н. В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри прикладної математики

Тернопільського національного економічного університету

м. Тернопіль, Україна

ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ БАГАТОФАКТОРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ КРАЇН

При дослідженні, оцінюванні, аналізі міжнародної торгівлі на рівні конкретних країн постає проблема оптимального вибору множини ідентифікаторів, що можуть бути застосовані в моделюванні цих процесів. Проблематика в цьому контексті багатофакторного моделювання потребує розробки конкретних моделей дослідження міжнародної торгівлі на основі використання альтернативних багатофакторних методів аналізу економічних процесів [1].

Для визначення ступеня розвитку економіки країни використовують певні показники, найважливішими серед яких є ВВП, експорт, імпорт, зовнішньоторгівельний обіг, інфляція, рівень безробіття та ін. [1; 2]. Оскільки за одним із методів обчислення (метод кінцевого споживання) ВВП є сумою витрат кінцевого споживання товарів і послуг, валового формування капіталу і сальдо експорту та імпорту товарів і послуг [3], тому доцільним вважаємо розглянути показники, що характеризують витрати кінцевого споживання та валове формування капіталу. Окрім того, відомо, що економічне зростання частково залежить від демографічної ситуації в країні, тому до аналізу включено такі демографічні показники, як чисельність населення країни, а також міграційні показники. А також, окрім експорту та імпорту, враховано показники відкритості економіки, що характеризують активність країни в галузі міжнародної торгівлі [4].

Для проведення факторного аналізу нами були обрані наступні змінні: X_1 – ВВП по ринкових цінах, млн. євро; X_2 – витрати кінцевого споживання, млн. євро; X_3 – валове формування капіталу, млн. євро; X_4 – експорт товарів і послуг, млн. євро; X_5 – імпорт товарів і послуг, млн. євро; X_6 – чисельність населення; X_7 – сальдо, млн. євро; X_8 – зовнішньоторгівельний обіг, млн. євро; X_9 – експортна квота, %; X_{10} – імпортна квота, %; X_{11} – зовнішньоторгівельна квота, %; X_{12} – еміграція населення; X_{13} – імміграція населення.

За допомогою факторного аналізу об'єднано велику кількість показників, що характеризують економічний розвиток країни в меншу кількість штучно побудованих на їх основі факторів, щоб отримана в результаті система індикаторів (так само добре описувала вибірккові дані, що і вихідна) була більш зручна з точки зору змістовної інтерпретації.

Для проведення факторного аналізу використано статистичні дані Eurostat 28 країн Європейського Союзу [5]. Факторний аналіз здійснено за допомогою програмного продукту Statistica 10, модуль Factor analysis.

За результатами аналізу всі показники, що ми обрали поділилися на дві групи (Фактор 1, Фактор 2): у першу увійшли абсолютні показники такі, як чисельність населення, враховуючи еміграцію та імміграцію населення, ВВП, витрати кінцевого споживання, валове формування капіталу, обсяг експортних та імпортних потоків товарів і послуг, і відповідно зовнішньоторговельний обіг, а до другої групи увійшли відносні показники відкритості економіки, що характеризують активність країни в галузі міжнародної торгівлі.

За результатами факторного аналізу видно, що дуже багато різних показників увійшло до Фактору 1. Для детальнішого дослідження ідентифікаторів цієї групи застосовано ще один метод класифікації – дискримінантний аналіз з метою визначення специфіки впливу виділених в результаті аналізу показників, що входять до Фактору 1.

Перед проведенням дискримінантного аналізу країни ЄС було поділено на кластери за такими кількісними показниками, як ВВП, витрати кінцевого споживання та валове формування капіталу, оскільки вважається, що ВВП є одним із найважливіших показників розвитку економіки, а витрати кінцевого споживання та валове формування капіталу є його складовими (за методом кінцевого споживання). Для кластеризації використано засоби програмного продукту Statistica 10. На основі кластерного моделювання отримано 3 групи країн ЄС (high, medium, low) за показниками ВВП, витрат кінцевого споживання та валового формування капіталу.

Для подальшого проведення дискримінантного аналізу були обрані змінні, що теж увійшли до Фактору 1, окрім тих, які виступили змінними групування країн у кластери, тобто: X_4 – експорт товарів і послуг, млн. євро; X_5 – імпорт товарів і послуг, млн. євро; X_6 – чисельність населення; X_{12} – еміграція населення; X_{13} – імміграція населення; а також враховано поділ країн ЄС на три кластери (high, medium, low).

Запропонований науковий підхід до дослідження міжнародної торгівлі на основі поєднання кластерного, факторного та дискримінантного аналізів і комплексу показників, що характеризують економічний розвиток, демографічну ситуацію та зовнішню торгівлю країн і їх

взаємозв'язок, дав змогу визначити специфіку впливу обраних чинників на обсяги експортно-імпортних операцій та запропонувати множину ідентифікаторів, які можуть бути застосовані в моделюванні цих процесів.

На основі результатів факторного аналізу було згруповано показники за напрямом їх впливу. За допомогою кластерного моделювання країни ЄС були поділені на групи за такими кількісними показниками, як ВВП, витрати кінцевого споживання та валове формування капіталу. Дискримінантний аналіз дав змогу інтерпретувати результати за значимістю обраних факторів і довів твердження про те, що для аналізу міжнародної торгівлі треба брати як найбільше статистичних індикаторів [1].

В подальшому варто детальніше розглянути ідентифікацію множин показників залежно від мети дослідження міжнародної торгівлі.

Література:

1. Dziubanovska N. Multifactor models for studying the EU countries' international trade. *Economic Annals-XXI*. 2019. Vol. 175, is. 1–2, P. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V175-05>.
2. Дзюбановська, Н. В. Прагматизм оцінювання міжнародної торгівлі країн: методи і моделі : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 298 с.
3. Камаева В.Д. Экономическая теория : Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. В.Д. Камаева. – 10-е изд., перераб. и доп. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 592 с.
4. Макроэкономика : учебник и практикум для прикладного бакалавриата / под ред. Г. А. Родиной. – М. : Издательство Юрайт, 2014. – 462 с.
5. Eurostat [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ec.europa.eu/>.

Дунаєвський М. С.
аспірант

*Інституту кібернетики імені В. М. Глушкова
м. Київ, Україна*

ОЦІНКА ГОТОВНОСТІ ОДЕЩИНИ ДО ПОМ'ЯКШЕННЯ КАРАНТИННИХ АНТИCOVID-19 ЗАХОДІВ

Станом на 4 травня 2020р. в Одеській області підтверджено 469 випадки захворювання на COVID-19. 22 пацієнта одужали. 3 летальних випадки. Хворими на COVID-19 зайнято 75 ліжокмісць (вільних інфекційних ліжокмісць 513, вільних апаратів для штучної вентиляції легень 89). Забезпеченість обладнанням оцінена на рівні 79,37%, забезпеченість засобами індивідуального захисту – 63,94%, забезпеченість персоналом 72,18% [1]. Пом'якшення карантинних

заходів в Україні розпочинається з 11-го травня; про закінчення режиму карантину в Одесі міський голова повідомляє в інтерв'ю 7-го травня.

Економічна потужність Одеської області близько 5% ВВП України, відновлення її повноцінної господарської діяльності має високий стратегічний пріоритет та важливу соціально-стабілізуючу складову [2; 3]. Однак, пом'якшення карантинних заходів повинно відбуватися поступово, з мінімально можливим ризиком для здоров'я населення. Загалом поширення COVID-19 на Одещині трохи нижче порівняно з середнім рівнем по Україні, значно нижчий відсоток смертності, проте, поки що, за більш низького відсотку одужання (таблиця 1) [1; 4].

Таблиця 1

Країна / регіон	Найвнє населення на 1 березня 2020р., осіб	Випадки COVID-19					
		Виявлено	Одужали	Померли	Виявлено, % до населення	Одужали, % до виявлених випадків	Померли, % до виявлених випадків
Україна	41 858 119	12891	2135	332	0.03%	16.6%	2.6%
Одещина	2 376 097	469	22	3	0.02%	4.7%	0.6%

Оцінка фінансових ресурсів в сфері охорони здоров'я за даними Державної служби статистики та статистичного бюлетеня «Соціально-економічне становище регіону» свідчить про те, що Одещина загалом перебуває на порівняно достатньому рівні забезпечення [4; 5]. Розрахунковий показник оплати праці на душу населення практично такий же як і по всій країні (рисунок 1). Капітальні інвестиції на душу населення в 2018р. в Одеській області були вищими ніж в середньому по Україні, проте в 2019 р. маємо зворотній тренд (рисунок 2).

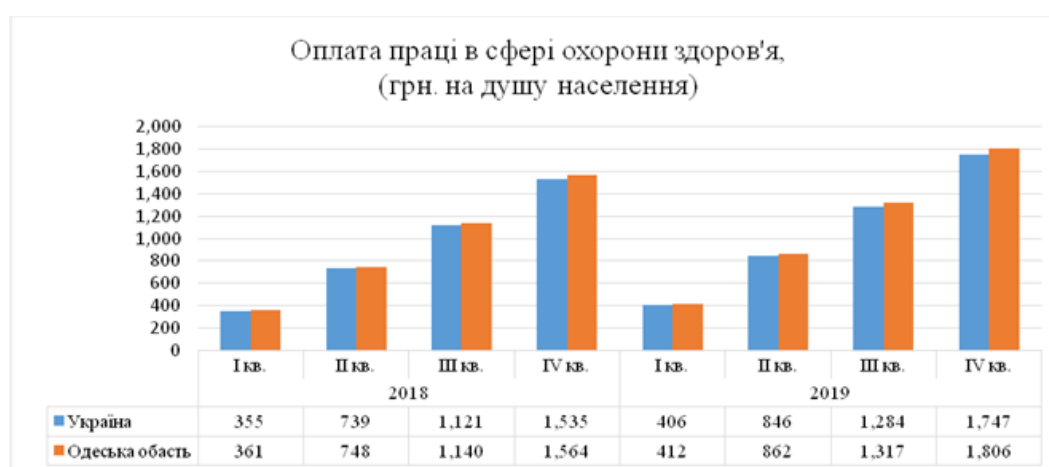

Рис. 1. Порівняння розрахункових показників оплати праці

Рис. 2. Порівняння розрахункових показників капітальних інвестицій

Рис. 3. Порівняння розрахункових показників наданих послуг

Відносною перевагою Одещини є більш високий рівень наданих послуг порівняно з середнім рівнем по країні (рисунок 3). Слід зауважити, що Одеса є курортним містом, а також те, що закриття міжнародних кордонів при пом'якшенні карантинних заходів стимулюватиме внутрішній туризм. Відповідно зростатиме потенційний ризик більш швидкого розповсюдження коронавірусної хвороби.

В будь якому разі, варто розуміти що абсолютне зняття карантинних заходів на сьогодні недопустиме, оскільки населення не набуло колективного імунітету (несприйнятливості спільноти до інфекційного захворювання). Безконтрольне поширення коронавірусної хвороби без належного моніторингу та надання відповідної медичної допомоги/ посилення карантинних заходів при нових хвилях захворюваності поставить під загрозу життя більш ніж 2 млн. жителів Одещини, і, при рівні смертності в 2,6%, матиме за наслідок десятки тисяч летальних випадків.

Критичний рівень імунітету можна розрахувати за формулою: $q_c = 1 - \frac{1}{R_0}$, де R_0 – коефіцієнт відтворення інфекційної хвороби (кількість ефективних інфікувань осіб в середньому на одну особу – носія інфекції). Попередньо, Всесвітня організація охорони здоров'я оцінює R_0 для COVID-19 на рівні 1,4 – 2,5. Таким чином, для набуття колективного імунітету потрібно щоб імунітет був у 28,6% – 60% населення, що значно вище від поточних показників поширеності COVID-19 в Україні (0,03%) та Одеській області (0,02%) (таблиця 1). Більш того, безпечним методом набуття імунітету є вакцинація, якої поки що не винайдено.

Важливо розуміти, що поширення коронавірусної хвороби не є рівномірним. В таблиці 2 наведена статистика за районами Одеської області, де було зареєстровано 3 і більше підтверджених випадків захворювання на COVID-19.

Таблиця 2

	Підтверджені випадки COVID-19 на 4 травня 2020 р.	Підтверджені випадки COVID-19 на 4 травня 2020 р., %	Наявне населення на 1 березня 2020 р., осіб	Наявне населення на 1 березня 2020 р., %	% інфікування населення
Одеська область	469	100%	2 376 097	100%	0.02%
Подільський	207	44%	65 440	3%	0.32%
м.Одеса	85	18%	1 017 443	43%	0.01%
Біляївський	73	16%	105 450	4%	0.07%
Кодимський	21	4%	28 224	1%	0.07%
Кілійський	15	3%	50 325	2%	0.03%
Білгород-Дністровський	13	3%	115 018	5%	0.01%
Балтський	12	3%	39 491	2%	0.03%
Ізмаїльський	11	2%	50 534	2%	0.02%
Овідіопольський	9	2%	87 898	4%	0.01%
Роздільнянський	3	1%	57 183	2%	0.01%
Саратський	3	1%	44 126	2%	0.01%

44% всіх випадків зареєстровано в Подільському районі, попри те, що в ньому проживає всього 3% населення області. 16% в Біляївському районі в якому проживає 4% населення області. В місті-мільйоннику Одеса де проживає 43% населення області зареєстровано 85 випадків (18%). Карантинні заходи в названих районах повинні бути більш суворими, в інших районах можливе більш активне послаблення протикоронавірусних заходів. Також, варто врахувати міжрайону

мобільність населення. Щодо міжнародної мобільності, – лише 19 хворих подорожували за кордон до появи симптомів COVID-19. Переважна більшість – 78% були інфіковані перебуваючи в Україні.

Навіть візуальний аналіз динаміки нових випадків COVID-19 на рисунку 4, особливо останнього тижня, не дає жодних підстав очікувати швидкого завершення епідемії найближчим часом, або вважати згадану динаміку кращою за аналогічну динаміку по Україні. В середньому за 18 березня – 4 травня 2020р. в Одеській області щоденно реєструється 10 нових випадків, середньоквадратичне відхилення складає 13,6 випадків, що дуже ускладнює побудову точного надійного кількісного прогнозу на достатньо тривалий період часу.

Рис. 4. Динаміка нових випадків COVID-19 в Одеській області

Література:

1. Оперативні аналітичні дані Кабінету Міністрів України. URL: <https://covid19.gov.ua/analitichni-paneli-dashbordy>
2. Горбачук В.М., Бохонко В.П., Демків С.А. Питання оптимальності змін середньої заробітної плати і капітальних інвестицій районів Одещини у 2015–2016 рр. / Європейська інтеграція: історичний досвід та економічні перспективи. – Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2017. – С. 150–154.
3. Горбачук В.М., Дунаєвський М.С., Сулейманов С.-Б. Поквартальне оцінювання економічної ефективності й цільової структури експорту Одещини у 2017–2018 рр. // Інфраструктура ринку. – 2018. – Вип. 22. – С. 269–281.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>
5. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>

Макаренко О. І.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики
Запорізького національного університету*
Кудієвська К. К.
*Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

МОДЕЛЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКА АПТЕЧНОЇ МЕРЕЖІ НА ОСНОВІ ПРАВИЛА НЕЧІТКОГО ВИСНОВКУ

Ефективність діяльності підприємства залежить від рівня його конкурентоспроможності, який, у свою чергу, визначається трудовим потенціалом підприємства. Трудовий потенціал підприємства – це існуючі й потенційні можливості працівників щодо реалізації їх кількісних та якісних характеристик у конкретних соціально-економічних і виробничо-технічних умовах [1, с. 12]. Мотивація персоналу в значній мірі визначає як безпосередньо успіх діяльності організації, так і розвиток економіки в країні, рівень добробуту населення, що зумовлює актуальність і важливість даної проблеми.

Теоретико-методологічні та економіко-організаційні аспекти дослідження трудового потенціалу розглянуто в працях вітчизняних і зарубіжних вчених І.І. Бажан, Д.П. Мельничук, С.М. Жукевич, І.І. Демко, Ю.С. Братішко, Л.Г. Миронової.

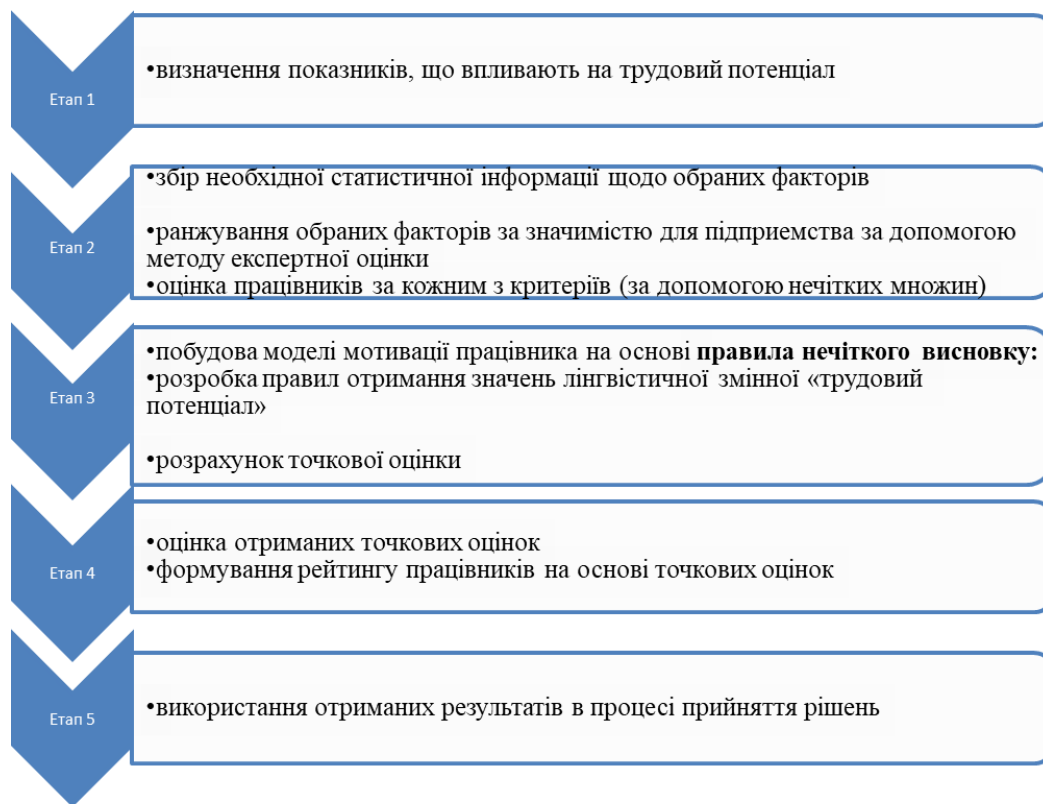
Науковці зазначають, що трудовий потенціал працівника визначається такими факторами, як: станом здоров'я, освітою, наявністю мотивації до праці, здоровим способом життя, фізичною активністю, вмінням працювати у колективі, творчим потенціалом, організованістю тощо. Поведінка працівника пов'язана із задоволеністю роботою, яка обумовлюється такими факторами, як: робоче середовище, винагорода, безпека. Згідно класичної теорії мотивації Ф. У. Тейлора людина матиме сильну мотивацію, якщо її винагорода безпосередньо пов'язана з продуктивністю праці [2, с. 184]. Отже, визначення «справедливого» обсягу винагороди щодо мотивації праці персоналу є однією з актуальних задач в процесі управління підприємством, для розв'язання якої запропоновано використовувати модель мотивації працівника на основі правила нечіткого висновку. Процес прийняття рішення щодо мотивації персоналу складається з п'яти етапів. Поетапну процедуру прийняття рішення щодо мотивації персоналу представлено на рис. 1.

Запропоновану модель мотивації працівника на основі правила нечіткого висновку використано для підприємства аптечної мережі.

Так, на першому етапі проводиться аналіз факторів, що впливають на трудовий потенціал. Аналіз даної проблеми дозволив визначити такі фактори для працівників аптечної мережі це: стан здоров'я, освіта, стаж,

фізична активність, вміння працювати з клієнтами та торгівельний оборот працівника на аптеку. Визначення нечітких показників, що впливають на трудовий потенціал представлено у табл. 1.

Рис. 1. Процес прийняття рішення щодо мотивації персоналу
Джерело: побудовано авторами

Таблиця 1

Визначення нечітких показників, що впливають на трудовий потенціал

Назва показника	Сутність показника	Лінгвістичне значення показника
1	2	3
Стан здоров'я (X1)	Значення, що показує як працівник оцінює своє самопочуття, чи має хронічні захворювання	Низький (Н)
		Середній (С)
		Високий (В)
Фізична активність (X2)	Значення, що показує рівень фізичної активності працівника	Низький (Н)
		Середній (С)
		Високий (В)
Освіта (X3)	Значення, що показує яку освіту отримав працівник	Середня (Н)
		Спеціальна (С)
		Вища (В)

1	2	3
Вміння працювати з клієнтами (X4)	Наявність скарг на працівника	Низький
		Середній
		Високий
Торгівельний оборот (X5)	Визначається як відношення торговельного обороту працівника до торговельного обороту аптеки	Низький
		Середній
		Високий

Джерело: побудовано авторами

На другому етапі здійснюється збір необхідної статистичної інформації: даних про стан здоров'я, освіту, стаж працівників, тощо. Для аптечної мережі, що досліджувалася, експертів для обраних факторів визначили такі вагові коефіцієнти: стан здоров'я – 0,1; освіта – 0,2; стаж – 0,2; фізична активність – 0,05; вміння працювати з клієнтами – 0,1; торговельний оборот працівника на аптеку – 0,15.

На цьому етапі здійснюється оцінка працівників за кожним з критеріїв. На основі обраних показників будуємо нечітку модель оцінки трудового потенціалу працівників аптечної мережі. За результатами аналізу експертами задаються оцінки кандидатів нечіткими множинами. Так, наприклад, показник «торгівельний оборот працівника на аптеку» визначається як відношення торговельного обороту працівника до торговельного обороту аптеки. Показник «стан здоров'я» визначається на основі анкетування експертною оцінкою.

На третьому етапі здійснюється побудова моделі мотивації працівника на основі правила нечіткого висновку. Припустимо, що множина рішень характеризується набором критеріїв, тобто лінгвістичних змінних, заданих на базових множинах відповідно ($x_1, x_2, \dots, x_5$). Так змінна x_1 – «стан здоров'я» може мати значення «низький», «високий» або «середній». Набір з декількох критеріїв з відповідними значеннями характеризує уявлення особи, що приймає рішення, про задовільність альтернативи. Так, якщо працівник має міцне здоров'я, середню фізичну активність, вищу освіту, стаж роботи 6 років, високий торговельний оборот та не має скарг клієнтів, то такий працівник має високий трудовий потенціал. Тобто, справедливо таке висловлювання: якщо x_1 – «високий», x_2 – «середній», x_3 – «високий», x_4 – «низький» та x_5 – «високий», то трудовий потенціал працівника (рейтинг) «високий».

Загальна кількість правил отримання значень лінгвістичної змінної «трудова потенціал» визначається так: $3^5 = 243$, тому для даної моделі обрано лише найважливіші з них (табл. 2).

**Правила отримання значень лінгвістичної
змінної «трудоий потенціал»**

Компоненти правил нечіткого виводу					Результат «трудоий потенціал»
X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	
Н С	Н	Н	В	Н	Зовсім не відповідає вимогам
Н С	Н С	Н С	В	Н	Не відповідає вимогам
С В	С В	Н В	С Н	С	Відповідає вимогам
С В	С В	В	Н	С В	Дуже відповідає вимогам

Далі знайдено перетин нечітких множин. Операції перетину нечітких множин відповідає знаходження мінімуму їхніх функцій приналежності. Для опису правил використано операцію нечітку імплікацію Лукасевича. За результатом перетину відношень отримано загальне функціональне рішення. Для обчислення задовільності кожної з альтернатив застосовано правило композиційного виведення у нечіткому середовищі. Точкову оцінку визначено як добуток середнього числа елементів множини та важливості рівневих множин.

На четвертому етапі сформовано рейтинг працівників на основі точкових оцінок. Чим більше значення точкової оцінки, тим вище рейтинг працівника, найменшому значенню точкової оцінки відповідає останнє місце у рейтингу. За результатами оцінювання високий рівень трудового потенціалу мають 25% працівників досліджуваної аптечної мережі, середній рівень – 55%, низький рівень – 20%.

П'ятий етап – використання отриманих результатів в процесі прийняття рішень. Отримані рейтингові оцінки використано для визначення матеріальної винагороди працівникам аптечної мережі (працівники з високим рівнем трудового потенціалу отримали підвищення заробітної плати на 10 %, а з середнім рівнем – одноразову премію у розмірі 10 % від заробітної плати). Працівникам з низьким рівнем трудового потенціалу запропоновано пройти стажування. Також отриману оцінку трудового потенціалу працівників заплановано використовувати для розподілу працівників серед аптек. Так, наприклад, працівники з високим рейтингом мають змогу потрапити в аптеки з більшим товарообігом.

Перспективою подальшого дослідження авторів є використання запропонованої моделі мотивації працівника у динаміці для визначення ефективності мотивуючих заходів.

Література:

1. Миронова Л.Г. Управління трудовим потенціалом підприємствана основі рейтингового підходу : монографія / Класичний приватний університет. – 2011. – С. 244.
2. Лисак В.Ю. Формування і розвиток мотиваційних теорій та їх роль в діяльності підприємств / Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2015.– С. 184.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

Проблеми міжнародної міграції: оцінка та перспективи вирішення

ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

16 травня 2020 року

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори статей. Думки, положення і висновки, висловлені авторами, не обов'язково відображають позицію редакції.

Матеріали друкуються за авторською редакцією.

Адреса редакції:
Французький бульвар 24/26, к. 38А, м. Одеса, Україна, 65082.
Кафедра світового господарства і міжнародних економічних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.

Підписано до друку 29.05.2020 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. ар. 7,44.
Наклад 100 прим. Замовлення № 0620-05.

Надруковано: ФОП Головка О.А.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4871 від 24.03.2015 р.